

Förslag

1975/76: 15

Skrivelse från talmanskonferensen med överlämnande av ett från utredningen angående en allmän översyn av riksdagens arbetsformer avgivet betänkande om riksdagsarbetets planering

1976-02-24

Till riksdagen

Talmanskonferensen får härmed överlämna ett från utredningen angående en allmän översyn av riksdagens arbetsformer inkommet betänkande om riksdagsarbetets planering.

Stockholm den 24 februari 1976

Henry Allard

RIKSDAGSARBETETS PLANERING

Betänkande avgivet av utredningen angående en allmän
översyn av riksdagens arbetsformer

Stockholm 1976

Innehållsförteckning

	s.
Till talmanskonferensen	5
Lagförslag	6
Sammanfattning	9
Utredningens uppdrag och arbete	11
Den författningsmässiga regleringen av riksdagsarbetet	13
Årsrytm och veckoplanering m. m.	13
1. Sessionsindelning och veckoplanering	13
2. Propositions- och motionstider	16
3. Interpellationer och frågor	20
Debattreglerna vid kammardebatterna	21
1. Den partiella författningsreformen	21
2. Debattregler enligt nu gällande ordning	22
Utskottsorganisationen	24
1. Den partiella författningsreformen	24
2. Nuvarande utskottsorganisation	27
Utredningens överväganden	28
1. Årsrytm och veckorytm	28
2. Kammarsammanträdena	34
3. Utskottsorganisationen och ärendefördelningen mellan utskotten	36
Bilaga 1. Riksdagsarbetet i enkammarriksdagen av <i>Bengt Owe Birgersson</i>	47
Bilaga 2. Utredningens rapport till talmanskonferensen i november 1974	95
Bilaga 3. Arbetsrytm, utskottsorganisation och debattregler i några utländska parlament av <i>Rolf Jönsson</i>	117

Till Talmanskonferensen

Genom beslut den 6 juni 1973 uppdrog riksdagen åt talmanskonferensen att tillkalla en särskild utredning med uppgift att göra en allmän översyn av riksdagens arbetsformer. Med anledning härav beslöt talmanskonferensen den 29 november 1973 att tillsätta utredningen och till ledamöter utse talmannen Henry Allard, tillika ordförande, Hilding Johansson i Trollhättan, Gudrun Sundström, Torsten Bengtson i Jönköping, Bertil Fiskesjö, Ivar Virgin, Björn Molin och Lars Werner i Tyresö. Som sekreterare i utredningen tjänstgör föredraganden i konstitutionsutskottet Robert Söderblom och som biträdande sekreterare föredraganden i samma utskott Bengt Owe Birgersson (fr. o. m. den 10 september 1974). Fil. lic. Rolf Jönsson har medverkat i arbetet genom att sammanställa en översikt över arbetsformerna i några utländska parlament. Som experter har utsetts riksdagsdirektören Sune Johansson, förvaltningsdirektören Eric Lindström samt inrikesutskottets kanslichef Gunnar Grenfors. Utredningen har berett personalorganisationerna inom riksdagen tillfälle att följa utredningens arbete.

Utredningen har i en första etapp tagit upp frågor rörande riksdagens arbetsplanering och års- och veckorytmen i riksdagsarbetet, debattreglerna vid kammarens sammanträden samt utskottsorganisationen. Resultatet av utredningsarbetet i dessa delar redovisas genom detta betänkande.

Stockholm den 11 februari 1976

Henry Allard

Torsten Bengtson

Bertil Fiskesjö

Hilding Johansson

Björn Molin

Gudrun Sundström

Lars Werner

G. Ivar Virgin

/Robert Söderblom

Bengt Owe Birgersson

Lagförslag**Förslag till lag om ändring i riksdagsordningen**

Riksdagen föreskriver beträffande riksdagsordningen *dels* att 1 kap. 2 och 7 §§, 3 kap. 11 § samt tilläggsbestämmelserna 2.14.1, 4.6.2, 4.6.5, 4.6.7, 4.6.15 och 4.6.16 skall ha nedan angivna lydelse *dels* att tilläggsbestämmelsen 1.2.1 skall upphöra att gälla.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse***1 kap. 2 §**

Riksdagen samlas efter riksdagsval till lagtima riksmöte på tid som anges i 3 kap. 5 regeringsformen.

Riksdagen skall varje år, då ordinarie riksdagsval icke hålles, samlas till lagtima riksmöte på dag i september eller oktober som riksdagen har bestämt vid närmast föregående lagtima riksmöte. Har tillkännagivande om extra val gjorts före den fastställda dagen och har icke riksdagen med anledning av valet samlats till riksmöte senast i juli, skall dock riksmöte enligt detta stycke ej inledas.

Under år när ordinarie riksdagsval icke hålles, samlas riksdagen till lagtima riksmöte första tisdagen i oktober, om ej riksdagen på förslag av talmanskonferensen vid föregående riksmöte fastställt annan dag i september eller oktober för riksmötets början. Har tillkännagivande om extra val gjorts före denna dag och har icke riksdagen med anledning av valet samlats till riksmöte senast i juli, skall dock riksmöte enligt detta stycke ej inledas.

1.2.1

Talmanskonferensen avgiver förslag till riksdagen om dag då lagtima riksmöte skall börja under år när ordinarie riksdagsval icke hålles.

1 kap. 7 §

Talmannen eller, i hans ställe, vice talman leder riksdagens arbete.

Talmanskonferensen överlägger om åtgärder som kan främja planmässighet i riksdagens arbete.

Talmanskonferensen överlägger om åtgärder som kan främja planmässighet i riksdagens arbete *och överväger därvid vilka längre uppehåll i riksdagsarbetet som skall förekomma under riksmötet.*

Talmanskonferensen består av talmannen, vice talmännen, en företrädare för varje partigrupp i riksdagen som motsvarar parti med minst fyra procent av rösterna i hela riket vid senaste val till riksdagen, utskottens ordförande samt vice ordföranden i riksdagens förvaltningsstyrelse. Partigruppernas fö-

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

reträdare tillsätts vid början av varje lagtima riksmöte för tiden till dess nästa lagtima riksmöte börjar. De utses med motsvarande tillämpning av det förfarande som angives i 7 kap. 12 § första stycket.

2.14.1

Den som önskar ordet vid överläggning i kammaren *bör* såvitt möjligt göra anmälan därom till kammarkansliet senast dagen före det sammanträde då överläggningen skall inledas.

Talmannen kan vid första bordläggningen av ett utskottsbetänkande anmoda dem som önskar yttra sig när ärendet skall avgöras att anmäla sig enligt första stycket och därvid angiva den tid som de beräknar för sina anföranden. Talmannens anmodan antecknas på föredragningslista, som upptager betänkandet. Anförande från den som har underlåtit förhandsanmälan får ej överstiga sex minuter, om icke talmannen finner skäl att medgiva längre tid.

Den som önskar ordet vid överläggning i kammaren *skall* såvitt möjligt göra anmälan därom till kammarkansliet senast dagen före det sammanträde då överläggningen skall inledas. *Sådan anmälan skall uppta den beräknade tiden för anförandet.*

Anförande från den som har underlåtit förhandsanmälan får ej överstiga sex minuter, om icke talmannen finner skäl att medgiva längre tid.

Vad som föreskrives i första och andra stycket skalle ej tillämpas när fråga besvaras.

3 kap. 11 §

Utöver vad som följer av 10 § får motion med anledning av proposition avlämnas inom femton dagar från den dag då propositionen anmäldes i kammaren. I ärende som måste avgöras skyndsamt kan riksdagen, om den finner synnerliga skäl föreligga, på förslag av regeringen besluta om kortare motionstid. Riksdagen kan besluta att med högst tio dagar förlänga tiden för avlämnande av motion med anledning av proposition i vilken redovisas plan som avses i 2 § tredje stycket.

Motion får i de fall som riksdagen föreskriver väckas med anledning av skrivelse från regeringen med redogörelse för viss verksamhet. Därvid äger bestämmelserna i första stycket motsvarande tillämpning.

Vid beräkning av motionstid enligt denna paragraf bortses från dag som infaller under längre uppehåll i riksdagsarbetet under riksmöte.

Vid beräkning av motionstid enligt denna paragraf *kan* bortses från dag som infaller under uppehåll i riksdagsarbetet *en vecka eller längre tid* under riksmöte.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

4.6.2

Finansutskottet skall, utöver sina uppgifter enligt 5 § första stycket, bereda ärenden om *beräkning av statens inkomster och andra ärenden rörande statsbudgeten, som icke tillhör annat utskotts beredning, allmänt budgettekniska ärenden, ärenden om penning-, kredit- och valutapolitiken, om riksgäldskontoret och riksdagens revisorer, om förvaltningsrevision, statlig redovisning och rationalisering, om upphandling i allmänhet inom statsförvaltningen, om statens egendom i allmänhet samt förvaltningsekonomiska ärenden i övrigt som icke rör enbart visst ämnesområde. Det skall även sammanställa statsbudgeten.*

Finansutskottet skall, utöver sina uppgifter enligt 5 § första stycket, bereda ärenden om *penning-, kredit- och valutapolitiken, om riksgäldskontoret och riksdagens revisorer. Det skall vidare bereda ärenden om statlig statistik, redovisning, revision och rationalisering, om statens egendom och upphandling i allmänhet och förvaltningsekonomiska ärenden i övrigt som icke rör enbart visst ämnesområde. Utskottet skall även bereda budgettekniska ärenden, granska beräkningen av statens inkomster samt sammanställa statsbudgeten.*

4.6.7

Försvarsutskottet skall bereda ärenden om militärt försvar, civilförsvar, psykologiskt försvar, ekonomiskt försvar, vapenfri tjänst och *värnpliktigas ekonomiska förmåner.*

Försvarsutskottet skall bereda ärenden om militärt försvar, civilförsvar, psykologiskt försvar, ekonomiskt försvar och vapenfri tjänst *samt frågor om samordning inom totalförsvaret.*

4.6.15

Inrikesutskottet skall bereda ärenden om arbetsmarknaden, regional utveckling, *lokaliseringssöd*, allmän tjänsteplikt, arbetsavtalsrätt, arbetslöshetsförsäkring, arbets- och anställningsförhållanden i allmän tjänst, svenskt medborgarskap och utlänningars ställning.

Arbetsmarknadsutskottet skall bereda ärenden om arbetsmarknaden, regional utveckling, allmän tjänsteplikt, arbetsavtalsrätt, arbetslöshetsförsäkring, arbets- och anställningsförhållanden i allmän tjänst, svenskt medborgarskap och utlänningars ställning.

4.6.16

Civilutskottet skall bereda ärenden om bostadspolitik, hyresreglering, bebyggelseplanläggning, byggnadsväsendet, fysisk planering, expro-

Civilutskottet skall bereda ärenden om bostadspolitik, hyresreglering, bebyggelseplanläggning, byggnadsväsendet, fysisk planering, ex-

Nuvarande lydelse

propriation, fastighetsbildning, lantmäteriväsendet, länsförvaltningen med lokala skattemyndigheter och exekutionsväsendet, *statistik*, brandväsendet och rikets administrativa indelning samt sådana kommunfrågor som icke tillhör konstitutionsutskottets beredning.

Föreslagen lydelse

propriation, fastighetsbildning, lantmäteriväsendet, länsförvaltningen med lokala skattemyndigheter och exekutionsväsendet, brandväsendet och rikets administrativa indelning samt sådana kommunfrågor som icke tillhör konstitutionsutskottets beredning.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1976.

Sammanfattning

Utredningen erinrar om att riksdagens arbetsuppgifter under senare år blivit både mer omfattande och mer komplicerade. Tidsåtgången för arbetet såväl i kammaren som i utskotten har sålunda avsevärt ökat. I olika sammanhang har framhållits vikten av att riksdagsledamöterna bereds rimliga möjligheter att verka även utanför riksdagshuset och därmed bevara kontakterna med sina hemorter liksom med samhällslivet i övrigt. I detta syfte föreslår utredningen – utöver de uppehåll i riksdagsarbetet som förekommer i samband med jul- och nyårshelgerna samt påskhelgen – ytterligare två sammanträdesfria längre perioder under riksmötet, nämligen en vecka i november och den vecka – normalt i februari – då Nordiska rådet har sitt årliga sammanträde. Utredningen anser att riksmötet bl. a. med anledning härav bör inledas något tidigare på hösten än hittills och föreslår att detta sker första tisdagen i oktober.

Av stor vikt för planeringen av riksdagsarbetet är enligt utredningen att en större spridning av propositionsavlämnandet kommer till stånd. Det kommer annars att bli nödvändigt att riksdagen i ökad utsträckning skjuter på behandlingen av sent avlämnade propositioner, något som kan leda till att angelägna samhällsreformer måste gnomföras senare än planerat. Enligt utredningen är det självfallet angeläget att riksdagen själv planerar sitt arbete så att arbetsbelastningen utjämnas under riksdagsåret.

Utredningen har även ägnat uppmärksamhet åt kammarens sammanträden, som inte sällan drar ut på tiden och medför att plenum måste anordnas även under kvällstid. För att underlätta planeringen av kammardebatterna föreslår utredningen viss komplettering av reglerna om förhandsanmälan till debatt. Det skall i fortsättningen krävas förhandsanmälan i alla debatter – sålunda även för interpellationsdebatter och de särskilda debatter som anordnas utan samband med ärendes avgörande, t. ex. de allmänpolitiska debatterna. Den som underlåter förhandsanmälan får finna sig i att begränsa

sitt anförande till högst sex minuter.

Utredningen har vidare behandlat utskottsorganisationen och i anslutning härtill ärendefördelningen mellan utskotten. Utredningen konstaterar att den nuvarande ordningen med 16 fackutskott i allt väsentligt fungerat tillfredsställande. Enligt utredningen är det f. n. inte påkallat att ändra utskottsorganisationen i stort, t. ex. genom att öka antalet utskott eller slå samman befintliga sådana.

Vad gäller ärendefördelningen mellan utskotten har utredningens översyn gett vid handen att uppkommande gränsdragningsfrågor i allmänhet kunnat lösas i samförstånd med de berörda utskotten. Utredningen har inte funnit anledning att föreslå ändring av utskottens ämnesområden utom på ett par punkter av detaljkaraktär.

När det gäller den framtida utvecklingen framhåller utredningen att man självfallet får räkna med att behov kan uppkomma att tid efter annan se över både utskottsorganisationen i stort och ärendefördelningen mellan utskotten med hänsyn till ändrad departementsindelning eller andra förhållanden.

Utredningen föreslår slutligen att benämningen på inrikesutskottet ändras till arbetsmarknadsutskottet.

Utredningens uppdrag och arbete

Riksdagens arbetsformer har sedan gammalt varit föremål för uppmärksamhet i olika sammanhang både inom och utom riksdagen. I centrum för diskussionen har stått sådana frågor som riksdagsårets förläggning, propositionsavlämnandet, den stora arbetsbelastningen i maj månad, långa debattplena samt under senare år följderna av det i samband med enkammarriksdagen höjda ledamotsantalet. Under arbetet med den nya regeringsformen och den nya riksdagsordningen diskuterades ingående möjligheterna att i olika avseenden reformera arbetsformerna i riksdagen. Frågor som varit av central betydelse för dessa överväganden är vid vilken tidpunkt som riksdagsvalen förrättas samt förläggningen av det statliga budgetåret. Frågan om tidpunkten för riksdagsvalen aktualiserades främst genom önskemålet att valresultatet snabbare än tidigare skulle få effekt på riksdagens sammansättning.

Bl. a. med hänsyn till budgetutredningens pågående översyn av det statliga budgetarbetet och de därmed sammanhängande frågorna om riksdagens roll i budgetprocessen, budgetårets förläggning osv. valde grundlagberedningen att utarbeta ett förslag som beträffande riksdagsarbetet i första hand tillgodosåg önskemålet om ett snabbare valgenomslag.

I övrigt utformades författningsförslagen så att ett ställningstagande till tidpunkten för val samt frågan om budgetårets förläggning m. m. inte behöver inverka på grundlagstexten. Dessa frågor regleras endast i riksdagsordningen. Grundlagberedningens förslag i dessa frågor presenterades i slutbetänkandet "Ny regeringsform, ny riksdagsordning" (SOU 1972:15). I propositionen 1973:90 angående en fullständig författningsreform godtogs grundlagberedningens förslag beträffande riksdagsarbetet i allt väsentligt, vilket också blev riksdagens beslut.

De förändringar i riksdagsarbetet som följde av 1973–1974 års författningsreform är med hänsyn till de anförda förhållandena begränsade. I stort sett gäller fortfarande de regler som infördes i samband med övergången till enkammarriksdagen 1971. Vid riksdagsbehandlingen av 1973 års författningsproposition anförde konstitutionsutskottet bl. a. (KU 1973:26):

Vid behandlingen av det framlagda förslaget till ny RO har utskottet funnit att det nu – efter drygt två års erfarenheter av arbetet i enkammarriksdagen – föreligger behov av en ingående och bred översyn av riksdagens arbetsformer. Såsom närmare framgår av det av grundlagberedningen redovisade materialet har riksdagens arbetsuppgifter under senare år blivit både mer omfattande och mer komplicerade. Tidsåtgången för arbetet såväl i kammaren som i utskotten har avsevärt ökat. Arbetsbelastningen under vissa perioden av riksdagsåret, framför allt vid slutet av sessionerna, har blivit alltmer svårbemästrad. Såsom beredningen framhållit torde man vidare ha anledning att räkna med att riksdagsärendena till följd av den offentliga verksamhetens expansion i framtiden kommer att ytterligare öka i antal, omfattning och svårighet.

Även om det framlagda förslaget till ny RO i huvudsak har karaktär av en tekniskt betonad översyn och anpassning av bestämmelserna rörande

riksdagens arbetsformer till reglerna i den nya RF innebär det även åtskilliga ändringar i förhållande till nuvarande ordning, främst föranledda av omläggningen av riksdagens årliga arbetsperiod. Utskottet har, såsom framgår av vad utskottet i det föregående anfört med anledning av RF:s bestämmelser om riksdagen och riksdagsarbetet, inte något att erinra mot de framlagda förslagen till omläggning av riksdagsåret eller de inom ramen för detta föreslagna åtgärderna, som syftar till att effektivisera och rationalisera riksdagsarbetet.

Det är enligt utskottets mening påkallat att till ytterligare övervägande ta upp frågor som hänger samman med årsrytmen i riksdagsarbetet – exempelvis genom omfördelning av ärenden mellan sessionerna och arbetsfria perioder under pågående riksmöte – och också rörande veckorytmen i arbetet. Av stor betydelse härvidlag är att riksdagsledamöterna bereds rimliga möjligheter att verka även utanför riksdagshuset och därmed bevara kontakterna med sina hemorter liksom med samhällslivet i övrigt. En annan fråga, som enligt utskottets mening också bör närmare övervägas, gäller fördelningen av ärenden mellan utskott.

Med hänvisning till det anförda föreslår utskottet att en särskild utredning tillsätts med uppdrag att göra en allmän översyn av riksdagens arbetsformer. Enligt utskottets mening bör denna utredning tillsättas av talmanskonferensen. Härigenom får riksdagsledamöterna motionsrätt beträffande de förslag som läggs fram av utredningen.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle uppdra åt talmanskonferensen att tillsätta en särskild utredning med uppgift att göra en allmän översyn av riksdagens arbetsformer. Beträffande direktiven till utredningen avgav herr Molin (fp) ett särskilt yttrande (se KU 1973:26 s. 103). Riksdagen beslöt i enlighet med utskottets hemställan. Den 29 november 1973 tillsatte talmanskonferensen "Utredningen angående en allmän översyn av riksdagens arbetsformer".

Konstitutionsutskottet har i skrivelse den 23 april hemställt att utredningen skall ta upp frågan om reglerna för propositionsavlämnandet till riksdagen i samband med behandling av frågan om riksdagens arbetsrytm.

Riksdagen har den 22 oktober 1975 i skrivelse (1975/76:2) till utredningen överlämnat konstitutionsutskottets betänkande 1975/76:8 med anledning av motionen 1975:6 av fru Jacobsson m. fl. (m, c, s, fp) med förslag om slopande av titlar i riksdagens officiella språk. Riksdagen har vidare den 13 november 1975 i skrivelse (1975/76:15) till utredningen överlämnat finansutskottets betänkande 1975/76:2 med anledning av motionen 1975:1119 av herr Ahlmark m. fl. angående riksdagens roll i den statliga planeringen. Vissa andra frågor har aktualiserats under utredningsarbetets gång.

Utredningen har funnit det lämpligt att i en första etapp av utredningsarbetet behandla de centrala frågorna om riksdagsarbetets planering i stort, reglerna för kammardebatterna samt utskottsorganisationen och ärendefördelningen mellan utskotten. Övriga frågor kommer att tas upp i ett senare sammanhang.

Utredningen påbörjade sitt arbete 1974 med en översyn av utskottsorganisationen och arbetsfördelningen mellan utskotten. För detta ändamål

inhämtade utredningen genom olika enkäter synpunkter på dessa frågor från utskottspresidierna. Resultatet av denna enkät redovisades i en rapport till talmanskonferensen den 7 november 1974.

Som ett viktigt led i sitt arbete beslöt utredningen hösten 1974 att genomföra en mer detaljerad kartläggning av riksdagsledamöternas arbetsförhållanden i den nya enkammarriksdagen. Denna kartläggning bygger på en bearbetning av den statistik som fortlöpande sammanställs inom kammarkansliet samt på en enkätundersökning med samtliga riksdagsledamöter och tjänstgörande ersättare under vecka 48 (25/11–30/11) 1974. Denna undersökning, som redovisas i bilaga I i detta betänkande, har utförts av utredningens biträdande sekreterare Bengt Owe Birgersson.

Den författningsmässiga regleringen av riksdagsarbetet

Före 1973–1974 års författningsreform reglerades arbetet i riksdagen i regeringsformen och riksdagsordningen. Mer detaljerade bestämmelser fanns i riksdagsstadgan, vilken inte hade grundlagskaraktär och därför kunde ändras genom enkelt majoritetsbeslut. I den nya författningen finns vissa grundläggande stadganden rörande riksdagen och riksdagsarbetet i regeringsformen. Närmare bestämmelser rörande riksdagsarbetet har införts i riksdagsordningen och tilläggsbestämmelser till denna. Riksdagsordningen har inte längre karaktär av grundlag men är svårare att ändra än lagar i allmänhet. Ändringar i riksdagsordningens huvudbestämmelser kan beslutas på samma sätt som grundlag, dvs. med två likalydande beslut med riksdagsval mellan besluten. Ändringar kan emellertid också genomföras efter ett enkelt beslut, om minst två tredjedelar av de röstande och mer än hälften av riksdagens ledamöter förenar sig om beslutet. Huvudbestämmelserna omfattar de grundläggande reglerna om riksdagsarbetet, vilka bl. a. avser att garantera riksdagsledamöternas arbetsmöjligheter, medan tilläggsbestämmelserna består av föreskrifter av bl. a. ordningskaraktär. Tilläggsbestämmelserna ändras genom enkelt majoritetsbeslut i samma ordning som vanlig lag.

De viktigaste förändringarna av riksdagsarbetet genomfördes i samband med den partiella författningsreformen 1968–1969 då enkammarriksdagen och den nya utskottsindelningen beslutades. Under det fortsatta arbetet med författningsrevisionen skedde endast mindre förändringar i reglerna för riksdagsarbetet.

Årsrytm och veckoplanering m. m.

Sessionsindelning och veckoplanering

Övergången till enkammarriksdagen med 350 ledamöter skapade en riksdag som är betydligt större än andra kammaren med dess 232 ledamöter. Vid den partiella författningsreformen utgjorde också ledamotsantalet i den

nya riksdagen en central fråga i debatten. Författningsutredningen föreslog i sitt enkammaralternativ (SOU 1963:17 s. 121) att antalet ledamöter skulle fastställas till 290. Grundlagberedningen anförde i betänkandet "Partiell författningsreform" (SOU 1967:26) att antalet ledamöter borde vara så stort att ledamöterna inte engageras i alltför många funktioner inom riksdagsarbetet för att hinna fullgöra dem med den omsorg som är nödvändig. Å andra sidan borde enligt beredningen antalet ledamöter inte vara större än att riksdagen kan arbeta snabbt och effektivt och att flertalet ledamöter får tillfälle att aktivt delta i utskottsverksamheten. Beredningen framhöll att det var av särskilt intresse att antalet ledamöter inte blev så stort att riksdagens plena blir orimligt långa. Vid avvägningen mellan de skilda synpunkterna kom beredningen till uppfattningen att enkammarriksdagen borde bestå av 350 ledamöter. I en reservation uttryckte emellertid en av beredningens ledamöter – herr Hernelius – farhågor för att det i förhållande till andra kammaren ökade ledamotsantalet bl. a. skulle leda till långt utdragna debatter, flera nattplena samt svårigheter p. g. a. tidsnöd att åstadkomma en reell sakbehandling av frågorna.

Beredningen övervägde mot bakgrund av farhågorna för ökad tidsnöd under riksdagsarbetet frågan om en förlängning av riksdagens sessioner. Enligt den äldre regeringsformen sammanträdde riksdagen årligen till vårsession den 10 januari eller, om denna dag var helgdag, dagen därpå. Vårsessionen förutsattes enligt riksdagsordningen normalt pågå t. o. m. den 31 maj. Sessionen fick dock pågå längst t. o. m. den 15 juni om behandlingen av alla framlagda ärenden då kunde avslutas och höstsession alltså blev obehövlig. Höstsessionen började "på dag efter den 15 oktober som prövades lämplig" och fortsatte "så länge det erfordrades".

Enligt beredningen talade flera skäl emot en förlängning av riksdagsarbetet. Det viktigaste av dessa var hänsyn till rekryteringen av riksdagsledamöter. Möjligheten att förena uppdraget som riksdagsledamot med anställning i allmän eller enskild tjänst borde bevaras. Arbetsplaneringen för riksdagen skulle därför syfta till att arbetet skulle hinnas med inom ramen för de då gällande sessionstiderna. Beredningen föreslog dock en möjlighet för riksdagen att förlänga vårsessionen till den 15 juni även om ärenden trots detta måste uppskjutas till hösten. Denna förlängningsmöjlighet var emellertid avsedd att utnyttjas endast i "utpräglade undantagsfall". Utredningen föreslog vidare att höstsessionen skulle få börja "på dag i oktober som prövades lämplig", dvs. något tidigare än vad som då gällde. I sin motivering anförde beredningen bl. a.

Av det anförda framgår att planeringen i stort av riksdagsarbetet skall syfta till att arbetet skall hinnas med inom nuvarande sessionstider. Det är härvid väsentligt att hela den tid som session pågår kan användas effektivt så att förutsättningar skapas att undgå den anhopning av ärenden vid sessionernas slut som har varit ett problem sedan länge. Härför krävs i första hand att planeringen av riksdagens arbete sker i nära kontakt med regeringen,

eftersom regeringens propositioner utgör den huvudsakliga delen av riksdagens arbetsmaterial. Riksdagens planeringsarbete blir i själva verket meningsfullt först om samplanering sker mellan riksdag och regering och om de gemensamma planerna sedan också följs. Det är vidare angeläget att noggranna planer upprättas för utskottens arbete och behandlingen av utskottens utlåtanden i riksdagen samt att planeringen följs upp och jämkas efter hand. Vidare bör frågor om uppskov med behandlingen av ärenden till höstsessionen uppmärksammas på ett tidigt stadium under vårsessionen. Den arbetsplanering som har ägt rum inom riksdagen under de senaste åren har i stort sett följt här angivna linjer. Planeringen har gett gott resultat. Sålunda sjönk andra kammarens plenitid i maj månad från i genomsnitt 45 % av kammarens totala plenitid under vårsessionerna åren 1952–1965 till 27 % år 1966. Beredningen förordar därför att planeringen i stort av riksdagsarbetet sker efter de linjer som sålunda har dragits upp.

Beredningen diskuterade också veckoplaneringen av riksdagsarbetet. I denna del anförde beredningen bl. a.

Beredningen har fört framhållit betydelsen av att riksdagsarbetet planeras så, att nuvarande möjligheter till allsidig rekrytering av riksdagsledamöter inte försämras. Dessa synpunkter bör beaktas också vid *detaljplaneringen av riksdagsarbetet*. Riksdagens arbetsvecka under sessionerna omfattar f. n. tisdag–fredag. Genom att tiden lördag–måndag hålls fri från riksdagsarbete ges visst utrymme för ledamöterna att även under sessionerna hålla kontakt med sin hemort och sin yrkesverksamhet. Vidare får de ledamöter som har kommunala uppdrag möjlighet att fullgöra uppdragen, eftersom sammanträdena i kommunala organ ofta förläggs till måndagar. Utsträckning av arbetsveckan skulle begränsa dessa möjligheter till kontakter med det dagliga livet och det kommunala arbetet, en begränsning som från flera synpunkter skulle vara till men för riksdagens arbete. Beredningen förordar därför att riksdagens arbetsvecka skall ha samma omfattning som f. n. Detta förutsätter emellertid enligt beredningens uppfattning att arbetsveckan utnyttjas mer rationellt än nu. Man bör räkna med att enkammarriksdagen måste hålla två eller under vissa tider tre arbetsplena per vecka. Vidarehör under två dagar i veckan relativt lång tid reserveras för interpellationer och enkla frågor. Utskottens arbete måste också inordnas i veckoschemat.

Grundlagberedningens förslag lades efter remissbehandling till grund för propositionen 1968:27 med förslag till ändringar i regeringsformen m. m. (den partiella författningsreformen). I propositionen anförde departementschefen att arbetet i en kammare med 350 ledamöter kunde komma att bli jämförelsevis tungrott. Frågan om riksdagens storlek kunde dock enligt departementschefen inte bedömas enbart eller ens huvudsakligen som en fråga om vad som var bäst från arbetstekniska synpunkter. Departementschefen var därför inte beredd att föreslå någon ändring i beredningens förslag men framhöll att den nya enkammarriksdagen skulle komma att ställa krav på noggrann planering av riksdagsarbetet om detta skulle löpa smidigt. I propositionen tillstyrktes även den mindre ändringen i reglerna för sessionstiderna.

Även konstitutionsutskottet anslöt sig i sitt betänkande (KU 1968:20) till vad grundlagberedningen anfört beträffande sessionstider samt behov

av planering och ledning av riksdagsarbetet. Utskottet framhöll också att det i den nya riksdagen skulle bli än mer angeläget "att regeringen underlättar riksdagens arbete genom att påskynda avlämnandet av propositioner". Riksdagen beslöt i enlighet med utskottets förslag.

Som tidigare framgått övervägde grundlagberedningen under det fortsatta arbetet med grundlagsreformen olika alternativa förändringar av sessionsindelningen. Med hänvisning till budgetutredningens pågående arbete stannade dock utredningen för att endast föreslå de begränsade förändringar i årsrytmen för riksdagsarbetet som var nödvändiga för att undvika det tidigare dröjsmålet innan valutslagen påverkar riksdagens sammansättning.

Enligt den nya författningen gäller följande grundläggande bestämmelser om riksdagsårets förläggning. Enligt RF 3 kap. 5 § skall nyvald riksdag samlas på femtonde dagen efter valdagen, dock tidigast på fjärde dagen efter det att valets utgång har kunnat fastställas. Varje år då ordinarie riksdagsval inte hålls skall riksdagen samlas till lagtima riksmöte "på dag i september eller oktober som riksdagen har bestämt vid närmast föregående lagtima riksmöte" (RO 1 kap. 2 §). Lagtima riksmöte, som har inletts i augusti, september eller oktober, skall avslutas senast den 31 maj året därpå. Liksom sedan 1971 kan dock riksdagen "om synnerliga skäl föreligger förlänga riksmötet till och med den 15 juni" (RO 1 kap. 4 §).

Grundlagberedningen anförde i motivtexten (se prop. 1973:90 s. 493) att möjligheten för riksdagen att öppna riksmötet redan i september inte var avsedd att leda till en permanent förlängning av den årliga arbetsperioden. Det var enligt beredningen angeläget att riksdagsledamöter som så önskade kunde vara verksamma inom sitt "vanliga" yrke under ej alltför kort tid årligen. Grundlagberedningen ansåg att riktpunkten bör vara att riksdagsarbetet skall hinnas med inom loppet av sju och en halv till åtta månader.

Vid riksdagsbehandlingen av propositionen 1973:90 "Ny regeringsform, ny riksdagsordning m. m." togs frågor med anknytning till riksdagens arbetsplanering upp bl. a. i motionen 1973:1847 av herr Fiskesjö m. fl. (c), i vilken föreslogs att talmanskonferensen skulle få i uppgift att tillsätta en utredning rörande riksdagens arbetsformer, bl. a. med uppgift att överväga frågan om riksmötets längd samt sammanträdesfria veckor under sessionerna. Motionärerna pekade särskilt på den ordning som tillämpas i den västtyska förbundsdagen. I motionen 1973:4 av herr Sjöholm (fp) krävdes att riksdagens sammanträden borde göras mera schemabundna till tiden mellan kl. 9 och 17 på dagarna. I denna motion föreslogs bl. a. en allmän motionstid vid höstsessionens början. Riksdagen förklarade motionerna i dessa delar besvarade med hänvisning till den av konstitutionsutskottet föreslagna utredningen rörande riksdagens arbetsformer.

Propositions- och motionstider

Av stor betydelse för riksdagens arbetsförhållanden och planering är de regler som gäller för propositionsavlämnandet samt för riksdagsledamöternas

rätt att väcka motioner och framställa interpellationer och frågor.

Enligt reglerna i den äldre riksdagsordningen skulle statsverkspropositionen avlämnas vid riksdagens öppnande. Annan proposition som avsåg statens inkomster och utgifter för nästkommande budgetår skulle överlämnas till riksdagen inom sjuttio dagar från dess öppnande. Undantag från denna tidsregel medgavs endast om "Konungen prövar uppskov med framställningen lända riket till allvarligt men". För övriga propositioner "som Konungen finner böra behandlas under riksdagens vårsession" gällde att de borde avlämnas inom 90 dagar från riksdagens öppnande. Undantagsmöjligheterna var större beträffande dessa propositioner. Åsidosättande av propositionstiden medgavs om "Konungen prövar uppskov med framställningen lända riket till men eller eljest finner synnerliga skäl föreligga för dess avlåtagande". Enligt praxis tillämpades dessa regler med en betydande elasticitet.

De enskilda riksdagsledamöterna hade möjlighet att väcka motioner dels under den allmänna motionstiden som inföll "inom 15 dagar från den dag då propositionen angående statsverkets tillstånd och behov överlämnades till riksdagen", dvs. 15 dagar från riksdagens högtidliga öppnande den 11 eller 12 januari, dels med anledning av propositioner. Därvid gällde att motion skulle lämnas inom 10 dagar från det propositionen anmäldes i riksdagen av talmannen. Riksdagen kunde dock "därest den med hänsyn till infallande helg eller ärendets synnerliga omfattning finner sådant nödigt" medgiva att motionstiden utsträcktes till 15 dagar. Vidare kunde i "frågor, som omedelbart föranleddes av något av riksdagen redan fattat beslut eller av annan under riksdagen inträffad händelse", motioner väckas så länge session pågick. Denna sistnämnda motionsrätt tillämpades enligt praxis mycket restriktivt.

Beträffande tidsreglerna för propositionsavlämnandet anförde grundlagberedningen i sitt slutbetänkande (SOU 1972:15) att vårens propositioner i alltför stor utsträckning brukade lämnas först under sista veckan eller senare än de fastställda tidsgränserna. Beredningen anförde bl. a.

Det är givetvis otillfredsställande att vårens propositioner avlämnas så sent att arbetet under maj månad måste forceras starkt. Själva anhopningen av samtidigt avlämnade propositioner försvårar därjämte för riksdagsledamöterna att väcka följdmotioner och leder, som konstitutionsutskottet har påpekat i ovannämnda betänkande, till en bristfällig redovisning av förslagen i massmedierna.

När det gäller att få till stånd en bättre sakernas ordning är de givna utgångspunkterna att varje proposition bör avlämnas i god tid före den tidpunkt då riksdagen senast måste träffa sitt avgörande och att tillflödet i övrigt bör vara sådant att motions-, utskotts- och kammararbetet kan flyta jämnt. Att kräva att merparten av propositionerna skulle läggas på riksdagens bord i början av riksmötet vore knappast realistiskt. Vad man kan inrikta sig på är att propositioner så långt sig göra låter lämnas kontinuerligt under hela året. Men detta är inte tillfyllest för att riksdagen skall kunna skaffa sig det erforderliga underlaget för sin arbetsplanering. Riksdagen måste också

få del av planer över propositionsavlämnandet. Regeringen bör göra upp dessa planer i samråd med riksdagens arbetsledande organ. Det är angeläget att planerna hålls.

De angivna riktlinjerna bör komma till uttryck i riksdagsordningen. Ett dylikt lagfästande lär emellertid inte vara nog för att man skall kunna hoppas på avsevärt drägligare arbetsförhållanden under det årliga riksmötets slutskede. Flera omständigheter samverkar till att riksdagens arbetsbelastning kommer att förbli starkast under senvåren. Budgetbehandlingen tar sin stora tribut av arbetstiden. Många propositioner har samband med budgeten och måste därför behandlas jämsides med budgetpropositionen. Semestrarna under sommaren och regeringens budgetarbete under hösten gör det svårt att öka antalet propositioner som avlämnas på hösten. Ofta ter det sig angeläget att inte fördröja genomförandet av en reform från den 1 juli till den 1 januari genom att vänta till hösten med riksdagsbehandlingen av en proposition. – Särskilda regler bör därför gälla för propositionsavlämnandet under våren. Grundlagberedningen vill föreslå en lösning som innebär att riksdagen skaffar sig ett fastare grepp om propositionstillströmningen under den aktuella tiden och att propositionsfristerna förkortas något.

Beredningen föreslog att statsverkspropositionen (budgetpropositionen enligt nuvarande benämning) även i fortsättningen skulle läggas fram senast den 10 januari. Beträffande övriga propositioner föreslog beredningen däremot en viss förkortning av tidsfristen. Anslagspropositioner – utom kompletteringspropositionen – borde i princip avlämnas senast den 10 mars (mot omkring den 20 mars tidigare). Även beträffande andra propositioner än anslagspropositioner föreslogs en sista dag, vilken skulle gälla under förutsättning att det förslag som innefattas i propositionen var avsett att träda i kraft vid halvårsskiftet eller att regeringen av andra skäl anser det erforderligt att propositionen slutbehandlas innan riksmötet avslutas på våren. I detta fall föreslogs fristen gå ut den 31 mars (mot omkring den 30 april enligt då gällande regler).

Beredningen framhöll att de uppställda tidsgränserna inte kunde vara absoluta. I undantagsfall måste regeringen kunna avlämna propositioner efter fristernas utgång med anspråk på att få dem behandlade under pågående riksmöte. Beredningen föreslog dock att det skulle ankomma på riksdagen att avgöra om propositionstiderna av särskilda skäl skulle få överskridas. Enligt förslaget skulle riksdagens medgivande i sådana fall lämnas i förväg. Talmanskonferensen skulle yttra sig över en begäran från regeringen att få väcka en proposition efter den stipulerade tidens utgång.

I propositionen (1973:90 s. 169) avvisade departementschefen förslaget att förkorta propositionstiderna. I stället borde ansträngningar göras för att så långt möjligt avlämna vårens propositioner före utgången av de tidigare gällande propositionstiderna samt undvika en stark anhopning av nya propositioner till fristernas slutperiod. Det borde enligt departementschefen vara möjligt att öka andelen propositioner som behandlas under hösten. Inte heller innehöll propositionen några förslag angående förprövning av riksdagen om medgivande att få lämna proposition senare än de angivna tiderna.

Vid riksdagsbehandlingen av förslaget till ny regeringsform och ny riksdagsordning föreslogs i två motioner – 1973:1874 av herr Bohman m. fl. (m) samt 1973:1878 av herrar Fälldin (c) och Helén (fp) – att grundlagberedningens förslag beträffande en förkortning av propositionstiderna skulle genomföras. Konstitutionsutskottet tillstyrkte i denna del motionsyrkandena och föreslog alltså en förkortning av propositionstiderna i enlighet med vad grundlagberedningen föreslagit (KU 1973:26). Riksdagen beslöt i enlighet med utskottets förslag.

Enligt RO 3 kap. 2 § skall därför regeringen "senast den 10 januari eller, om hinder möter till följd av nyligen inträffat regeringsskifte, snarast möjligt därefter avlämna proposition med förslag till statsbudget (budgetproposition) för det närmast följande budgetåret. Annan proposition angående anslag för det närmast följande budgetåret skall avlämnas senast den 10 mars, såvida regeringen icke finner att propositionens behandling kan uppskjutas till följande riksmöte."

Enligt RO 3 kap. 3 § skall andra propositioner än de som avses i 2 § avlämnas senast den 31 mars, om regeringen anser att de bör behandlas under pågående riksmöte.

Beträffande motionstiderna stadgas i RO 3 kap. 10 § att "motion får väckas inom femton dagar från den dag då budgetpropositionen anmälades i kammaren". I övrigt får motion liksom tidigare väckas med anledning av proposition. Normalt förutsätts motionstiden även i dessa fall vara 15 dagar, dvs. en förlängning i förhållande till tidigare gällande regler. "I ärenden som måste avgöras skyndsamt kan riksdagen, om den finner synnerliga skäl föreligga, på förslag av regeringen besluta om kortare motionstid" (RO 3 kap. 11 § första stycket).

Vidare får motion i de fall riksdagen föreskriver väckas med anledning av skrivelse från regeringen med redogörelse för viss verksamhet (RO 3 kap. 11 § andra stycket).

Vid beräkningen av motionstid för följdmotionerna bortses från de dagar som infaller under längre uppehåll i riksmötet (RO 3 kap. 11 § tredje stycket).

Beträffande propositioner som uppskjuts från ett riksmöte till annat "får motion med anledning av propositionen väckas

1. vid första riksmötet i valperiod inom sju dagar från dess början,
2. om propositionen har väckts så sent under riksmöte att den i 11 § föreskrivna motionstiden icke har löpt ut när riksmötet upphör, senast på andra dagen av nästa lagtima riksmöte eller, om riksdagen dessförinnan beslutar att behandla propositionen vid urtima riksmöte, inom sju dagar från beslutet" (RO 3 kap. 12 §).

Dessa senare tidsgränser gäller även skrivelse från regeringen.

Enligt RO 3 kap. 13 § får motion också väckas med anledning av förslag från riksdagens organ. Dessutom kan riksdagen föreskriva att motion får väckas med anledning av redogörelse till riksdagen från sådant organ. I tillägsbestämmelse stadgas att motion får väckas med anledning av re-

dogörelse från fullmäktige i riksbanken, fullmäktige i riksgäldskontoret, styrelsen för riksdagsbiblioteket, riksdagens ombudsmän eller riksdagens revisorer.

Slutligen får motioner också väckas dels beträffande fråga som föranlett kallelse till urtima riksdag (RO 3 kap. 14 §), dels medan riksmöte pågår med anledning av händelse av större vikt som inte kunnat förutses eller beaktas under övrig motionstid (RO 3 kap. 15 §).

Interpellationer och frågor

Enligt tidigare grundlagar fanns regler om rätten att framställa interpellationer och enkla frågor till ledamot av statsrådet i riksdagsordningen. Den viktigaste skillnaden mellan de två spörsmålsformerna var att kammarens tillstånd krävdes endast för framställande av interpellation. Efter interpellation kunde allmän debatt uppstå, medan endast den ledamot som framställt frågan och det statsråd som lämnat svaret fick delta i överläggningen efter svaret på en enkel fråga. Anförande i samband med att enkel fråga besvarats fick inte överstiga tre minuter, och den ledamot som framställt frågan fick ordet högst två gånger i samband med besvarandet. Statsråden var inte skyldiga att besvara interpellationer eller enkla frågor. Det hörde dock till undantagen att spörsmål lämnades obesvarade även om dröjsmålet beträffande interpellationssvar i vissa fall kunde bli långt (se t. ex. "PM angående organisation och arbetsformer inom statsdepartementen", KU 1974:22 bilaga 3 s. 142 ff.)

Enligt grundlagberedningen (SOU 1972:15 s. 287) kunde kritik riktas mot frågeinstitutet i främst två hänseenden. Beredningen anförde bl. a.

Det vill å ena sidan synas som om interpellationen inte tillfyllest har markerats som och lämpats till ett instrument i angelägenheter av mera allmänt intresse. Interpellationsformen används inte sällan i fall då snarare den enkla frågan hade bort anlitas, och vice versa. Det kan å andra sidan sägas att nuvarande föreskrifter inte tillräckligt tillgodoser ett behov att hålla inom rimliga gränser den tid som i riksdagen sammanlagt anslås till spörsmålsens besvarande.

Efter att ha övervägt olika möjligheter att förändra spörsmålsinstitutet nöjde sig beredningen dock med att endast föreslå vissa smärre ändringar i den tidigare regleringen på detta område. Nu gäller enligt RF 12 kap. 5 § att riksdagsledamot, enligt bestämmelser i riksdagsordningen, får framställa interpellation eller fråga till statsråd "i angelägenhet som angår dennes tjänsteutövning". Stadgandet innebär en viss utvidgning av det område inom vilket spörsmål får ställas. Interpellationer och enkla frågor kan i fortsättningen gälla allt som faller inom ramen för ett statsråds ämbetsutövning, således – till skillnad mot tidigare – även regeringens avgöranden i konkreta ärenden. Spörsmålsinstitutet får däremot inte avse åtgärder och avgöranden av andra myndigheter än regeringen.

I den nya riksdagsordningen finns bestämmelser angående interpellationer och frågor till statsråd i kapitel 6. I förhållande till de tidigare reglerna bör följande förändringar nämnas. RO 6 kap. 1 § innehåller en rekommendation att interpellation bör väckas endast i angelägenhet av större allmänt intresse. I övriga fall bör den enkla frågan – i lagtexten benämnd endast "fråga" – utnyttjas. Vidare har i tilläggsbestämmelserna stadgats att en interpellation skall mångfaldigas och distribueras till ledamöterna innan den anmäls i kammaren och att den obligatoriskt skall bordläggas en gång. Ändringarna bör enligt grundlagberedningen bidra till att göra riksdagens prövning av anhållan att få ställa interpellation mera reell än tidigare. För det tredje stadgas i RO 6 kap. 2 § att fråga skall kunna föras med en kortare inledande förklaring.

Enligt grundlagberedningen borde riksdagens arbetsprogram under slutet av riksmötena inte i onödan belastas med interpellationsdebatter. Vikten av att ledamöterna visar återhållsamhet med att väcka interpellationer under riksmötets sista månad markeras av en regel i tilläggsbestämmelserna som stadgar att interpellation som lämnas efter utgången av april skall uppta skälen till att spørsmålet reses först vid denna sena tidpunkt.

Den begränsning som tidigare fanns i antalet anföranden som frågeställaren får hålla i samband med att fråga besvarats har slopats. I gengäld regleras tiden för varje anförande hårdare. Det första anförandet från varje talare får räcka längst tre minuter, det andra längst två minuter och varje följande anförande längst en minut.

Grundlagberedningens förslag i dessa frågor godtogs av departementschefen i författningspropositionen och antogs av riksdagen.

Sammanfattningsvis kan de förändringar som vidtagits beträffande spörsmålsinstituten sägas syfta till att öka intresset för frågeformen i förhållande till interpellationsformen och därmed bidra till en minskning av debatttiden i kammaren i första hand under slutskedet av riksmötena.

Debattreglerna vid kammardebatterna

Den partiella författningsreformen

Grundlagberedningen diskuterade i betänkandet "Partiell författningsreform" (SOU 1967:26 s. 134–137) också riksdagsdebatternas utformning. Enligt beredningen kunde det efter kammarreformen finnas behov att tidsbegränsa vissa debatter. Det främsta medlet att hålla plenitiden inom rimliga gränser borde dock inte vara debattrestriktioner utan en effektivare planering av riksdagsarbetet och ett rationellt utnyttjande av sammanträdestiden. Endast beträffande frågedebatterna fanns det enligt beredningen behov av generell tidsbegränsning. De frivilliga tidsbegränsningar som tillämpats tidigare hade respekterats i ringa grad, och beredningen föreslog därför att riksdagen skulle få befogenhet att generellt begränsa tiden för anförande i samband

med att enkla frågor besvarades (se s. 20).

Beträffande övriga debatter anförde beredningen att begränsningen i första hand borde bygga på frivilliga överenskommelser mellan partigrupperna i riksdagen. Som en säkerhetsåtgärd föreslogs dock att riksdagen skulle få rätt att besluta om tidsbegränsning av anföranden i särskilda fall.

I propositionen 1968:27 om den partiella författningsreformen anslöt sig departementschefen till vad beredningen anförde i dessa frågor, och riksdagen beslöt i enlighet med propositionens förslag. Under enkammarriksdagens fyra första år hade sålunda riksdagen möjlighet att genom ett särskilt beslut begränsa tiden för anförande i en viss debatt. Bestämmelsen härom fanns i RO. Denna möjlighet utnyttjades dock aldrig. I övrigt reglerades debatterna i riksdagsstadgan. Enligt denna borde ledamot som önskade delta i en debatt anmäla detta till kammarkansliet dagen före debatten. Beträffande genmälesrätten hade ledamot efter varje huvudanförande rätt till endast två genmälen av normalt tre minuters längd. Statsråden hade däremot rätt att när som helst oberoende av talarordningen gå in i debatten.

Debattregler enligt nu gällande ordning

Frågan om en ytterligare reglering av debatterna i syfte att motverka riskerna för alltför långa kammarplena uppmärksammades också i samband med att grundlagreformen fullföljdes 1973–1974. Grundlagberedningen anförde i sitt slutbetänkande (SOU 1972:15) att man mera målmedvetet än hittills måste inrikta sig på att begränsa talartiden i kammaren. Beredningen anförde bl. a.

En sådan strävan kan som tidigare har framhållits ses som ett inslag i planeringen av riksdagens arbete. Det är nämligen inte givet att det i och för sig mycket starka önskemålet om obeskuren yttranderätt i kammaren obetingat skall ha företräde framför andra intressen med vilka det kan komma i konflikt. En medveten avvägning bör komma till stånd. Särskilt kan framhållas att en obegränsad frihet för ledamöterna att föra fram synpunkter och argument i kammaren kan komma att binda ledamöterna vid riksdagsarbetet i sådan grad att den hindrar utbyte av åsikter mellan ledamöterna och väljarna.

En styrning av riksdagsdebatterna kan dessutom mången gång vara till gagn för meningsutbytet och de syften som bär upp principen om yttrandefrihet under kammardebatterna. För det första är kanske alternativet en av faktisk tidsnöd framtvingad begränsning av debatten, varvid slumpen delvis blir den som fördelar den tillgängliga tiden mellan olika ärenden och olika talare. För det andra torde kortare, stringentare och mera koncentrerade debatter och anföranden öka intresset för kammaröverläggningarna såväl hos ledamöterna som hos allmänheten.

Mot bakgrund av det anförda föreslog grundlagberedningen att möjligheterna att reglera och begränsa tidsåtgången för riksdagsdebatterna skulle ökas. Beredningens förslag i dessa delar accepterades i sin helhet av de-

partementschefen i propositionen 1973:90. Departementschefen anförde dock (s. 477) att beredningens förslag kunde leda till att statsrådets möjligheter att under kammardebatterna försvara regeringens politik i vissa fall kunde bli för snäva. Departementschefen pekade därvid på möjligheten att om så skulle bli fallet detta kan regleras genom en ändring av tilläggsbestämmelserna. Några förändringar beträffande dessa regler skedde inte under riksdagsarbetet. Debattreglerna i RF (4 kap. 4 §) och RO (2 kap. 10, 13–15 §§ med tilläggsbestämmelser) är därför identiska med de av grundlagberedningen föreslagna.

Enligt RF 4 kap. 4 § får när ärende skall avgöras varje riksdagsledamot och varje statsråd yttra sig i enlighet med vad som närmare anges i riksdagsordningen. Utgångspunkten för regleringen i RO är att yttranderätt vid all handläggning i kammaren är fri. Grundlagberedningen framhöll att "varje ledamot skall äga att – utan godkännande i förväg av sitt parti eller av annan instans – ta till orda inför avgörandet av varje ärende och i varje annan fråga som kan komma under överläggning". Med hänsyn till denna princip anges i RO (2 kap. 14 § tredje stycket) att alla som vill delta i debatten i en fråga alltid skall ha rätt att tala i sex minuter. I övrigt kan riksdagen på förslag av talmannen "föreskriva begränsning av antalet anföranden som en talare får hålla under överläggningen i en fråga och av tiden för varje anförande. Därvid får skillnad göras mellan olika kategorier av talare, såsom statsråd och företrädare för majoritet eller minoritet i utskott eller för partigrupp, samt mellan talare som har efterkommit anmodan av talmannen om förhandsanmälan inför en överläggning och talare som har underlåtit det" (RO 2 kap. 14 § första och andra styckena).

Enligt tilläggsbestämmelsen 2.14.1 kan talmannen vid den första bordläggningen av ett utskottsbetänkande särskilt anmoda den som önskar yttra sig vid ärendets avgörande att göra förhandsanmälan med tidsangivelse. Den som efter sådan anmodan underlåtit förhandsanmälan får endast hålla anföranden som ej överstiger sex minuter.

Den särställning i debatterna som statsråden tidigare åtnjöt har begränsats genom tilläggsbestämmelsen 2.15.3 enligt vilken särskilt inlägg av statsråd (dvs. oberoende av talarordningen) inte får överstiga tio minuter.

I tilläggsbestämmelsen 2.14.2 regleras talartiden vid särskilt anordnad debatt utan samband med annan handläggning. Den skall t. ex. gälla den allmänpolitiska debatten i början av varje riksmöte. Enligt reglerna får anförande inte överstiga femton minuter eller – såvitt gäller statsråd eller en särskilt utsedd företrädare för varje partigrupp – trettio minuter.

Debattrestriktionerna föranledde vid riksdagsbehandlingen flera motionsyrkanden (se KU 1973:26 s. 78–80), men riksdagen beslöt dock som nämnts i enlighet med propositionens förslag, vilket överensstämde med grundlagberedningens.

Utskottsorganisationen

Den partiella författningsreformen

Under tvåkammarriksdagens senare år var beredningsarbetet i riksdagen fördelat på tio ständiga utskott med lika antal ledamöter från första och andra kammaren. Utskottsorganisationen, som i sina huvuddrag varit densamma sedan 1809–1810 års författning, innebar en fördelning av ärendena efter en statsrättsligt funktionell princip. Indelningen i utskott följde således i stort riksdagens skilda funktioner: lagstiftning (de tre lagutskotten), beskattning (bevillningsutskottet) samt utgiftsreglering (statsutskottet, bankoutskottet, jordbruksutskottet och – i viss utsträckning – allmänna beredningsutskottet).

Mot indelningen av utskotten efter den statsrättsliga principen riktades kritik på i huvudsak två grunder. Det framhölls i olika sammanhang att frågor med nära inbördes sammanhang ofta behandlades på skilda håll. Grundlagberedningen nämnde i betänkandet "Ny utskottsorganisation" (SOU 1969:62) som exempel bl. a. civilförsvarets planläggning och organisation vilken som budgetfråga behandlades av statsutskottet, medan civilförsvarslagen behandlades av andra lagutskottet. Statsbidrag till de politiska partierna behandlades av statsutskottet, ärenden om partistödets konstruktion av konstitutionsutskottet osv.

Den andra kritiken mot utskottsorganisationen tog sikte på riksdagens budgetbehandling. Huvudansvaret för denna låg på statsutskottet som emellertid sedan länge arbetat uppdelat på avdelningar. Vidare hade delar av statsbudgetens utgiftsanslag, främst jordbrukshuvudtiteln, brutits ut från statsutskottet. Man hade, som grundlagberedningen framhöll, därför inte någon sammanhållen realbehandling på utskottsplanet av statsutgifterna.

Mot bakgrund av den anförda kritiken föreslog grundlagberedningen en reformerad utskottsindelning där ärendena fördelas mellan olika utskott efter sin tillhörighet till skilda sakområden, fack, detta vare sig ärendena rörde lagstiftning, utgiftsanslag eller annat. Enligt beredningens förslag skulle riksdagen inrätta ett antal s. k. fackutskott med uppgift att behandla även budgetfrågor inom resp. utskotts sakområde. Fördelningen borde enligt förslaget i huvudsak bygga på departementsindelningen. Varje utskott föreslogs få minst femton ledamöter.

I grundlagberedningens betänkande ägnades stort intresse åt frågan om riksdagens budgetberedning. Den föreslagna indelningen i femton utskott, vilka samtidigt behandlade olika delar av statsverkspropositionen, borde enligt beredningen öka förutsättningarna för en snabb behandling av budgetfrågorna. Uppdelningen kunde emellertid också tänkas medföra nackdelar ur budgetberedningssynpunkt. Den från olika synpunkter önskvärda specialiseringen kunde enligt beredningen tänkas medföra att utskottsledamöterna kom att känna sig som målsmän för en viss gren av den offentliga verksamheten och bli inställda på att gynna denna utan tillräcklig hänsyn

till helheten eller den samhällsekonomiska balansen. De krav som väckts från olika håll på en bättre sammanhållning av budgetberedningen fick därför enligt beredningen en större tyngd i ett fackutskottssystem. För att tillmötesgå önskemålen om överblick över utgiftsbehandlingen och en helhetssyn på budgetpolitiken och den ekonomiska politiken föreslog grundlagberedningen att ett särskilt utskott – finansutskottet – skulle inrättas med huvudsaklig uppgift att bevaka de nämnda synpunkterna.

Författningsutredningen föreslog i sitt slutbetänkande (SOU 1963:18) en särskild finansnämnd som främst från statsfinansiell och samhällsekonomisk synpunkt skulle bedöma samtliga budgetärenden som beretts av andra utskott. Grundlagberedningen övervägde en liknande ordning, dvs. att inrätta ett slags "överutskott" för budgetfrågor. Beredningens yttrande på denna punkt var dock negativt:

En överprövning av alla budgetutlåtanen skulle, om den skulle göras effektiv, vara både betungande och tidsödande. Dessutom skulle den kunna väcka irritation mellan skilda riksdagsorgan och ge samordningsorganet (i fortsättningen kallat finansutskottet) en alltför inflytelserik ställning. Fackutskottens känsla av ansvar skulle kunna minska. Vidare skulle överprövningen ofta kunna visa sig otillräcklig som ett medel att säkra tillbörligt hänsynstagande till samhällsekonomin. En fråga med stor ekonomisk betydelse kan presenteras för riksdagen i annan form än som ett utarbetat budgetförslag, t. ex. som ett lagförslag. Den skulle därmed falla utanför finansutskottets granskning. Valde man i stället att låta finansutskottet granska alla utlåtanen som kunde tänkas få ekonomiska konsekvenser, skulle utskottets uppgifter svälla orimligt. Det skulle f. ö. inte alltid vara lätt att dra gränsen mellan de ärenden, som skulle passera finansutskottet, och övriga ärenden. Därtill kommer att utlåtanen skulle passera finansutskottet succesivt; därigenom skulle dess möjlighet till överblick reduceras.

Grundlagberedningen anser därför att någon obligatorisk överprövning av fackutskottens utlåtanen eller av vissa sådana utlåtanen inte bör komma i fråga.

Den önskvärda sammanhållningen av budgetberedningen borde i stället enligt grundlagberedningens bedömning komma till stånd genom en särskild beredning av finansplanen. Beredningen anförde bl. a.

Det är enligt grundlagberedningens mening en klar brist i riksdagens budgetbehandling att finansplanen med bilagor inte blir föremål för en systematisk granskning i utskott som förberedelse för en allmän finansdebatt i riksdagen. Beredningen anser att det knappast är möjligt att få till stånd en rationell budgetprövning i riksdagen utan en sådan granskning. Det skulle bli en naturlig uppgift för ett finansutskott att göra granskningen. Finansdebatten skulle mynna ut i ett ställningstagande av riksdagen. Riksdagen skulle på så sätt kunna prestera en egen bedömning av de grundläggande budgetpolitiska frågorna. Det skulle bli bättre möjligheter att hävda alternativa riktlinjer för budgetarbetet, låt vara endast på ett förhållandevis tidigt stadium av riksdagens budgetbehandling. Genom riksdagens ställningstagande till finansutskottets utlåtande över finansplanen skulle fackutskotten få allmänna riktlinjer för sin budgetberedning. Härigenom bör man kunna få en bättre samordning av riksdagens budgetarbete. Om den diskuterade

ordningen vidare medförde en intresseförskjutning i riksdagen från detaljer till större frågor i budgetarbetet, så skulle detta vara en vinning.

Med hänvisning bl. a. till det ovan citerade föreslog beredningen som nämnts att ett *ständigt utskott* skulle inrättas med uppgift att så snart möjligt yttra sig över statsverkspropositionen, särskilt från samhällsekonomiska synpunkter. Enligt beredningens förslag skulle även motioner som väcks under den allmänna motionstiden med yrkanden om ändringar eller kompletteringar av regeringens uttalanden i finansplanen behandlas i utlåtandet. Detta borde få en allmän och principiell karaktär och inte innehålla bindande ramar för vare sig de totala utgifterna, för utgifterna för de enskilda fackutskotten eller för beskattningen. Beredningen anförde:

Däremot bör finansutskottet kunna göra allmänna uttalanden om den grad av restriktivitet som bör iakttagas vid utgiftsprövningen. Utskottets utlåtande över finansplanen bör ligga till grund för en allmän finansdebatt i riksdagen. Därvid bör riksdagen ta ställning till de uttalanden som utlåtandet och eventuella reservationer därtill utmynnar i.

Vid granskningen av finansplanen får finansutskottet ta ställning till frågor om avvägning mellan statsinkomster och statsutgifter, mellan inkomster av skilda slag – skatter, direkta eller indirekta, och lån – och mellan utgifter av skilda slag – t. ex. mellan investering och konsumtion.

Även den reviderade finansplanen (kompletteringspropositionen) bör remitteras till finansutskottet.

Genomgående i grundlagberedningens diskussion av budgetregleringen är den stora vikt som fästs vid att inte göra finansutskottet till någon överinstans. Bl. a. anförs att finansutskottet bör få det primära ansvaret för vissa beredningsuppgifter, varigenom det betonas att det inte är någon överinstans. En rätt för finansutskottet att på eget initiativ ta upp ett fackutskotts utlåtande till granskning avvisas på den grunden att finansutskottet då skulle få karaktären av ett överutskott.

Beträffande arbetet inom finansutskottet anförde grundlagberedningen att ledamöterna i utskottet till stor del skulle komma att verka genom underhandskontakter med ledamöter i fackutskotten. Erfarenheterna från det norska stortinget ansågs bl. a. tala för att det skulle utvecklas så.

För att finansutskottet och dess ledamöter skulle kunna utöva inflytande på budgetbehandlingen måste utskottet enligt beredningen noga följa konjunkturutvecklingen samt fackutskottens och riksdagens ställningstaganden i budgetfrågor. Utskottet borde under budgetsessionen sammanträda ofta för information och överläggning om det ekonomiska läget. Utskottet borde också fortlöpande upprätta och distribuera sammanställningar över budgetläget. Vidare anfördes att finansutskottet på eget initiativ borde kunna föreslå ändrade allmänna riktlinjer för det pågående budgetarbetet i riksdagen.

Grundlagberedningens förslag lades till grund för propositionen 1970:40 som jämte ett antal motioner i ämnet behandlades av konstitutionsutskottet

i betänkandet KU 1970:27. Utskottet tillstyrkte i allt väsentligt propositionens förslag. Riksdagen beslöt i enlighet med utskottets förslag.

Nuvarande utskottsorganisation

Den utskottsorganisation som gäller fr. o. m. 1971 års riksdag regleras dels i regeringsformen, dels i riksdagsordningen. Arbetsfördelningen mellan utskotten regleras i tilläggsbestämmelserna till RO, dvs. den kan ändras efter beslut på samma sätt som vanlig lag.

Med hänsyn till de särskilda uppgifter som åvilar tre av utskotten – konstitutions-, finans- och skatteutskotten – har dessa omnämnts i regeringsformen (4 kap. 3 §). Enligt RO 4 kap. 2 § skall riksdagen vid början av varje lagtima riksmöte inom sig tillsätta ett konstitutionsutskott, ett finansutskott, ett skatteutskott och minst tolv andra utskott. Valet gäller för tiden till dess nästa lagtima riksmöte börjar. Riksdagen har också möjlighet att tillsätta ytterligare utskott för samma tidsperiod.

I tilläggsbestämmelsen 4.2.1 regleras vilka dessa utskott skall vara och i tilläggsbestämmelserna 4.6.1–4.6.16 vilka ärendegrupper som skall beredas inom resp. utskott. I RO 4 kap. 6 § stadgas att konstitutionsutskottet skall bereda ärenden som rör grundlagarna och riksdagsordningen. Finansutskottet skall enligt RO 4 kap. 5 § bereda ärenden om allmänna riktlinjer för den ekonomiska politiken och för budgetregleringen samt ärenden som rör riksbankens verksamhet. Enligt samma lagrum har skatteutskottet att bereda ärenden om statliga och kommunala skatter. Finans- och skatteutskotten kan enligt RF 8 kap. 6 § i lag ges bemyndigande att under tid riksmöte ej pågår gemensamt utöva viss del av riksdagens beskattningsmakt.

Beträffande reglerna i övrigt om utskotten kan nämnas att det liksom tidigare finns möjlighet att tillsätta ytterligare utskott (tilläggsbestämmelsen 4.2.2) och sammansatt utskott (RO 4 kap. 8 §). Ett nytt inslag i arbetet, som introducerades genom reformen av utskottsväsendet, är olika former av samarbete utskotten emellan. En sådan samarbetsform, som har stor praktisk betydelse, är inhämtande av yttrande från annat utskott (se SOU 1969:67 s. 79, prop. 1973:90 s. 548). En annan typ av samverkan är att ett utskott, med eller utan eget yttrande, lämnar över ett ärende för fortsatt beredning till ett annat utskott. Förfarandet förutsätter samtycke av det mottagande utskottet (RO 4 kap. 8 §). Vidare kan riksdagen vid behandlingen av ett utskottsutlåtande besluta att överlämna ärendet till ett annat utskott för fortsatt beredning (RO 4 kap. 9 §). Enligt RO 3 kap. 7 § har varje utskott självständig initiativrätt, dvs. rätt att inom resp. ämnesområden ta upp frågor som inte har samband med remitterade ärenden.

Utredningens överväganden

Ars- och veckorytm

Riksdagsarbetet har i den nya enkammarriksdagen blivit väsentligt mer omfattande för de enskilda riksdagsmännen än arbetet under tvåkammarriksdagens tid. För att närmare belysa denna utveckling har utredningen som tidigare framgått låtit genomföra en undersökning av riksdagsarbetets omfattning under perioden 1965–1975 samt av riksdagsmännens arbetssituation under 1974. Av denna undersökning, som redovisas i bilaga I, framgår att antalet riksdagsärenden ökat kraftigt under denna tidsperiod. Denna ökning hänför sig främst till motionerna och (de enkla) frågorna. Antalet motioner har ökat från 1 016 (likalydande motioner i första och andra kammaren har räknats som en motion) år 1965 till 2 349 år 1975. Under andra kammarens sex sista år väcktes i denna i genomsnitt 250 enkla frågor per år. 1971 var antalet 410 och under hela perioden 1972–1975 har i genomsnitt 383 enkla frågor väckts varje år. Antalet propositioner och interpellationer har däremot inte ökat under undersökningsperioden. Antalet propositioner har varierat mellan lägst 147 år 1972 och högst 205 år 1970. Antalet interpellationer ökade under 1971 och 1972. 1972 var antalet (238) nästan dubbelt så stort som i andra kammaren 1965. Antalet har därefter sjunkit till 140 under 1975. Detta är endast 11 % fler än 1965.

Som framhålls i bilagan är antalet ärenden av olika slag ett mycket ofullständigt mått på riksdagens arbetsbelastning. Ingen hänsyn tas till att olika ärenden kan vara av mycket olika storlek och komplexitet. Ett alternativt sätt att belysa arbetsbelastningen är att studera utvecklingen av den tid som åtgått för kammarens överläggningar i plenum. Av figur 3 i bilaga I (s. 56) kan utläsas att den årliga plenitiden i andra kammaren var konstant kring 400–450 timmar under tvåkammarriksdagens fyra sista år. I den nya enkammarriksdagen 1971 ökade plenitiden med 42 % till 610 timmar. 1972 var plenitiden ännu längre (644 timmar) för att sedan minska under 1973 och 1974. 1975 skedde åter en mindre ökning av plenitiden. 1974, vilket är det år sedan enkammarreformen som medfört det lägsta antalet plenitimar, krävdes 23 % längre tid för kammarens arbete än för andra kammaren under åren 1969–1970.

Denna ökade arbetsbörda för riksdagsmännen var förutsedd vid kammarreformen. Grundlagberedningen övervägde mot bakgrund av farhågorna för ökad tidsnöd under riksdagsarbetet frågan om en förlängning av riksdagens sessioner. Enligt beredningen talade dock bl. a. hänsyn till rekryteringen av riksdagsledmöter och deras möjligheter att bevara en nära och fortlöpande kontakt med olika delar av samhällslivet emot en förlängning av sessionstiderna. Beredningen föreslog i stället en bättre planering av riksdagsarbetet i samarbete med regeringen samt ett effektivare utnyttjande av plenitiden. Beredningen var inte heller beredd att föreslå en förlängning av riksdagsveckan utan ansåg att ledamöterna även fortsättningsvis borde

kunna disponera tiden fredag–måndag till de utåtriktade aktiviteter som följer med riksdagsuppdraget.

Under det fortsatta arbetet med författningsreformen har den ofrånkomliga konfliktsituationen mellan riksdagsarbetets krav på ledamöternas arbetstid och ledamöternas behov av kontakter med olika väljargrupper och samhällslivet i övrigt uppmärksamrats i olika sammanhang. De argument som grundlagberedningen anförde mot en förlängning av sessionstiderna har därvid i allmänhet inte ifrågasatts. I samband med riksdagsbehandlingen av propositionen 1973:90 om den partiella författningsreformen föreslogs dock i en motion att en omfördelning av riksdagens arbetsperiod, liknande uppläggningsen av arbetet i den västtyska förbundsdagen, skulle övervägas. Med en sådan ordning skulle riksmötet ev. behöva förlängas något i tiden men i gengäld som i förbundsdagen komma att avbrytas av ett antal sammanträdesfria perioder. Under dessa har då ledamöterna bl. a. möjlighet att vara verksamma i valkretsen samtidigt som utskottskansliernas förberedelsearbete inför kommande utskottssammanträden underlättas. Det var bl. a. med anledning av denna motion som konstitutionsutskottet föreslog att den kommande utredningen om riksdagens arbetsformer skulle till ytterligare övervägande ta upp sådana frågor som hänger samman med årsrytmen i riksdagsarbetet – exempelvis omfördelning av ärenden mellan sessioner och sammanträdesfria perioder under pågående riksmöte – men också frågan om veckorytmen i arbetet. Utskottet framhöll i samband därmed den stora betydelsen av att riksdagsledamöterna bereds rimliga möjligheter att verka även utanför riksdagshuset och att därmed bevara kontakten med sina hemorter.

Av redovisningen av den enkätundersökning som utredningen lät utföra med alla riksdagsledamöter under november 1974 framgår att dessa även i den nya enkammarriksdagen har möjlighet att vara aktiva inom breda sektorer av samhällslivet. Även under en så arbetsbelastad månad som november 1974 kunde riksdagsledamöterna ägna en stor del av sin arbetstid åt arbete inom kommuner, statliga utredningar och styrelser samt till deltagande i partiarbetet på olika nivåer.

Den refererade undersökningen pekar sålunda på att riksdagens arbetsplanering varit framgångsrik i den meningen att den ökade arbetsbelastningen inte omöjliggjort den nödvändiga fortlöpande kontakten mellan riksdagsledamöterna och allmänheten. Ledamöternas omfattande engagemang inom olika områden har emellertid skett till priset av en arbetsbörda som ligger långt utöver vad som allmänt accepteras för flertalet yrkesgrupper i samhället. Enligt undersökningen hade 53 % av riksdagsledamöterna arbetat mellan 51 och 65 timmar (söndagen oräknad) under undersökningsveckan.

En fråga som bör uppmärksammas i detta sammanhang är de kraftiga säsongvariationerna i riksdagsarbetet med arbetstoppar i november–december och maj. Det är främst plenitiden som är omfattande under dessa pe-

rioder. Av hänsyn till budgetårets förläggning och de regler som gäller för rätten att väcka ärenden i riksdagen är en viss periodicitet i riksdagsarbetet svår att helt undvika. Budgetarbetet måste avslutas i god tid före budgetårets början. Många propositioner har samband med budgeten och måste därför behandlas i anslutning till budgetpropositionen. Som grundlagberedningen framhöll i sitt slutbetänkande gör semestrarna under sommaren och regeringens budgetarbete under hösten det svårt för regeringen att öka antalet propositioner som avlämnas på hösten osv. Det är emellertid väsentligt att alla ansträngningar görs för att uppnå en jämnare arbetsbelastning över året. Vissa ändringar som genomfördes i samband med författningsreformens slutförande 1973–1974 hade också detta syfte. Bl. a. avkortades propositionstiderna något, samtidigt som bestämmelser rörande spörsmålstitututen infördes som syftade till att minska antalet interpellationer under riksmötets slutskede (se s. 16).

Vid vilken tidpunkt regeringen avlämnar olika propositioner är av stor vikt för de säsongmässiga variationerna i riksdagsarbetet. Propositionerna svarar för en avgörande del av riksdagens arbetsmaterial. Konstitutionsutskottet följer i sitt arbete med granskningen av statsrådets tjänsteutövning och regeringsärendenas handläggning fortlöpande regeringens praxis i denna fråga. I samband med 1975 års granskningsarbete fann utskottet att någon påtaglig förskjutning i propositionsavlämnandet från vår- till höstsessionerna inte har kommit till stånd under senare år. Av den kanslipromemoria som utskottet låtit upprätta (KU 1975:12, bilaga 9) framgick också att den ofta kritiserade anhopningen av propositioner till vissa tider sent under våren inte minskat. Utskottet pekade vidare på stora förseningar i propositionsavlämnandet i förhållande till de propositionsförteckningar som regeringen överlämnat till riksdagen som underlag för planeringen av arbetet under våren. Enligt utskottet visade dessa iakttagelser att planeringen inte fungerat på ett tillfredsställande sätt. Utskottet hemställde därför i en särskild skrivelse till utredningen att denna skulle ta upp dessa frågor till en närmare diskussion och prövning i samband med behandlingen av frågan om riksdagens arbetsrytm. Utskottet pekade i betänkandet på möjligheterna att i ökad utsträckning skjuta upp behandlingen av sent lämnade propositioner till början av nästa riksmöte. Andra åtgärder, som enligt utskottet var ägnade att tillgodose riksdagens önskemål om en rimlig arbetsplanering och en så jämn takt i riksdagsarbetet som möjligt, var en närmare bedömning och eventuell prioritering inom regeringskansliet av vilka propositioner som av olika skäl anses mest angelägna att få behandlas under pågående riksmöte.

De argument som i olika sammanhang framförts mot en förlängning av riksdagens totala årliga arbetsperiod har enligt utredningens mening fortfarande giltighet. Ett representativt demokratiskt system kan bara fungera framgångsrikt om riksdagsledamöterna har möjlighet att bevara en god kontinuerlig kontakt med vardagslivet i hemorten. Den fortsatta planeringen av riksdagsarbetet måste därför ta sikte på att riksdagsarbetet inte får binda

ledamöterna till kammare och utskott längre tid än vad som är nödvändigt för en grundlig och saklig behandling av olika ärenden. Det är emellertid nödvändigt att överväga en omfördelning av arbetet så att den dagliga arbetsbelastningen inte ökar ytterligare.

En närmare undersökning av hur ledamöterna utnyttjar veckans olika dagar (se bilaga I s. 80–83) pekar på att den riksdagsfria måndagen är av vital betydelse för deras möjligheter att förena riksdagsuppdraget med förtroendeuppdrag på kommun- och valkrets nivå. En omfördelning av riksdagsarbetet bör därför inte gå ut över måndagen. Utredningen har i stället tagit upp tanken på sammanträdesfria perioder under riksmötet till närmare övervägande.

Det årliga riksmötet, vilket fr. o. m. innevarande riksdag startar på hösten och avslutas under maj, har redan nu två längre sammanträdesfria perioder kring jul och nyår resp. kring påskhelgen. Även om juluppehållet inte längre markerar slutet på en riksdag samverkar flera omständigheter till att det sannolikt även fortsättningsvis kommer att bli en markerad arbetstopp före denna ledighet. Det räcker med att här nämna att årsskiftet på många områden är en naturlig och praktisk tidpunkt för att genomföra olika reformer. Det kommer också i framtiden att bli nödvändigt för riksdagen att i ökad utsträckning skjuta frågor från ett riksmöte till ett annat för att minska arbetsbelastningen under riksmötets sista månader. Beträffande propositionsavlämnandet har utredningen haft överläggningar med företrädare för statsrådsberedningen. Därvid har framkommit att departementen har siktet inställt på att så långt det är möjligt tillgodose riksdagens önskemål att en större del av propositionerna skall lämnas under sommaren och hösten. Allt detta talar för att en större del än tidigare av riksdagsarbetet kommer att förläggas till början av riksmötet, dvs. under tiden oktober–november.

Den ökning av riksdagsarbetet under hösten som sålunda kan förutses kan komma att inskränka ledamöternas möjligheter att under denna tid aktivt delta i arbetet i lokala partiorganisationer, kommuner och landsting etc. Utredningen har bl. a. med hänsyn härtill funnit att det är angeläget med en under lång tid i förväg fastställd längre sammanträdesfri period under november då riksdagsledamöterna kan planera in mer tidskrävande engagemang i t. ex. landsting och primärkommuner samt lokala partiaktiviteter. En sådan sammanträdesfri period av förslagsvis en veckas längd torde emellertid inte rymmas inom den tidsrymd som f. n. står till buds för riksdagsarbetet under hösten. En sådan förändring kräver därför att riksdagen börjar sitt arbete tidigare på hösten än vad som hittills varit fallet.

Enligt nuvarande bestämmelser (R● I kap. 2 §) startar riksmötet de år då riksdagsval inte hålles på dag i september eller oktober som föregående riksmöte bestämt. Datum fastställs enligt tillägsbestämmelsen 1.2.1 på förslag av talmanskonferensen. Efter riksdagsval samlas däremot riksdagen enligt RF 3 kap. 5 § en bestämd dag, dvs. på femtonde dagen efter valdagen, dock tidigast på fjärde dagen efter det att valets utgång har kungjorts. Dessa

år kommer riksmötet normalt att börja första veckan i oktober. Detta innebär en förlängning av arbetet under hösten i förhållande till tidigare ordning med ungefär 14 dagar.

Enligt utredningens mening skulle det vara värdefullt att även under icke valår ha en bestämd dag då riksdagen under normala förhållanden börjar sitt arbete. Av hänsyn till behovet av att trots den förväntade ökningen i arbetsbelastning under hösten skapa utrymme för en sammanträdesfri period under november bör denna dag fastställas till den första tisdagen i oktober. Arbetsperioden under hösten blir då ungefär lika lång oavsett om riksdagsval hållits eller inte samtidigt som möjligheterna ökar för riksdagsledamöterna att lång tid i förväg planera sin verksamhet vid sidan av riksdagsarbetet.

Utredningen föreslår med hänsyn härtill en ändring i RO 1 kap. 2 § innebärande att riksdagen, under år då riksdagsval inte hålles, samlas till lagtima riksmöte första tisdagen i oktober om ej riksdagen på förslag av talmanskonferensen vid det föregående riksmötet fastställt annan dag i september eller oktober för riksmötets början. Tilläggsbestämmelsen 1.2.1 kan därmed utgå.

Utredningen har under sina överväganden också övertygats om att en sammanträdesfri vecka är önskvärd även under den första delen av vårens arbetsperiod. En sådan vecka skulle inte endast underlätta ledamöternas arbete vid sidan av själva riksdagsarbetet utan också medföra förbättrade möjligheter för utskottskanslierna att efter den allmänna motionstidens slut förbereda det intensiva budgetarbetet under våren. Under senare år har under den vecka – normalt i februari – då Nordiska rådet sammanträder arbetsplenium anordnats endast på fredagen. Enligt utredningen skulle det vara av värde om denna vecka kunde hållas helt fri från sammanträden. Riksdagen förlorar med en sådan ordning endast ett arbetsplenium, men ledamöterna får en avsevärt längre tidsperiod, som de kan disponera till verksamhet som kräver frånvaro från Stockholm och riksdagshuset.

Den föreslagna ordningen med sammanträdesfria perioder bör enligt utredningens mening föranleda en ändring i RO 1 kap. 7 § av innebörd att talmanskonferensen i samband med överläggningarna om åtgärder som kan främja planmässighet i riksdagens arbete föreslår vilka längre uppehåll i riksdagsarbetet som skall förekomma under riksmötet.

Enligt utredningen torde ett effektivt utnyttjande av de sammanträdesfria perioderna kräva planläggning lång tid i förväg. Även om dessa perioder med den föreslagna lagtexten inte kommer att formellt definitivt fastställas förrän i början av riksmötet bör därför talmanskonferensen redan under våren överväga en preliminär plan för de längre uppehåll i riksdagsarbetet som skall förekomma under följande riksmöte. En sådan ordning bör kunna tillämpas utan särskilt stadgande i RO eller dess tilläggsbestämmelser.

I samband med övervägandena angående de sammanträdesfria veckorna har utredningen tagit upp frågan om motionstiden för s. k. följdmotioner

som avlämnas under denna tid. Enligt gällande regler får motion med anledning av proposition avlämnas inom femton dagar från den dag då propositionen anmälde*s* i kammaren. Vid beräkning av denna motionstid skall dock enligt RO 3 kap. 11 § bortses från dag som infaller under längre uppehåll i riksdag*s*arbetet under riksmöte. Enligt tilläggsbestämmelsen 3.11.3 fastställer talmanskonferensen vilka dagar som i sådant fall ej skall inräknas i motionstiden. Detta stadgande har tillämpats så att påskuppehållet regelmässigt föranlett viss förlängning av motionstiden. Enligt utredningens mening bör motsvarande förlängning tillämpas i fråga om propositioner som lämnas vid sådan tidpunkt att motionstid kommer att löpa under sådan sammanträdesfri vecka som utredningen förordar skall införas. Av hänsyn till riksdagens arbetsplanering i stort bör dock en regel härom inte göras tvingande. Utredningens förslag på denna punkt innebär en precisering i RO 3 kap. 11 § som gör det möjligt att vid beräkning av motionstiden bortse från dag som infaller under uppehåll i riksdagsarbetet under en vecka eller längre tid. Det bör liksom tidigare ankomma på talmanskonferensen att fastställa vilka dagar som med tillämpning av detta stadgande ej skall inräknas i motionstiden.

Beträffande årsrytmen i riksdagsarbetet vill utredningen också ytterligare stryka under vad kon*stit*utionsutskottet senast i sitt granskningsbetänkande vid 1975 års riksdag anfört beträffande propositionsavlämnandet. Det är av avgörande betydelse att de propositionstider som fastställts för vårens propositioner respekteras. Problemet med sent avlämnade propositioner är inte nytt. Även under tvåkammarriksdagens tid utgjorde dessa ett stort problem. I den nya enkammarriksdagen med dess större arbetsbörda är det ännu viktigare ur arbetsplaneringssynpunkt att en *s*pridning av propositionsavlämnandet kommer till stånd och framför allt att de planer som presenteras verkligen är realistiska. Det kommer annars att bli nödvändigt att riksdagen i ökad utsträckning skjuter på behandlingen av sent avlämnade propositioner, något som kan leda till att angelägna samhällsreformer måste genomföras senare än planerat. Regeringen måste också uppmärksamma riksdagens behov av att under hösten få tillräcklig tid för behandlingen av de propositioner som innehåller förslag vilka skall genomföras vid årsskiftet. Under utredningens arbete har också uppmärksammats de svårigheter som skapas för oppositionspartierna när regeringen avlämnar propositioner under den allmänna motionstiden. Enligt utredningens mening är det önskvärt att dessa propositioner i större utsträckning färdigställs och avlämnas redan före juluppehållet. Utredningen har som nämnts varit i kontakt med företrädare för statsrådsberedningen rörande propositionsavlämnandet. Dessa överläggningar har givit vid handen att man i departementen är mycket medveten om här framförda önskemål och att man är inställd på att ta all möjlig hänsyn till dessa. Utredningen har erfarit att konstitutionsutskottet även fortsättningsvis avser att följa denna fråga,

och utredningen har möjlighet att själv överväga behovet av en eventuell ytterligare reglering på detta område under det fortsatta arbetet.

Som grundlagberedningen anförde i samband med den partiella författningsreformen har också riksdagen själv genom sin planläggning möjligheter att på olika sätt påverka arbetsbelastningen under olika delar av året. Genom att en stor del av riksdagsärendena väcks under den allmänna motionstiden kan utskotten vid sin arbetsplanering utjämna säsongvariationerna genom att handlägga dessa ärenden under tider då arbetsbelastningen i övrigt är mindre. En effektiv planering av kammarens arbete kräver också att utskotten i sin planering tar hänsyn i första hand till arbetsförhållandena för riksdagen i dess helhet. Om t. ex. ett utskott under våren något år får förhållandevis få ärenden måste arbetet ändå bedrivas med skyndsamhet. Därvid undviks att det mindre belastade utskottets ärenden i kammaren kommer att konkurrera om debatttiden med ärenden från utskott, vilka på grund av sent erhållna propositioner etc. inte haft möjlighet att få fram sina sista betänkanden förrän under riksmötets slutskede eller strax före juluppbållat. Med en tidig och omsorgsfull planering enligt dessa riktlinjer bör det sålunda vara möjligt för utskotten att arbeta så att motioner väckta under den allmänna motionstiden endast undantagsvis behöver behandlas i plenum vid dessa för kammaren hårt arbetsbelastade perioder. Enligt nuvarande praxis tas utskottsbetänkandena regelmässigt upp till bordläggning och beslut i kammaren så snart möjligt sedan de färdigbehandlats inom utskotten. Det kan enligt utredningens mening vara ändamålsenligt att i någon utsträckning avvakta med kammarbehandlingen av vissa utskotts-betänkanden och i stället framlägga dem under sådana perioder då arbetsläget i kammaren inte är så ansträngt.

Kammarsammanträdena

Vid planeringen av arbetet under olika riksdagsveckor uppstår ofta problem med att bedöma hur lång tid debatten i olika ärenden kommer att kräva. Detta leder till att plenum vissa dagar slutar tidigare än beräknat samtidigt som det andra dagar blir nödvändigt att anordna kvällsplenum och vid enstaka tillfällen s. k. nattplenum. För de enskilda ledamöterna skapar naturligtvis dessa förhållanden svårigheter, t. ex. när det gäller att planera in sammankomster med olika grupper utanför riksdagen. Det kan också vara svårt att effektivt utnyttja en "oplanerad" lucka i riksdagsarbetet. Långa kvällsplena och nattplena ställer också stora krav på ledamöternas krafter, särskilt när de inträffar under tider med hög arbetsbelastning.

För att komma till rätta med dessa problem har olika åtgärder övervägts. Framför allt har intresset koncentrerats till olika slag av debattbegränsningar. I samband med den partiella författningsreformen infördes fr. o. m. 1971 en befogenhet för riksdagen att på förslag av talmannen genom särskilt beslut begränsa tiden för varje anförande i en viss fråga. Konstitutions-

utskottet underströk i detta sammanhang det angelägna i att yttranderätten i kammaren inte beskärs mer än nödvändigt och anslöt sig till grundlagberedningens ståndpunkt att man så långt möjligt borde lita till frivilliga överenskommelser om tidsbegränsning. I samband med 1973–1974 års reform infördes ytterligare möjligheter till debattbegränsningar. Riksdagen fick då möjlighet att både genom generella föreskrifter och genom särskilt beslut för viss debatt begränsa såväl antalet anföranden som en talare får hålla i en fråga som längden av varje anförande. Det närmare innehållet i dessa bestämmelser har redovisats på s. 21–22.

De ökade möjligheterna att tidsbegräns debatterna i kammaren tillkom mot bakgrund av den markanta ökningen av plenitiden under enkammarriksdagens två första år. Som redan framgått har plenitiden därefter minskat även om en mindre ökning åter inträffade under 1975. Enligt utredningen torde med hänsyn härtill de nuvarande tidsbegränsningsreglerna i allt väsentligt vara tillräckliga. Särskilt har tilläggsbestämmelsen 2.14.1 om förhandsanmälan av talare visat sig vara av värde för att underlätta planeringen av kammarens arbete. Enligt denna kan talmannen vid första bordläggningen av ett utskottsbetänkande anmoda dem, som önskar yttra sig när ärendet skall avgöras, att anmäla sig i förväg. Genom att anföranden från dem som underlåtit sådan förhandsanmälan ej får överstiga sex minuter har det blivit lättare att bedöma tidsåtgången för olika debatter. Ett ökat utnyttjande av denna möjlighet skulle enligt utredningen väsentligt förbättra förutsättningarna för riksdagens arbetsplanering i stort. Detta skulle också underlätta för de enskilda ledamöterna att i förväg bedöma plenums omfattning en viss dag.

Utredningen föreslår med hänvisning till det anförda att tilläggsbestämmelsen 2.14.1 ändras så att förhandsanmälan krävs i alla debatter utan särskild anmodan från talmannen. Samtidigt bör liksom nu utsägas att anmälan skall uppta den beräknade tiden för anförandet. Den som underlåter förhandsanmälan får då liksom tidigare endast hålla anförande av högst sex minuters längd. Med den omformulering av bestämmelsen som utredningen föreslår slopas också den begränsning som hittills gällt att bestämmelsen endast omfattar debatter med anledning av utskottsbetänkanden. Sålunda kommer också interpellationsdebatterna och de särskilda debatter som anordnas utan samband med annan handläggning att omfattas av det föreslagna kravet på förhandsanmälan. I övrigt föreslår utredningen ingen ändring i de stadganden som reglerar olika kammardebatter. Någon förändring i de ytterligare begränsningar som redan nu gäller för de s. k. frågedebatterna och de särskilt anordnade debatterna utan samband med annan handläggning är t. ex. enligt utredningens mening inte påkallad.

Beträffande planeringen av kammardebatterna vill utredningen avslutningsvis understryka det önskvärda i att ledamöterna i största möjliga utsträckning ges information i förväg om den tidpunkt när debatten kan beräknas vara avslutad. Frågor som inte behandlats vid denna tidpunkt får

tas upp vid kommande plenum. Utredningen förordar att talmannen under kommande riksmöte verkar för en sådan ordning.

Det är numera jämförelsevis ovanligt att debatterna fortsätter efter kl. 24.00. Enligt utredningens mening är det väsentligt att denna praxis fortsätter och att plena efter kl. 24.00 om möjligt undviks helt.

Utskottsorganisationen och ärendefördelningen mellan utskotten

De tidigare behandlade frågorna om planläggningen av riksdagens arbete i stort är självfallet av största betydelse för arbetet i riksdagens utskott. Bakgrunden till den nuvarande utskottsorganisationen, som gällt sedan enkammarreformens genomförande 1971, har utförligt berörts i det föregående. I detta sammanhang vill utredningen erinra om att utskottsindelningen och ärendefördelningen mellan utskotten i allt väsentligt bygger på ett av grundlagberedningen framlagt förslag, vilket redovisades i betänkandet (SOU 1969:62) Ny utskottsorganisation. Förslaget togs upp i propositionen 1970:40 som jämte ett antal motioner i ämnet behandlades av konstitutionsutskottet i betänkandet KU 1970:27. Propositionen, som enligt utskottets hemställan antogs av 1970 års riksdag – vissa förslag till grundlagsändringar såsom vilande – gick ut på en genomgripande omläggning av utskottsorganisationen.

Enligt det tidigare systemet var det i princip riksdagens olika statsrättsliga funktioner som utgjorde utgångspunkten för fördelningen av utskottens arbetsuppgifter. Grundlagsfrågor bereddes av konstitutionsutskottet, andra lagfrågor av lagutskott, skattefrågor av bevillningsutskottet och huvuddelen av frågorna om utgiftsanslag av statsutskottet. Den nya ordningen innebar övergång till ett system med fackutskott. Alla frågor inom ett ämnesområde, vare sig det gällde lagstiftning, utgiftsanslag eller något annat, skulle sålunda i princip beredas av samma utskott. Vid riksdagens början skulle väljas ett konstitutionsutskott och ett finansutskott samt ett antal andra ständiga utskott. Varje utskott skulle ha minst 15 ledamöter. Endast huvuddragen av utskottssystemet skulle bestämmas i grundlag. Det förutsattes att de närmare reglerna om vilka utskott som skulle finnas, deras uppgifter, antalet ledamöter och suppleanter m. m. skulle ges i författning som riksdagen själv beslutade om och som kunde ändras utan större omgång.

Beträffande finansutskottet anfördes att detta, som i princip saknade motsvarighet i det tidigare systemet, skulle ha till uppgift att bl. a. bereda frågor om allmänna riktlinjer för den ekonomiska politiken och för budgetregleringen. Utskottet skulle för detta ändamål tidigt under varje riksdagssession avge utlåtande över finansplanen med bilagor och i anledning därav väcka motioner. Detta utlåtande skulle sedan tjäna som underlag för en allmän finansdebatt i riksdagen.

I fråga om utskottsorganisationen i övrigt skulle möjligheterna att inrätta särskilt utskott behållas, liksom möjligheten att tillsätta sammansatt utskott. Dessutom förutsattes att samarbete mellan utskotten skulle kunna förekomma i den formen att ett utskott inhämtar yttrande från ett annat utskott eller lämnar över ett ärende för fortsatt beredning till ett annat utskott. Överflyttning av ett ärende till annat utskott skulle dock kunna ske endast under förutsättning av det senare utskottets samtycke. Vidare skulle riksdagen vid behandlingen av ett utskottsutlåtande kunna besluta att överlämna ärendet till ett annat utskott för fortsatt beredning. Enligt det nya systemet skulle samtliga utskott få självständig initiativrätt, dvs. rätt att inom sina resp. ämnesområden ta upp även andra förslag än sådana som hade samband med dit hänvisade frågor.

De vilande grundlagsförslagen enligt nyssnämnda proposition antogs slutligt vid början av 1971 års riksdag i samband med att enkammarreformen trädde i kraft. Samtidigt antogs ett av konstitutionsutskottet utarbetat förslag till riksdagsstadga med bl. a. närmare bestämmelser om utskotten och deras uppgifter (jfr KU 1970:48 och 1971:2).

I grundlagberedningens slutbetänkande (SOU 1972:15) med förslag till total författningsreform anfördes att den nya utskottsorganisationen i huvudsak fungerat bra. Det var därför enligt beredningen inte påkallat att på nytt överväga huvuddragen i beredningsorganisationen. I propositionen 1973:90 med förslag till ny regeringsform och ny riksdagsordning intogs samma ståndpunkt. Endast några smärre jämkningar föreslogs. Riksdagen följde propositionens förslag beträffande utskottsorganisationen (jfr KU 1973:26 och 1974:8). De närmare bestämmelserna om utskottsorganisationen som återfinns i riksdagsordningens 4 kap. om ärendenas beredning har tidigare redovisats.

Fr. o. m. den 1 januari 1974 gäller en ny departementsorganisation. Antalet statsdepartement har ökat från 12 till 13. Ett nytt departement för bostadsfrågor har inrättats. Inom detta handläggs utöver ärenden rörande boendefrågor, som tidigare handlagts inom inrikesdepartementet, dels ärenden från det tidigare civildepartementet bl. a. angående byggnadsväsendet och den fysiska riksplaneringen samt vissa andra frågor med anknytning till dessa verksamhetsområden, dels från socialdepartementet ärenden rörande bostadstillägg för barnfamiljer m. m. Det tidigare inrikesdepartementet har fått benämningen arbetsmarknadsdepartementet med ansvar för samtliga arbetsmiljöfrågor – däribland frågor om arbetarskydd, arbetstid och semester – vilka tidigare handlagts inom socialdepartementet. Civildepartementets återstående delar ingår i ett nytt departement som fått benämningen kommundepartementet. Vissa ändringar beträffande ärendefördelningen mellan de olika departementen har vidtagits efter nämnda tidpunkt (beträffande den senaste lydelsen av departementsförfordningen hänvisas till SFS 1975:578).

Som tidigare framgått har utredningen genom skriftliga enkäter till utskottspresidierna (ordförandena, vice ordförandena och kanslicheferna) er-

hållit synpunkter och önskemål beträffande utskottsorganisationen och ärendefördelningen mellan utskotten. Utredningen har i en rapport till talmanskonferensen i november 1974 lämnat en redovisning av vad som framkommit vid dessa enkäter. Rapporten fogas som bilaga 2 till detta betänkande. Efter denna rapport har utredningen bl. a. genom hearings med företrädare för olika utskott fått ytterligare synpunkter på hithörande frågor.

Vid sina överväganden angående utskottsorganisationen och ärendefördelningen mellan utskotten har utredningen först ställt frågan om det finns behov av en genomgripande förändring av den nuvarande utskottsindelningen. Av de synpunkter som lämnats av utskottens presidier framgår att man inom utskotten anser att något sådant behov inte föreligger. Även utredningen har kommit till den uppfattningen att den nuvarande ordningen med 16 fackutskott i allt väsentligt fungerat tillfredsställande. Självfallet förhåller det sig så att arbetsbelastningen mellan de olika utskotten kan variera mer eller mindre kraftigt år från år beroende på ärendetillströmningen. Enligt utredningen är det emellertid inte möjligt att bygga upp en utskottsorganisation med en helt jämn arbetsbelastning de olika utskotten emellan. En möjlighet att undvika att alltför stora skillnader uppstår härvidlag är att man i större utsträckning än hittills tillämpar bestämmelserna i riksdagsordningen om att riksdagen i särskilt fall med hänsyn till utskottens arbetsförhållanden kan avvika från den fastställda ärendefördelningen. I sammanhanget vill utredningen framhålla att den anpassning av utskottsindelningen till statsdepartementens ämnesområden som den nuvarande utskottsorganisationen bygger på av olika skäl inte är möjlig att genomföra fullt ut. Utredningen vill erinra om konstitutionsutskottets och finansutskottets speciella uppgifter. Även t. ex. arbetsbelastningssynpunkter kan i vissa fall föranleda en annan indelning. Vidare bör understrykas att ett utskott under lång tid kan ha förvärvat speciella kunskaper och intresse för en ärendegrupp som sedan flyttas från ett departement till ett annat. Utredningen anser att även ett sådant förhållande kan utgöra skäl för avvikelse från departementsindelningen. Vad gäller finansutskottet har genom enkäterna till utskottspresidierna aktualiserats vissa principiella frågor. Utredningen vill härvidlag framhålla följande.

En huvuduppgift för finansutskottet är som tidigare framgått att ta ställning till riktlinjerna för den ekonomiska politiken och därmed sammanhängande frågor. Detta sker i anslutning till budgetpropositionen genom att finansutskottet på ett tidigt stadium under riksmötets vårperiod yttrar sig över finansplanen och motioner i anslutning till denna. Sedan riksdagen tagit ställning till riktlinjerna behandlas budgeten i övrigt inom de olika fackutskotten. Denna behandlingsordning har däremot i princip inte följts vid de kompletterande budgetförslag genom propositioner eller motioner i form av s. k. åtgärds paket som under senare år vid flera tillfällen förelagts riksdagen. Motivet för dessa åtgärds paket, som berört skilda utskotts beredningsområden, har varit behovet att stimulera den ekonomiska konjunk-

turen. Med hänsyn härtill har det ansetts naturligt att åtgärds paketen behandlats i finansutskottet där förslagen kunnat få en samlad bedömning från konjunktursynpunkt. Företrädarna för de olika partierna har där kunnat föra fram sina partiers samlade ställningstaganden till de skilda förslagen. Denna ordning har å andra sidan lett till att övriga fackutskott inte på vanligt sätt fått bereda förslag inom sina ämnesområden genom betänkanden som lämnats direkt till kammaren. I stället har dessa utskotts synpunkter genom yttranden redovisats till finansutskottet, där en slutlig sammanvägning av samtliga förslag gjorts. Som framgår av skatteutskottets enkätsvar har detta system mötts med invändningar. Även på andra håll inom utskottsorganisationen torde tvekan råda om den tillämpade behandlingsordningen. Problemen kan i viss mån sägas ha accentuerats till följd av de politiska majoritetsförhållandena i de olika utskotten i den sedan år 1973 års val rådande s. k. jämviktsriksdagen.

Beräffande finansutskottets ställning och uppgifter anser utredningen att man bör hålla fast vid den princip som grundlagberedningen förordade i sitt av riksdagen i samband med den partiella författningsreformen godkända förslag till utskottsorganisation, nämligen att detta utskott inte skall fungera såsom ett överutskott i förhållande till de övriga utskotten. Finansutskottets yttrande över finansplanen och riksdagens beslut med anledning härav får stor betydelse för de övriga fackutskottens beredning av de budgetfrågor som är av större betydelse för budgeten i stort. I sammanhanget bör erinras om att vissa budgetfrågor är av den karaktären att de kan handläggas av utskotten utan att finansutskottets betänkande med anledning av finansplanen behöver avvaktas.

När det gäller nyss berörda samordningsproblem, t. ex. behandlingen av s. k. paketförslag angående konjunkturstimulerande åtgärder som berör flera utskotts ämnesområden, kan läget i vissa fall vara sådant att en samlad bedömning av förslaget i dess helhet är mest ändamålsenligt och beredningen av ärendet därför bör anförtros finansutskottet ev. sammansatt med annat utskott. Det är emellertid enligt utredningen angeläget att framhålla vikten av att utskottsarbetet så långt möjligt bedrivs enligt fackutskottsprincipen. Som nyss berörts har finansutskottet i samband med sin beredning av de s. k. åtgärds paketen i stor utsträckning inhämtat yttranden från berörda utskott. Det har däremot endast undantagsvis förekommit att finansutskottet avgett yttrande till annat utskott. Om man som utredningen förordar i allmänhet tillämpar den ordningen att varje fackutskott i enlighet med riksdagsordningens förutsättningar bereder de frågor som hör till resp. utskotts ämnesområde och frågorna gäller t. ex. motionsvis framlagda förslag av stor ekonomisk räckvidd torde det enligt utredningen vara lämpligt att vederbörande utskott i större utsträckning än hittills inhämtar yttrande från finansutskottet.

Sammanfattningsvis vill utredningen framhålla att erfarenheterna hittills av den utskottsorganisation som kom till i samband med enkammarre-

formen i allt väsentligt är positiva och att det därför inte är påkallat att f. n. företa någon ändring härvidlag. Utredningen föreslår således inte inrättande av t. ex. nya utskott eller sammanläggning av befintliga sådana.

Vad sedan gäller ärendefördelningen mellan utskotten har utredningen som tidigare nämnts erhållit synpunkter från utskottspresidierna vilka redovisats i utredningens rapport i november 1974 till talmanskonferensen. Genom bl. a. hearings med företrädare för olika utskott har inhämtats ytterligare synpunkter på ärendefördelningen. Några genomgripande ändringsförslag har inte förts fram. I det följande redovisar utredningen utskott för utskott vad som föreslagits från utskottens sida och utredningens överväganden angående ärendefördelningen.

Beträffande först konstitutionsutskottets ämnesområde vill utredningen erinra om att enligt den nya riksdagsordningen har ärenden om riksdagens revisorer förts till finansutskottets handläggning. Det skall vidare ankomma på inrikesutskottet, som bl. a. har att bereda ärenden om arbets- och anställningsförhållanden i allmän tjänst, att i stället för konstitutionsutskottet granska riksdagens löne delegations årsberättelse. Utredningen har inte funnit anledning att föreslå någon ändring härutinnan.

Enligt kulturutskottet bör övervägas om inte frågor om presstödet och tidsskriftsstödet bör beredas av kulturutskottet och inte som nu är fallet av konstitutionsutskottet. Detsamma gäller de radiofrågor som nu behandlas i konstitutionsutskottet. Utredningen har inte funnit anledning att föreslå någon ändring av konstitutionsutskottets kompetensområde beträffande de ifrågavarande områdena. Ej heller i övrigt har utredningen ansett påkallat att överväga ändring av konstitutionsutskottets ämnesområde.

Finansutskottet har föreslagit precisering av beskrivningen av utskottets ämnesområde så att det klart framgår att utskottet bereder ärenden angående AP-fondens förvaltning. På denna punkt har näringsutskottet bl. a. anfört att de frågor rörande AP-fondens förvaltning som främst är av ekonomisk-politisk natur bör beredas av finansutskottet. Däremot anser näringsutskottet inte rimligt att till finansutskottet föra över sådana ärenden angående AP-fonden som hittills enligt praxis handlagts av näringsutskottet. En sådan ordning skulle enligt näringsutskottet strida mot den fackutskottsprincip som allmänt bör tillämpas.

Utredningen förutsätter att frågor om AP-fonden även i fortsättningen kommer att fördelas mellan berörda utskott enligt sitt sakliga innehåll och föreslår ingen ändring i beskrivningen av utskottens ämnesområden på denna punkt. Inte heller anser utredningen behov föreligga att – som föreslagits från finansutskottets sida – komplettera beskrivningen av finansutskottets ämnesområde såvitt gäller allmänna riktlinjer för kommunernas upplåning och kostnadsfördelningen mellan stat och kommun.

Utredningen biträder ett förslag varom finansutskottet och civilutskottet är ense, nämligen att ärenden rörande statlig statistik flyttas till finansutskottets beredningsområde. Detta bör föranleda ändring av resp. utskotts

ärendebeskrivning. Därjämte bör viss redaktionell jämkning vidtas såvitt gäller finansutskottets ärenden i övrigt.

Skatteutskottet föreslår att utskottets kompetensområde utvidgas att omfatta även de frågor som rör varusmuggling, som f. n. handläggs inom justitieutskottet. Sistnämnda utskott motsätter sig detta men har ingen erinran mot att – som hittills – skatteutskottet handlägger frågor på detta område av skatteteknisk natur, t. ex. tullfrågor. Utredningen har inte funnit skäl till ändring av berörda utskotts kompetensområde på denna punkt och förutsätter att uppkommande avgränsningsfrågor kan lösas i samförstånd mellan utskotten.

Skatteutskottet och civilutskottet har erinrat om att frågor om exekutionsväsendets centrala ledning överförts till riksskatteverket och därmed till skatteutskottets ämnesområde, vilket bör beaktas vid översynen. Lagutskottet har ifrågasatt om inte dessa ärenden borde höra till detta utskotts beredningsområde eftersom lagutskottet handlägger ärenden om utsökningslagstiftningen.

Utredningen har inte funnit anledning att föreslå överflyttning av ifrågavarande ärenden till lagutskottet. Enligt utredningen torde vidare någon ändring beträffande beskrivningen av skatte- och civilutskottens ämnesområden inte behöva företas i anledning av berörda förändring.

Justitieutskottet har i sitt enkätsvar till utredningen gett exempel på frågor där meningarna varit delade om i vilket utskott frågan lämpligen borde handläggas. Avgränsningsfrågorna har kunnat lösas i samförstånd mellan berörda utskott. För egen del föreslår justitieutskottet ingen ändring av beskrivningen av sitt ämnesområde. Utskottet motsätter sig ett av lagutskottet framlagt förslag om överflyttning av anslagsposten "Ersättning för personskador på grund av brott" till lagutskottets kompetensområde.

Utredningen har inte funnit anledning att i förevarande sammanhang föreslå någon ändring av justitieutskottets ämnesområde.

Utöver vad som tidigare nämnts i fråga om lagutskottets önskemål beträffande ärendefördelningen mellan utskotten har lagutskottet erinrat om att detta utskott enligt överenskommelse med trafikutskottet handlagt alla ärenden som rör sjölagen. Lagutskottet har föreslagit att sjörrätt och det något vidare begreppet transporträtt fogas in i beskrivningen av lagutskottets ansvarsområde.

Utredningen har inte ansett den ifrågasatta kompletteringen nödvändig och förutsätter att uppkommande avgränsningsfrågor kan lösas i samförstånd mellan de berörda utskotten.

Vidare har lagutskottet ifrågasatt om inte de delar av vattenlagen som f. n. enligt överenskommelse mellan jordbruksutskottet och civilutskottet bereds av sistnämnda utskott lämpligen borde överföras till lagutskottets ansvarsområde. Lagutskottet föreslår även att lagstiftningen rörande förvärv av svenskt medborgarskap överförs från inrikesutskottet till lagutskottet.

Utredningen har inte funnit anledning att föreslå någon ändring beträf-

fande handläggningen av berörda frågor.

Något förslag till ändring av beskrivningen av utrikesutskottets ämnesområde har inte förts fram. Ej heller utredningen har funnit anledning att föreslå någon ändring härvidlag.

Från försvarsutskottets sida har uttryckts önskemål om viss precisering av beskrivningen av detta utskotts beredningsområde. Utredningen biträder förslaget.

Enligt socialförsäkringsutskottet talar principiella och praktiska skäl för att överflytta handläggningen av frågor rörande arbetslöshetsförsäkring till socialförsäkringsutskottet. Inrikesutskottet har inte ansett sig kunna biträda förslaget.

Enligt utredningen bör erinras om att frågan om införande av allmän arbetslöshetsförsäkring f. n. övervägs i en av regeringen tillsatt utredning. Med hänsyn härtill anser utredningen att någon ändring av hittillsvarande handläggningsordning beträffande berörda ärenden inte bör vidtas nu.

Den nya departementsindelningen innebär som tidigare framgått bl. a. att vissa frågor som tidigare handlagts inom socialdepartementet överflyttats till andra departement, nämligen ärenden rörande bostadstillägg till bostadsdepartementet och ärenden rörande arbetarskydd, arbetstid och semester till arbetsmarknadsdepartementet.

Vad gäller frågorna om bostadstillägg, som tidigare handlagts av socialutskottet, har överflyttning redan skett till det utskott som bereder ärenden på bostadspolitikens område, nämligen civilutskottet. Enligt utredningen föreligger inte något behov av ändring av beskrivningen av de berörda utskottens ämnensområden med anledning av överflyttningen.

Beträffande den andra ärendegruppen, dvs. ärenden angående arbetarskydd m. m., har inte någon överflyttning skett från socialutskottet till inrikesutskottet. Socialutskottet har anfört att dessa frågor har en så nära anknytning till socialutskottets verksamhetsområde i övrigt att de även i fortsättningen bör beredas inom detta utskott.

Inrikesutskottet å sin sida anser att frågor som rör arbetsmarknadens och arbetslivets villkor bör koncentreras till ett utskott. Eftersom utskottet redan handlägger den helt dominerande delen av dessa frågor bör därför de arbetsmiljöfrågor som hittills beretts av socialutskottet överflyttas till inrikesutskottet.

Utredningen är medveten om att uppdelningen av arbetsmiljöfrågorna på två utskott kan komma att medföra problem och att det finns mycket som i och för sig talar för att riksdagen i det aktuella hänseendet tillämpar samma indelning som i regeringens kansli. Det finns emellertid andra faktorer som gör att man inte nu bör genomföra den begärda omfördelningen. Socialutskottet har handlagt den första etappen i en stor reform på arbetsmiljölagstiftningens område och det får anses lämpligt att det utskottet får bereda även den andra etappen av lagstiftningsarbetet, vilket kan väntas

bli aktuell nästa år. Även arbetsbelastningsskäl talar mot att man f. n. vidtar någon förändring.

Kulturutskottet erinrar i sitt enkätsvar bl. a. om att frågor om utbildning på det konstnärliga området f. n. behandlas av utbildningsutskottet. Dessa utbildningsfrågor har enligt kulturutskottet ett närmare samband med kulturpolitiken än med skol- och universitetspolitiken.

Den av kulturutskottet aktualiserade frågan har samband med den framtida inriktningen i stort av utbildningspolitiken. Utredningen anser sig med hänsyn härtill f. n. inte ha anledning att förorda ändring av hittillsvarande handläggningsordning.

Vissa av kulturutskottet framförda synpunkter beträffande handläggningen av radiofrågor samt ärenden rörande presstöd och tidskriftsstöd har redan berörts i samband med utredningens överväganden beträffande konstitutionsutskottets ämnesområde.

Kulturutskottet har pekat på vissa gränsdragningsfrågor i förhållande till andra utskott. t. ex. ärenden inom nykterhets-, turist- och kulturmiljöområdena. Utredningen har inte funnit anledning att föreslå någon ändrad ärendefördelning i anledning härav och förutsätter att uppkommande gränsdragningsfrågor kan lösas i samförstånd mellan berörda utskott.

Utbildningsutskottet erinrar i sitt enkätsvar till utredningen om att ärenden rörande den lägre jordbruks- och skogsbruksutbildningen bereds av utbildningsutskottet, medan frågor om den högre jordbruks- och skogsbruksutbildningen med därtill knuten forskning är hänfödda till jordbruksutskottets arbetsområde.

Inom regeringskansliet är de ifrågavarande ärendegrupperna uppdelade på utbildnings- resp. jordbruksdepartementen. Utredningen har inte funnit anledning att i förevarande sammanhang föreslå någon ändrad ärendefördelning mellan berörda utskott beträffande ifrågavarande ärenden.

Någon ändring av beskrivningen av trafikutskottets ämnesområde har inte föreslagits i samband med utredningens enkät. Från civilutskottets sida har erinrats om att vissa frågor om enskilda vägar, som nu ingår i anläggningslagen, och även närmast fastighetsbildningstekniska frågor i väglagen enligt överenskommelse med trafikutskottet f. n. bereds i civilutskottet. Enligt trafikutskottet bör denna ordning tillämpas även i fortsättningen.

Utredningen har ingen erinran i dessa avseenden och föreslår inte heller i övrigt någon ändring beträffande trafikutskottets ämnesområde.

En liknande ärendefördelning förekommer även mellan jordbruksutskottet och civilutskottet såvitt gäller vissa vattenrätts- och naturvårdsfrågor. Beträffande vattenrättsärenden tillämpas den ordningen att civilutskottet bereder sådana frågor på detta område som har fastighetsbildnings- och expropriationsrättslig anknytning liksom riksplaneringsfrågor. På motsvarande sätt handläggs inom civilutskottet frågor enligt naturvårdslagen, som har nära anknytning till byggnadslagen och expropriationslagen.

Utredningen finner den i berörda avseenden tillämpade ärendefördelning-

en naturlig. Något behov av ändring beträffande resp. utskotts ärendebehandling synes f. n. inte erforderlig. Ej heller i övrigt har utredningen funnit anledning att föreslå någon ändring beträffande jordbruksutskottets kompetensområde.

Näringsutskottet understryker allmänt värdet av möjligheten att inhämta yttrande från annat utskott och att överlämna ett ärende till annat utskott för vidare behandling samt att göra tillfälliga avvikelser från den normala ärendefördelningen. Näringsutskottet pekar i sammanhanget på en rad gränsdragningsfrågor i förhållande till andra utskott. Bland dessa frågor har från inrikesutskottets sida erinrats om att ärenden som rör företagareföreningarna och deras verksamhet har både näringspolitiska och regionalpolitiska aspekter. Därför har dessa ärenden fördelats mellan berörda utskott med hänsyn till var tyngdpunkten legat i aktuella förslag. Anslagsfrågor har dock behandlats i näringsutskottet trots att anslagen i budgetpropositionen upptas under nuvarande arbetsmarknadsdepartementet. Det ifrågasatts därför om inte de berörda anslagen i fortsättningen bör föras över till inrikesutskottet.

Näringsutskottet framhåller att utvecklingen för företagareföreningarnas del synes gå i den riktningen att föreningarna i ökad utsträckning blir näringspolitiska organ på det administrativa planet med uppgifter inom ett stort sakområde. De sorterar vidare administrativt under statens industriverk. Enligt näringsutskottet bör någon ändring av nuvarande ordning beträffande utskottsbehandlingen av företagareföreningarnas anslagsfrågor inte företas.

Utredningen har inte funnit anledning att föreslå någon ändring beträffande ärendefördelningen mellan näringsutskottet och inrikesutskottet i angivet avseende. Ej heller i övrigt har utredningen i förevarande sammanhang ansett sig böra förorda annan ordning beträffande näringsutskottets kompetensområde. Utredningen förutsätter att uppkommande gränsdragningsfrågor kan lösas i samförstånd mellan berörda utskott.

Beträffande inrikesutskottets ämnesområde har redan berörts vissa frågor i samband med övervägandena beträffande andra utskotts kompetensområden. Utredningen hänvisar till de uttalanden som därvid gjorts.

Frågor som hör samman med statlig lönegaranti vid konkurs har tidigare beretts av lagutskottet. Numera handläggs lagstiftningsfrågor på detta område av arbetsmarknadsdepartementet. Enligt överenskommelse mellan inrikesutskottet och lagutskottet handläggs numera dessa frågor av inrikesutskottet.

Utredningen finner den berörda överflyttningen naturlig. Någon ändring av beskrivningen av vederbörande utskotts kompetensområden i anledning härav torde inte behövas.

Vad slutligen gäller civilutskottet har redan tidigare vissa frågor berörts vid behandlingen av andra utskotts ämnesområden. Härutöver har civilutskottet erinrat om att enligt överenskommelse med lagutskottet handläggs de hyresfrågor som har stark bostadspolitisk anknytning av civilutskottet.

De båda utskotten har ifrågasatt om inte detta borde komma till uttryck i beskrivningen av sistnämnda utskotts ansvarsområde.

Utredningen, som anser berörda ärendefördelning ändamålsenlig, har inte ansett det nödvändigt att komplettera beskrivningen av civilutskottets ansvarsområde på denna punkt.

Som framgått har den företagna översynen av frågor om ärendefördelningen mellan utskotten gett vid handen att uppkommande gränsdragningsfrågor i allmänhet kunnat lösas genom överenskommelse utskotten emellan. Utredningen har i övrigt inte funnit anledning att i förevarande sammanhang föreslå ändring av utskottens ämnesområden utom på ett par punkter av detaljkaraktär. Mot bakgrund av den nuvarande departementsindelningen föreslår utredningen att benämningen på inrikesutskottet ändras till arbetsmarknadsutskottet. Utredningens förslag till berörda ändringar har tagits upp bland utredningens övriga författningsförslag.

När det gäller den framtida utvecklingen vill utredningen avslutningsvis allmänt uttala att man självfallet får räkna med att behov kan uppkomma att tid efter annan se över både utskottsorganisationen i stort och ärendefördelningen mellan utskotten med hänsyn till ändrad departementsindelning eller andra förhållanden.

Riksdagsarbetet i enkammarriksdagen

av Bengt Owe Birgersson

Innehåll

	S.
<i>Inledning</i>	49
<i>Något om debatten kring riksdagsarbetet</i>	49
Den partiella grundlagsreformen	49
1974 års grundlagsreform	50
<i>Riksdagsarbetets omfattning 1965–1975</i>	52
Inledning	52
Antal riksdagsärenden 1965–1975	52
Tidsåtgång för riksdagsarbetet	55
Plenitiden	55
Tidsåtgång för utskottsarbete	58
Variationer under sessionstid	60
Plenitiden	60
Utskottsarbetet	62
Propositioner, interpellationer och enkla frågor per månad	62
Sammanfattning	64
<i>Riksdagsledamöternas arbetssituation</i>	65
Inledning	65
Undersökningens genomförande	66
Riksdagsmännens uppdrag	67
Förtroendeuppdrag vid sidan av riksdagsuppdraget	67
Antal sammanträden under 1974	72
Tidsåtgång vecka 48 1974	75
En riksdagsvecka: riksdagsledamöternas arbete under vecka 48 1974	76
Inledning	76
Riksdagsledamöternas "tidsbudget"	78
Riksdagsveckan	80
En plenidag	83
Sammanfattning	83
Arbetsbelastning bland olika riksdagsledamöter	83
<i>Riksdagsledamöternas yrkesverksamhet</i>	88
<i>Sammanfattning</i>	88

Inledning

Riksdagens arbetsformer har sedan gammalt varit ett diskussionsämne både inom och utom riksdagen. I centrum för diskussionen har stått sådana frågor som riksdagsårets förläggning, propositionsavlämnandet, anhopningen av arbetet i maj månad, debattplena samt under senare år följderna av det i samband med enkammarriksdagen höjda ledamotsantalet. I denna bilaga presenteras efter en översiktlig redovisning av denna debatt en undersökning av hur arbetet i enkammarriksdagen utvecklats under perioden 1971–1975 samt hur riksdagsmännens arbetssituation gestaltade sig under 1974. Undersökningen har utförts på uppdrag av utredningen angående en allmän översyn av riksdagens arbetsformer. Den bygger dels på det statistiska material som fortlöpande sammanställs inom kammarkansliet dels på en enkätundersökning med riksdagsledamöterna under november 1974.¹

Något om debatten kring riksdagsarbetet

Den partiella grundlagsreformen

Vid övergången till enkammarriksdagen utgjorde ledamotsantalet i den nya riksdagen en central fråga i debatten. Författningsutredningen föreslog i sitt förslag till enkammarriksdag (SOU 1963:17 s. 121) att antalet ledamöter skulle fastställas till 290. Grundlagberedningen anförde i sitt betänkande "Partiell författningsreform" (SOU 1967:26) att antalet ledamöter bör vara så stort att dessa inte engageras i alltför många funktioner inom riksdagsarbetet för att hinna fullgöra dem med den omsorg som är nödvändig. Å andra sidan borde enligt beredningen antalet ledamöter inte vara större än att riksdagen kan arbeta snabbt och effektivt och att flertalet ledamöter får tillfälle att aktivt delta i utskottsverksamheten. Beredningen framhöll att det var av särskilt intresse att antalet ledamöter inte blev så stort att riksdagens plena blir orimligt långa. Vid avvägningen mellan de skilda synpunkterna kom beredningen till uppfattningen att enkammarriksdagen borde bestå av 350 ledamöter. I en reservation uttryckte en av utredningens ledamöter farhågor för att det i förhållande till andra kammaren ökade ledamotsantalet bl. a. skulle leda till långt utdragna debatter, flera nattplena samt svårigheter p. g. a. tidsnöd att åstadkomma en reell sakbehandling av frågorna.

Beträffande risker av det slag som aktualiserades i reservationen anförde grundlagberedningen i sitt betänkande att dessa måste mötas dels med en omsorgsfull planering av riksdagsarbetet dels genom möjligheter att i sista hand tillämpa vissa debattrestriktioner. Enligt beredningen talade flera skäl emot att riksdagens sessioner förlängdes som en följd av den större kammaren. De viktigaste av dessa var hänsynen till rekryteringen av riksdags-

¹ Vid bearbetningen av grundmaterialet har fru Elisabeth Backman medverkat.

ledamöter. Beredningen ansåg att det var värdefullt att möjligheterna att förena uppdraget som riksdagsledamot med vanlig yrkesverksamhet bevarades. Dessa möjligheter skulle minska om sessionstiderna förlängdes.

Beredningen pekade i stället på möjligheterna att utnyttja sammanträdestiderna effektivare och framför allt att undvika en stor anhopning av ärenden vid sessionens slut. Detta kunde enligt beredningen uppnås genom en fastare planering av riksdagens arbete i nära kontakt med regeringen. Vidare föreslogs att planer skulle utarbetas för utskottens arbete och att utskotten skulle utnyttja tiden under sommaruppehållet för utskottssammanträden. Därigenom skulle möjligheterna öka att ta till varaden inledande tiden under höstsessionen för arbete i kammaren.

Beredningen uppmärksammade också detaljplaneringen av riksdagsarbetet. Beredningen framhöll därvid det värdefulla i att tiden lördag–måndag hålls fri från riksdagsarbete. Därigenom ges ledamöterna visst utrymme för att även under sessionerna hålla kontakt med sin hemort och sin yrkesverksamhet. Det blir därmed också möjligt för de ledamöter som har kommunala uppdrag att behålla dessa. Beredningen ansåg att en utsträckning av arbetsveckan skulle begränsa dessa möjligheter till kontakter med det dagliga livet och det kommunala arbetet något som ur flera synpunkter skulle vara till men för riksdagens arbete.

Grundlagberedningen diskuterade också reglerna för kammardebatterna och föreslog i samband därmed bl. a. en möjlighet för riksdagen att besluta om tidsbegränsning för anföranden i en viss debatt. Denna regel skulle enligt beredningen ses som en säkerhetsåtgärd för den händelse frivilliga överenskommelser mellan partigrupperna inte skulle visa sig tillräckliga för att hålla debatttiden inom rimliga gränser. Denna bestämmelse kom aldrig att tillämpas under mandatperioden 1971–1973.

Grundlagberedningens förslag lades efter remissbehandling till grund för propositionen 1968:27 med förslag till ändringar i regeringsformen m. m. Propositionen antogs av riksdagen under 1968 och 1969 års riksdagar. I samband därmed anslöt sig departementschefen och riksdagen i allt väsentligt till vad beredningen anförte angående riksdagsarbetet.

1974 års grundlagsreform

Möjligheterna att i olika avseenden reformera arbetet och arbetsformerna i riksdagen diskuterades utförligt också under det fortsatta arbetet med författningsreformen. Frågor som därvid var av central betydelse gällde tidpunkten för riksdagsvalen samt förläggningen av det statliga budgetåret. Frågan om tidpunkten för riksdagsvalen aktualiserades främst genom önskemålet att resultatet av riksdagsvalen snabbare än tidigare skulle få effekt på riksdagens sammansättning. Bl. a. med hänsyn till budgetutredningens pågående översyn av det statliga budgetarbetet och de därmed samman-

hängande frågorna om riksdagens roll i budgetprocessen, budgetårets förläggning osv. valde grundlagberedningen att endast utarbeta ett förslag som beträffande riksdagsarbetet i första hand tillgodosåg önskemålet om ett snabbar valgenomslag. De förändringar i riksdagsarbetet som följde av 1973–1974 års författningsreform är med hänsyn härtill begränsade. I stort sett kommer arbetet att följa de regler som infördes i samband med övergången till enkammarriksdagen 1971.

Vid riksdagsbehandlingen av propositionen 1973:90 "Ny regeringsform och ny riksdagsordning m. m." anförde konstitutionsutskottet (KU 1973:26) bl. a.

Vid behandlingen av det framlagda förslaget till ny RO har utskottet funnit att det nu – efter drygt två års erfarenheter av arbetet i enkammarriksdagen – föreligger behov av en ingående och bred översyn av riksdagens arbetsformer. Såsom närmare framgår av det av grundlagberedningen redovisade materialet har riksdagens arbetsuppgifter under senare år blivit både mer omfattande och mer komplicerade. Tidsåtgången för arbetet såväl i kammaren som i utskotten har avsevärt ökat. Arbetsbelastningen under vissa perioder av riksdagsåret, framför allt vid slutet av sessionerna, har blivit alltmer svårbemästrad. Såsom beredningen framhållit torde man vidare ha anledning att räkna med att riksdagsärendena till följd av den offentliga verksamhetens expansion i framtiden kommer att ytterligare öka i antal, omfattning och svårighet.

— — —

Det är enligt utskottets mening påkallat att till ytterligare övervägande ta upp frågor som hänger samman med årsrytmen i riksdagsarbetet – exempelvis genom omfördelning av ärendena mellan sessionerna och arbetsfria perioder under pågående riksmöte – och också rörande veckorytmen i arbetet. Av stor betydelse härvidlag är att riksdagsledamöterna bereds rimliga möjligheter att verka även utanför riksdagshuset och därmed bevara kontakterna med sina hemorter liksom med samhällslivet i övrigt. En annan fråga, som enligt utskottets mening också bör närmare övervägas, gäller fördelningen av ärenden mellan utskott.

Den diskussion rörande arbetsformerna i riksdagen som förts i grundlagberedningen och under riksdagsdebatten i anslutning till författningsreformen har alltså präglats av den konfliktsituation som är ofrånkomlig i ett representativt politiskt system mellan kravet på en grundlig och saklig prövning från riksdagens sida av olika ärenden och ledamöternas behov av tid för kontakter med partimedlemmar och andra väljargrupper. Samtidigt som riksdagsmännen måste ges tid och möjligheter att sätta sig in i olika ärenden och förbereda sina insatser i utskott och kammardebatter kräver ett framgångsrikt representativt system en fortlöpande direkt kommunikation mellan väljare och valda. Varje planering av riksdagsarbetet måste bli en kompromiss mellan dessa motstridiga anspråk på ledamöternas begränsade tid.

Riksdagsarbetets omfattning 1965–1975

Inledning

Som framgått av redogörelsen för debatten i anslutning till författningsreformen har farhågor funnits för att det ökade antalet ledamöter i kammaren skall förlänga riksdagsarbetet och framför allt den tid som åtgår för plenum i sådan utsträckning att ledamöternas möjligheter till kontakter med olika väljargrupper, deltagande i det politiska arbetet utanför riksdagen samt i egen yrkesverksamhet inskränks på ett oacceptabelt sätt. Beträffande plenitiden har också uppmärksamats faran för att den tid under riksdagsveckan som står till buds för utskottsarbete kan bli för knapp om överläggningarna i plenum blir alltför omfattande tidsmässigt.

När grundlagberedningen i mars 1972 presenterade sitt slutbetänkande fanns endast mycket begränsad erfarenhet av arbetet i den nya kammaren. Av många skäl finns det anledning att anta att arbetet i riksdagen det första året efter en så genomgripande reform som övergången till enkammarriksdagen ännu inte helt funnit sin form. Det var därför inte möjligt för grundlagberedningen att göra någon egentlig utvärdering av förändringarnas betydelse i de här diskuterade avseendena. Nu har emellertid enkammarriksdagen fungerat en hel valperiod och ytterligare två år. Under denna tid har dessutom en förskjutning av de politiska majoritetsförhållandena ägt rum. Eftersom arbetet i riksdagen i hög grad präglas av de parlamentariska styrkeförhållandena bör det därför i dag vara möjligt att bättre än för t. ex. två år sedan göra en bedömning av hur arbetsförhållandena i riksdagen utvecklats sedan kammarreformen. I detta avsnitt redovisas vissa statistiska uppgifter angående riksdagsarbetet under främst perioden 1971–75. Vid bedömningen av dessa uppgifter är det viktigt att hålla i minnet att arbetet under åren 1971–74 skedde med ledning av regler som i några fall ändrades i samband med att den nya grundlagen trädde i kraft den 1 januari 1975. Som framhållits är emellertid dessa förändringar sannolikt endast av marginell betydelse i de avseenden som studeras i detta sammanhang.

Antalet riksdagsärenden 1965–1975

Enligt reglerna i RO förutsätts riksmötet (tidigare vårsessionen) normalt pågå t. o. m. den 31 maj. Om synnerliga skäl föreligger kan dock riksmötet pågå längst t. o. m. den 15 juni. Sådan förlängning har också visat sig nödvändig. 1971 avslutades vårsessionen den 3 juni, 1972 den 31 maj, 1973 den 6 juni samt 1974 och 1975 den 31 maj. Riksmötet (tidigare höstsessionen) startar "på dag i september eller oktober som riksdagen har bestämt vid närmast föregående lagtima riksmöte". Under 1971 pågick höstsessionen under tiden 14 oktober–17 december, 1972 under tiden 17 oktober–16 december, 1973 under tiden 16 oktober–15 december samt 1974 under tiden 16 oktober–14 december. 1975/76 års riksmöte började den 13 oktober och avslutades före juluppehållet den 13 december.

Omfattningen av riksdagens viktigaste arbetsmaterial – propositioner, motioner, interpellationer och enkla frågor – under perioden 1965–1975 framgår av figur 1 och 2. Beträffande uppgifterna för 1975 i detta avsnitt gäller att de avser dels 1975 års riksmöte vilket avslutades den 31 maj, dels den del av 1975/76 års riksmöte som ägde rum under hösten 1975. I figur 1 redovisas antalet ärenden av dessa slag.¹ För att belysa trenden i förändringarna har i figur 2 sammanställts en indexberäkning med 1965 som basår.

Av figurerna kan utläsas att antalet propositioner och interpellationer inte ökat under undersökningsperioden. Antalet propositioner har varierat mellan 147 år 1972 och 205 år 1970. Antalet interpellationer ökade under 1971 och 1972. 1972 var antalet nästan dubbelt så stort som i andra kammaren 1965. Antalet har därefter sjunkit till 140 under 1975. Detta är bara 11 % fler än under 1965.

Antalet motioner och (enkla) frågor har däremot ökat kraftigt under den aktuella tidsperioden. 1965 var antalet motionsärenden (likalydande motioner i första och andra kammaren har räknats som ett motionsärende) 1 016. Antalet steg därefter oavbrutet t. o. m. 1970 då 1 712 motioner avlämnades. Det första året under enkammarriksdagens tid sjönk antalet något för att sedan kraftigt öka t. o. m. 1973 då antalet mer än fördubblats i jämförelse med 1965. 1973 avlämnades 2 188 motioner. För 1974, vilket liksom 1971, utgjorde första året under en mandatperiod sjönk antalet åter något till 2 016 motioner. Av undersökningen kan alltså utläsas en dämpning av motionsaktiviteten under det första året av en valperiod då ett stort antal av riksdagens ledamöter är nyvalda. Vid 1969 års riksdag som också sammanträdde efter ett riksdagsval ökade visserligen antalet motioner i jämförelse med 1968 men dock i betydligt mindre utsträckning än övriga år. Även minskningen vid 1974 års riksdag var tillfällig och ökningen fortsatte under 1975 då hela 2 349 motioner väcktes.

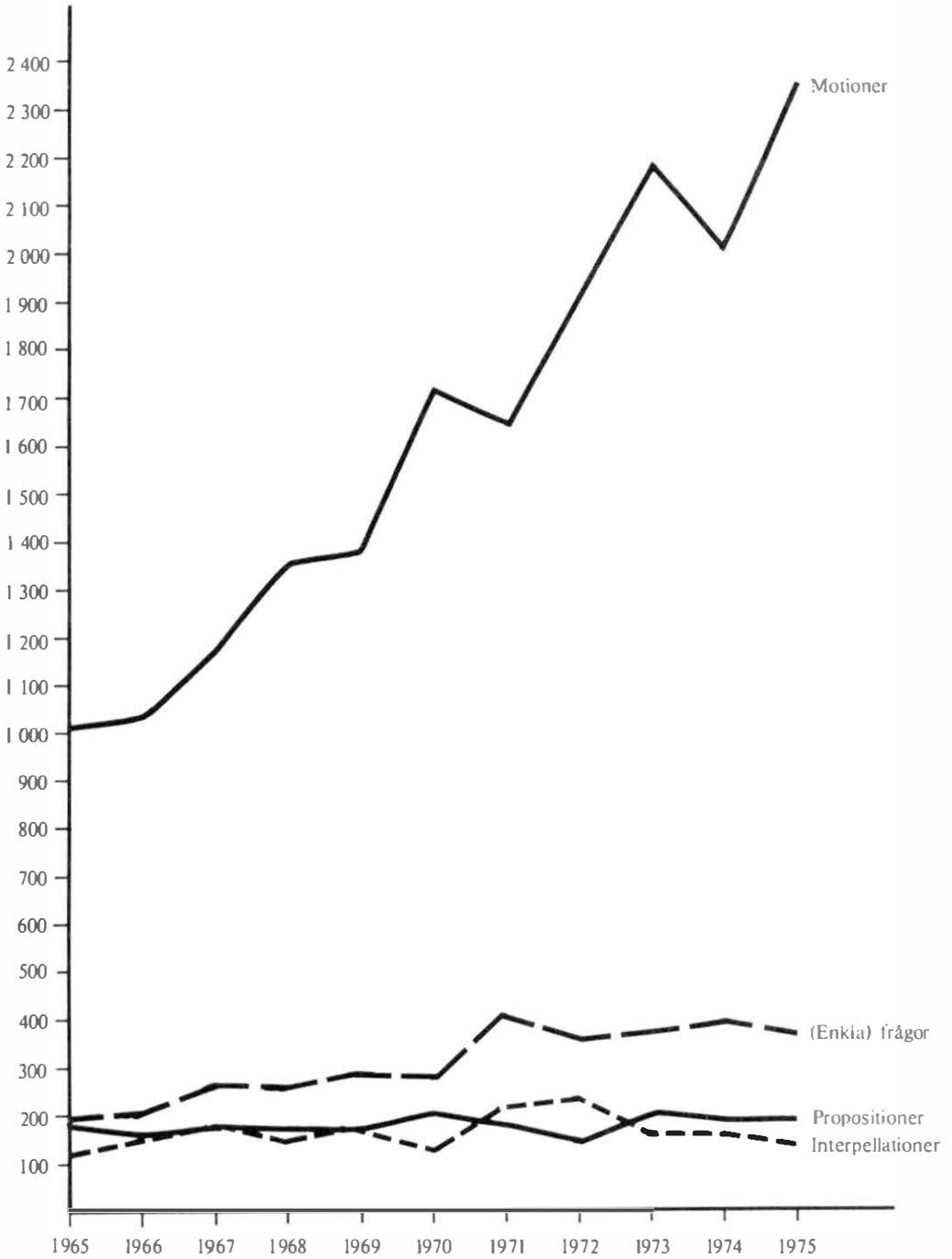
Även antalet enkla frågor ökade kraftigt under 1971. Under andra kammarrens sex sista år väcktes i genomsnitt 250 enkla frågor per år. 1971 var antalet hela 410. Under hela perioden 1971–1975 har antalet stannat på en hög nivå. I genomsnitt har 383 enkla frågor väckts varje år.

Ett studium framför allt av figur 2 visar på en kraftig stegring i antalet ärenden i riksdagen under enkammarriksdagens två första år. Under 1973 sjönk antalet interpellationer och över huvud taget synes med undantag av antalet motioner en stabilisering av ärendemängden ha inträffat under de senaste åren. Denna stabilisering har dock skett på en högre nivå än tidigare.

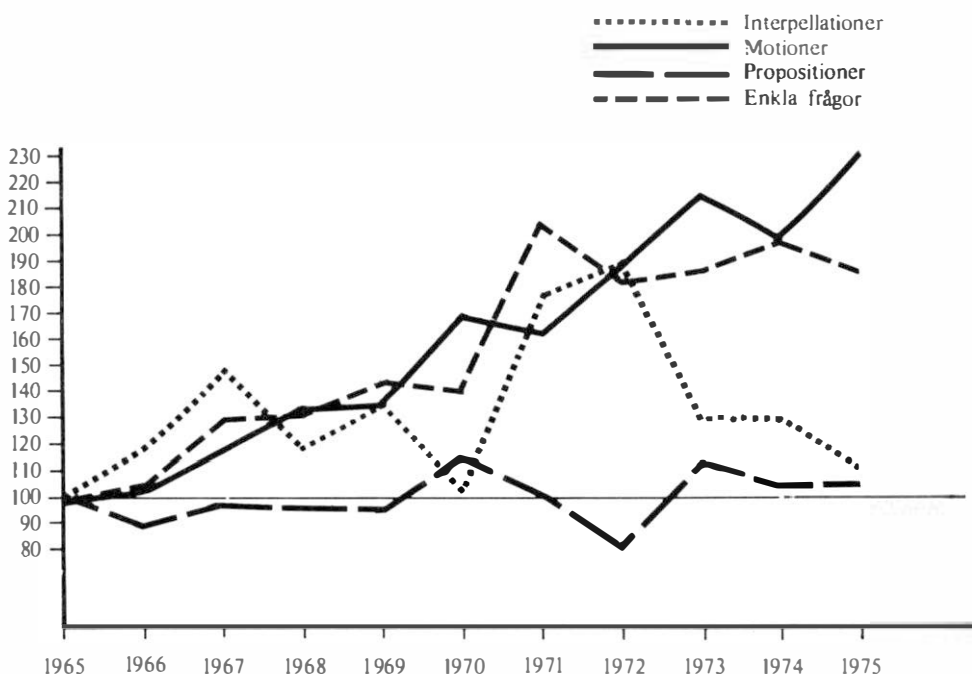
Självfallet är antalet ärenden av olika slag ett mycket ofullständigt mått på riksdagens arbetsbelastning. Statsverkspropositionen (budgetpropositionen) som är på drygt 2 000 sidor och medför arbete för samtliga utskott

¹ Beträffande interpellationer och enkla frågor gäller uppgifterna under perioden 1965–1970 antalet för andra kammaren.

Figur 1: Antalet ärenden i riksdagen 1965–1975

Figur 2: Utvecklingen av antalet ärenden 1965–75. Index 1965 = 100

väger i statistiken lika tungt som små propositioner med förslag till mindre lagändringar eller smärre justeringar i olika anslagposter. Även vad gäller motionerna är skillnaden i arbete för riksdagen betydande mellan stora partimotioner som behandlar vida områden som t. ex. den kommunala demokratin eller olika stimulansåtgärder inom samhällsekonomin och sådana förslagsom syftar till mindre förändringar i gällande regler inom ett begränsat område. Många motionsförslag återkommer också under flera år i följd vilket naturligtvis begränsar behovet av förberedelsearbete t. ex. inom utskotten.

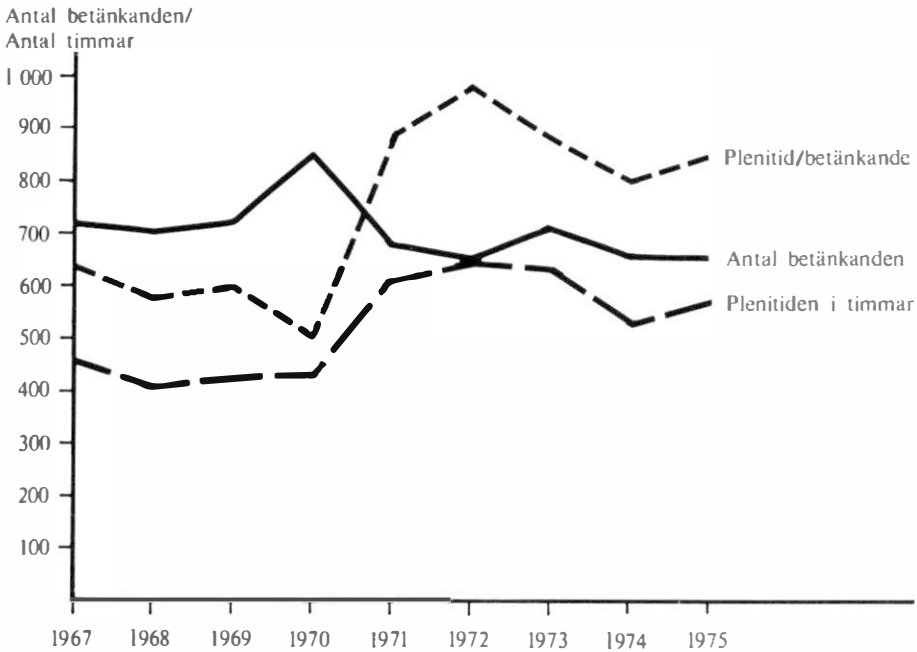
Tidsåtgång för riksdagsarbetet

Plenitiden

Ett alternativt sätt att belysa arbetsbelastningen i riksdagen är att studera utvecklingen av antalet utskottsbetänkanden och av den tid som krävs för kammarrens överläggningar i plenum. I figur 3 redovisas plenitiden i kammaren under perioden 1967–1975.¹ Av figuren kan utläsas att den årliga plenitiden i andra kammaren varierade mellan 400 och 450 timmar under tvåkammarriksdagens fyra sista år. I den nya enkammarriksdagen ökade

¹ För perioden 1967–1970 har uppgifterna hämtats från Bilaga 10 i grundlagberedningens slutbetänkande SOU 1972:15 (s. 359). De avser andra kammaren.

Figur 3: Plenitid, antal betänkanden samt plenitid/betänkande

plenitiden 1971 med 42 % till 610 timmar. 1972 var plenitiden ännu längre (644 timmar) för att sedan minska under 1973 och 1974. 1975 skedde åter en mindre ökning av plenitiden. Även 1974, vilket är det år sedan enkammarreformen som medfört det lägsta antalet plenitimmar, krävdes 23 % längre tid för kammarrens arbete än för andra kammaren under åren 1969–70.

I figur 3 redovisas också antalet utskottsbetänkanden. Det har under senare år blivit allt vanligare att utskotten samlar motioner som gäller samma eller näraliggande frågor till ett gemensamt större betänkande. Denna praxis har lett till att antalet utskottsbetänkanden trots den stora ökningen i motionsantalet sjunkit från 850 år 1970 till 686 år 1975. I figuren har också lagts in en kurva som illustrerar debatttiden satt i relation till antalet betänkanden. Vid läsningen av figuren bör uppmärksammas att värdet "1 000" på den vertikala axeln markerar "1 timme". Under tvåkammarriksdagens fyra sista år sjönk plenitiden/betänkande i andra kammaren från ca 0,65 timmar till 0,50. 1971 ökade som nämnts plenitiden kraftigt samtidigt som antalet betänkanden minskade. Detta innebar att plenitiden/betänkande ökade kraftigt till 0,88 timmar 1971 och 0,98 timmar år 1972. Därefter har plenitiden minskat relativt sett mer än antalet betänkanden. 1974 var plenitiden/betänkande endast 0,80 timmar.

I de uppgifter som redovisas i figur 3 ingår samtliga plenitimmar. Den tid som ägnas åt varje utskottsbetänkande överskattas därvid. Av den totala plenitiden ägnas nämligen en del åt de allmänpolitiska debatterna

Tabell 1: Antal plenitimmars 1971–1975 som ägnats åt debatter i anslutning till svar på enkla frågor eller interpellationer

År	Tid	Andel av den totala plenitiden (%-tal)
1971	151 timmar 35 minuter	24,8
1972	154 timmar 08 minuter	23,9
1973	117 timmar 34 minuter	18,7
1974	119 timmar 46 minuter	22,1
1975	115 timmar 50 minuter	20,2

vid vår- resp. höstsessionens början. Tidsåtgången för dessa debatter framgår av nedanstående förteckning.

1971	56 timmar 09 minuter
1972	50 timmar 46 minuter
1973	45 timmar 15 minuter
1974	43 timmar 01 minuter
1975	35 timmar 10 minuter

Förutom till ärendebehandling och allmänpolitiska debatter ägnar kam-maren också tid till s. k. spörsmålsdebatter dvs. till debatter i anslutning till svar på enkla frågor och interpellationer. Dessa debatter kan sägas vara mindre betungande för det stora flertalet av ledamöterna eftersom de inte följs av någon votering. De som inte deltar i en viss debatt kan därför disponera denna tid för arbetsuppgifter som inte kan utföras i riksdagshuset. För att en rättvisande bild skall erhållas av i vilken utsträckning den allt längre plenitiden ställer krav på riksdagsledamöternas arbetstid bör därför från den totala plenitiden borträknas den del som åtgår till spörsmålsdebatter och allmänpolitiska debatter.

I tabell 1 kan utläsas att mellan en fjärdedel och en femtedel av plenitiden ägnas åt spörsmålsdebatter. Under 1971 och 1972 ägnades ca 150 timmar åt detta ändamål. 1973, 1974 och 1975 var antalet drygt 30 timmar lägre. Den tid som ägnades åt s. k. beslutsdebatter dvs. den totala plenitiden ex-klusive spörsmålsdebatter och allmänpolitiska debatter framgår av tabell 2.

Av tabellen framgår att denna del av plenitiden fortsatte att öka även

Tabell 2: Antal plenitimmars 1971–1975 exklusive spörsmålsdebatter och allmänpolitiska debatter

År	Plenitid (timmar)
1971	402
1972	439
1973	464
1974	372
1975	419

Tabell 3: Utskottens sammanträdestid 1974–1975 (timmar)

Utskott	Genomsnitt- lig tid 1971–1973	Sammanträdes- tid under 1974	Sammanträdes- tid under 1975	Genomsnitt- lig tid 1974–1975
Konstitutions	74	90	85	88
Finans	64	68	48	58
Skatte	56	48	62	55
Justitie	61	70	51	61
Lag	75	82	95	89
Utrikes	53	54	50	52
Försvars	82	60	70	65
Socialförsäkrings	39	33	32	33
Social	45	38	44	41
Kultur	72	72	81	77
Utbildnings	83	85	113	99
Trafik	82	82	78	80
Jordbruks	67	66	56	61
Närings	71	75	119	97
Inrikes	99	89	96	93
Civil	66	68	63	66

under 1973. Under 1974 däremot minskade även tiden för debatter av beslutskaraktär. Av tabellen framgår också att en förskjutning ägt rum från spörsmål- och allmänpolitiska debatter till beslutsdebatter. Den tid som 1975 anslogs till dessa debatter var längre än 1971 trots att den totala debatttiden var kortare.

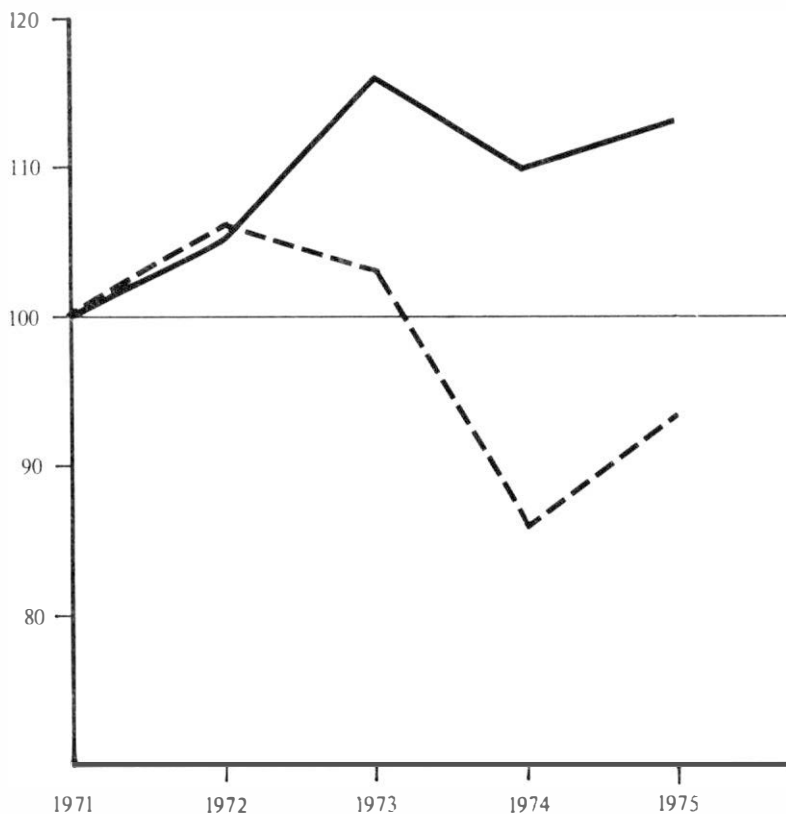
Tidsåtgång för utskottsarbete

Vid sidan av arbetet i plenum binder utskottsarbetet flertalet riksdagsmän till riksdagshuset varje vecka under sessionstid. Utskottsarbetet är emellertid tidsmässigt mindre omfattande än arbetet i plenum. Av tabell 3 kan utläsas att utskotten under enkammarriksdagens första mandattid sammanträdde i genomsnitt 68 timmar per år. 1974 var den genomsnittliga sammanträdestiden 70 timmar och 1975 71 timmar. Av tabellen framgår också betydande skillnader mellan de olika utskotten.

Under perioden 1971–1973 sammanträdde t. ex. inrikesutskottet i genomsnitt 99 timmar per år medan socialutskottet under samma period sammanträdde 45 timmar per år. Bakom de sammanfattningssiffror som redovisas i tabellen ligger också stora variationer mellan olika år. Som exempel kan nämnas lagutskottet som 1971 sammanträdde sammanlagt 45 timmar och under 1973 126 timmar.

En jämförelse år för år visar att utskottens genomsnittliga sammanträdestid ökade successivt 1971–1973. 1971 sammanträdde utskotten i genomsnitt 63 timmar, 1972 67 timmar och 1973 74 timmar. Om 1971 väljs som basår och utvecklingen av plenitiden samt utskottens arbetstid sätts i relation till arbetstiden detta år framgår att ökningen av arbetsbördan varit starkare

Figur 4: Utveckling av utskottens arbetstid (heldragen linje) och plenitiden (streckad linje) 1971–1975. Index 1971 = 100.

på utskottssidan. Av figur 4 kan utläsas att utskotten under 1974 arbetade 107 % av 1971 års arbetstid medan plenitiden endast utgjorde 86 % av 1971 års.

Särskilt när det gäller tidsåtgången för utskottsarbetet finns det anledning att göra en reservation. Den tid som redovisas här gäller tidsåtgång för sammanträden inom utskotten. Det är emellertid väl känt att en stor del av utskottsarbetet sker genom informella kontakter och överläggningar av skilda slag vid sidan av själva utskottssammanträdena. Under 1974 och 1975 har överläggningar av detta slag rörande finansplanen och den ekonomiska politiken nästan fått en "halvofficiell" prägel (Hagaöverläggningarna). Det är därför klart att utskottens sammanträdestid liksom plenitiden på ett mycket ofullständigt sätt speglar arbetsbelastningen i riksdagen. Den minskning av utskottstid och plenitid som kan noteras för 1974 och 1975 kanske i realiteten i första hand avspeglar en av det förändrade parlamentariska läget föranledd förskjutning av tyngdpunkten i riksdagsarbetet från utskott och plenum till partigrupper och olika former av överläggningar mellan partierna.

Tabell 4: Plenitid/månad under åren 1971–1975

Månad	1971		1972		1973		1974		1975	
	tim. min.	% av vår- sess.	tim. min.	%	tim. min.	%	tim. min.	%	tim. min.	%
Januari	47.14	12	7.00	2	21.38	5	28.57	9	7.07	2
Februari	19.55	5	48.42	12	43.14	10	22.11	7	41.32	11
Mars	97.45	22	96.07	23	111.58	25	65.14	20	60.34	16
April	86.07	21	102.42	25	83.12	19	65.12	20	116.31	31
Maj	121.22	30	160.02	39	147.06	33	146.41	45	152.86	40
Juni	33.18	8	—	—	39.56	9	—	—	—	—
Samman- lagt un- der våren (tim.)	406		415		447		328		379	
Oktober	15.27		9.50		13.57		22.16		37.41	
November	77.22		105.09		74.22		97.08		68.56	
December	112.10		114.27		92.13		83.45		85.07	

Variationer under sessionstid

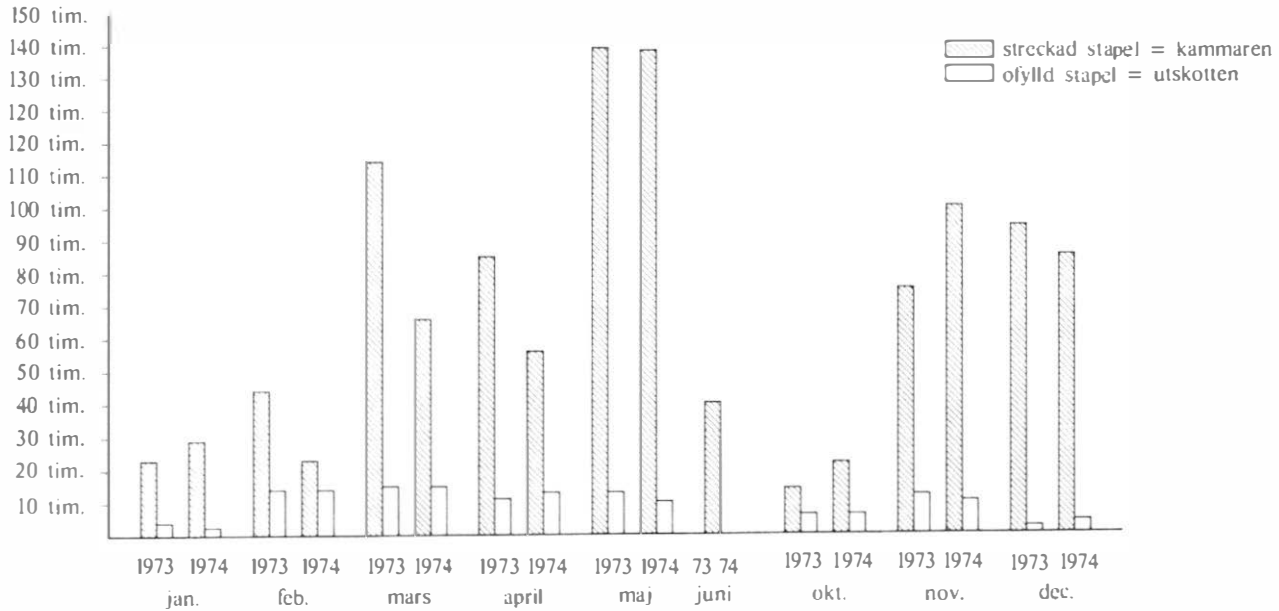
Under förarbetena till författningsreformen betraktades de stora tidsmässiga variationerna i riksdagsarbetet under sessionstid som problematiska. Framför allt kritiserades den starka koncentrationen av arbetet i plenum till maj månad. I detta avsnitt redovisas hur riksdagsarbetet utvecklats tidsmässigt under olika delar av sessionerna under enkammarriksdagens tid. Därvid tas först upp plenitiden och utskottsarbetet. Därefter redovisas några uppgifter angående propositionsavlämnandet samt fördelningen av enkla frågor och interpellationer under olika delar av året.

Plenitiden

I tabell 4 redovisas antalet plenitimmor per månad under perioden 1971–1975. Av tabellen kan utläsas att mellan 38 % (1971) och 45 % (1974) av vårens arbete i plenum ägt rum under maj eller juni månad. Tendensen har varit att arbetsbelastningen relativt sett successivt blivit allt större under maj månad. I timmar räknat sjönk dock plenitiden under maj 1974 i jämförelse med 1972 och 1973. 1975 ökade den åter.

Grundlagberedningen redovisade i sitt betänkande "Partiell författningsreform" (SOU 1967:26 s. 245) vissa uppgifter angående plenitiden i kamrarna under perioden 1952–1966. Av dessa framgick att plenitiden under maj månad dessa år varierat (i andra kammaren) mellan 51 % och 27 % av hela plenitiden under vårsessionen. I genomsnitt hade 43 % av plenitiden ägt rum under maj månad. Förhållandena i enkammarriksdagen kan därför sägas vara oförändrade i detta avseende i jämförelse med tvåkammarriksdagens senare år. I timmar räknat har dock plenitiden ökat under maj månad i förhållande till vad som var vanligt i andra kammaren.

Figur 5: Kammarens och utskottens sammanträdestid år 1973 och 1974
(Genomsnittlig sammanträdestid för utskotten. Utskottens sammanträden juli–september har ej medtagits)

Utskottsarbetet

Om plenitiden för kammaren helt naturligt är markant högre i slutet av sessionerna så är utskottens arbetsbelastning jämnare. I figur 5 jämförs utskottens sammanträdestider per månad under 1973 och 1974 med plenitid i kammaren. Av figuren framgår att utskottsarbetet under båda dessa år varit mest omfattande under mars månad men att arbetet under februari, april och maj i stort sett varit lika omfattande. En med hänsyn till arbetet i kammaren önskvärd koncentration av utskottsarbetet till vårsessionens första del har således inte kunnat komma till stånd. Detta sammanhänger sannolikt med de regler som gäller framför allt för propositionsavlämnandet och för budgetarbetet (behandlingen av finansplanen).

Propositioner, interpellationer och enkla frågor per månad

För planeringen av riksdagsarbetet är naturligtvis tillströmningen av ärenden under olika delar av året av stor betydelse. Motionerna är i detta avseende av mindre intresse eftersom de antingen lämnas i anslutning till budgetpropositionen under den allmänna motionstiden eller som följdmotioner till olika propositioner. Propositioner, interpellationer och (enkla) frågor däremot lämnas fortlöpande under året. Det är därför av stor betydelse för säsongvariationerna i riksdagsarbetet vid vilken tidpunkt som dessa ärenden väcks. Särskilt tidsreglerna för propositionsavlämnandet tillmättes stort intresse under författningsarbetet. Enligt riksdagsordningen skall propositioner angående anslag för det närmast följande budgetåret avlämnas senast den 10 mars. Andra propositioner skall avlämnas senast den 31 mars om regeringen anser att de bör behandlas under pågående riksmöte. Dessa tidsgränser fastställdes i samband med författningsreformen och innebär en förkortning med ungefär 10 dagar i förhållande till de tidsgränser som gällde före 1975.

I tabell 5 redovisas antalet propositioner, interpellationer och (enkla) frågor per månad under perioden 1971–1975. Av tabellen kan utläsas en stark koncentration av propositioner till månaderna mars och april samt november. Ungefär hälften av årets propositioner brukar lämnas under mars–april och mellan en femtedel och en fjärdedel under november. En intressant iakttagelse som kan göras i tabellen är att antalet propositioner som avlämnades under april sjönk kraftigt 1975 då endast 8 % av samtliga avlämnades denna tid. I stället åstadkoms under detta år en förskjutning av propositionsavlämnandet till hösten. Normalt har mellan 28 och 32 % av propositionerna lämnats under höstmånaderna men 1975 väcktes närmare 40 % under tiden oktober–december.

Även tillströmningen av interpellationer och (enkla) frågor påverkar planeringen av riksdagens arbete. Ungefär en fjärdedel av debattiden i plenum ägnas som framgått åt spörsmålsdebatter (s. 57). I tabell 5 redovisas även hur dessa spörsmål fördelar sig på olika månader under riksdagsåret. Vid bedömningen av tabellen bör hållas i minnet att i samband med författ-

Tabell 5: Propositioner, interpellationer och enkla frågor framställda åren 1971–1975 fördelade per månad

a. Propositioner										
	1971	%	1972	%	1973	%	1974	%	1975	%
Januari	9	5	5	3	11	5	14	7	11	6
Februari	11	6	14	10	12	6	13	7	8	4
Mars	50	28	49	33	58	28	49	26	68	36
April	40	22	27	18	45	22	42	22	15	8
Maj	7	4	6	4	5	2	7	4	7	4
Juni	3	2	—	—	4	2	1	—	2	1
Juli	2	1	2	1	2	1	1	—	4	2
Augusti	—	—	—	—	2	1	—	—	2	1
September	1	—	—	—	7	3	1	—	1	—
Oktober	12	7	12	8	11	5	18	10	26	14
November	46	25	30	20	47	23	41	22	43	22
December	—	—	2	1	—	—	1	—	3	2
	181		147		204		188		190	

b. Interpellationer					
	1971	1972	1973	1974	1975
Januari	33	34	27	29	27
Februari	29	43	26	12	12
Mars	35	24	16	22	7
April	18	31	16	15	18
Maj	8	3	2	5	2
Juni	1	—	2	—	—
September	—	—	—	—	1
Oktober	65	63	52	64	45
November	32	40	23	17	25
December	1	—	—	—	4
	222	238	164	164	141

c. Enkla frågor					
	1971	1972	1973	1974	1975
Januari	44	42	63	49	61
Februari	49	60	54	43	41
Mars	82	48	49	48	29
April	40	46	32	32	53
Maj	61	30	41	62	32
Juni	—	—	—	—	—
September	—	—	—	—	1
Oktober	61	58	43	79	73
November	59	67	82	76	64
December	14	14	11	7	19
	410	365	374	396	373

ningsreformen infördes i en tillägsbestämmelse regeln att den som lämnar interpellation till statsråd under maj månad skall ange skälen till att interpellationen inte ingivits tidigare.

Fördelningen av olika slags ärenden under olika delar av riksdagsåret framgår bättre i figur 6 som visar hur stor *andel* (%-tal) av samtliga propositioner, interpellationer och frågor som framlagts varje månad. Tillströmningen av (enkla) frågor är jämförelsevis jämn över hela riksdagsåret. Under den aktuella tidsperioden har de flesta frågorna framställts i november (18 %). Under de mest arbetstygda månaderna april och maj har i genomsnitt framställts resp. 11 och 12 % av samtliga frågor.

Även tillströmningen av interpellationer är i jämförelse med propositionerna jämn. Antalet väckta interpellationer är störst under oktober månad då hela 31 % av samtliga interpellationer väckts. Det är tydligt att sommaruppehållet leder till ett uppdämt "interpellationsbehov" som resulterar i denna höga siffra när riksdagen samlas efter sommaren. Av uppgifterna kan också utläsas att den inskränkning i rätten att väcka interpellation under vårsessionens slutskede som infördes i samband med 1973-1974 års författningsreform knappast kan komma att i någon mer betydande utsträckning påverka arbetssituationen i kammaren. Under maj månad väcktes under perioden 1971-74 i genomsnitt endast 2 % (4,5 st.) av samtliga interpellationer.

Sammanfattning

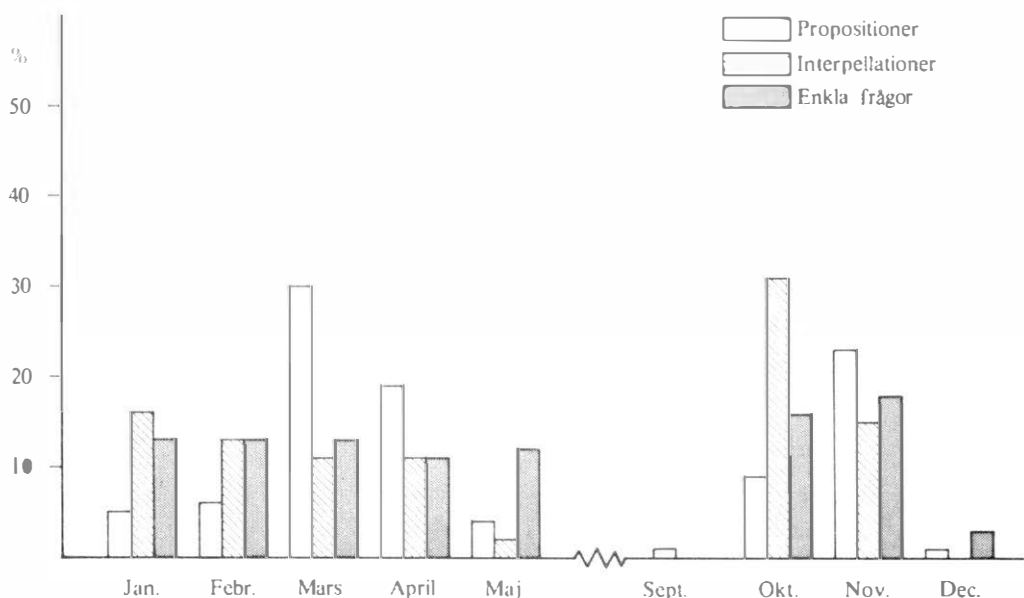
Den statistik rörande omfattningen av riksdagsarbetet och av riksdagens arbetsmaterial som presenterats i detta avsnitt visar att den nya enkammarriksdagen i två hänseenden är mer arbetstygnd än den tidigare tvåkammarriksdagen. Plenitiden ökade med närmare 50 % mellan 1970 och 1971. Ökningen fortsatte under 1972. Därefter har debatttiden i riksdagen minskat. Den är emellertid fortfarande ca 30% högre än i andra kammaren under tvåkammarriksdagens senare år.

Vidare har övergången till enkammarriksdagen medfört en ökning av antalet frågor. Antalet interpellationer synes däremot efter en tillfällig uppgång under 1971-1972 vara på väg att stabiliseras på en lägre nivå, något som stämmer överens med en medveten strävan att alltmer utnyttja frågeinstitutet för att diskutera aktuella händelser. Den årliga ökningen av antalet motioner som startade redan på tvåkammarriksdagens tid har fortsatt och antalet har mer än fördubblats sedan 1965.

Vad gäller riksdagsarbetets fördelning på olika delar av riksdagsåret kan konstateras att den i många sammanhang kritiserade koncentrationen av arbetet i plenum till maj och november/december inte minskat. Fortfarande ligger närmare hälften av vårens plenitid under maj månad. Utskotten har en jämnare arbetsbelastning över året.

Uppgifterna i detta avsnitt visar att riksdagsmännens arbetssituation varierar kraftigt under året. I början av sessionerna dominerar utskottsarbetet medan debatterna i kammaren binder ledamöterna till riksdagshuset under större delen av maj månad. Självfallet måste denna starka periodicitet i

Figur 6: Andel propositioner, interpellationer och enkla frågor per månad 1971–1975 (genomsnitt per år). Procenttal.

riksdagsarbetet ha viktiga konsekvenser för riksdagsmännens möjligheter att göra en aktiv insats i riksdagen och att samtidigt bevara en fortlöpande god kontakt med väljare, intresseorganisationer och yrkesliv.

Riksdagsledamöternas arbetssituation

Inledning

Som framhölls inledningsvis ställs i det moderna samhället på riksdagsledamöterna en mängd krav av olika slag som är svåra att förena. Något förenklat kan sägas att det inre riksdagsarbetet – att delta i själva beslutsfattandet – kräver tid för studier, inläsning, överläggningar med experter och partirepresentanter osv. En reell sakbehandling ställer inom vissa områden stora krav på ledamöternas kompetens. Samtidigt utövar riksdagsmännen sina befogenheter som representanter för väljarna. Ett framgångsrikt representativt system kräver att parlamentarikerna står i en fortlöpande och god kontakt med sin egen valkrets. Riksdagsmännen förutsätts också genom arbete i kommuner, intresseorganisationer och i andra sammanhang hålla en nära kontakt med olika delar av samhällslivet. Det har också ansetts viktigt att de ledamöter som så önskar åtminstone i någon utsträckning har möjlighet att ägna tid åt sitt yrkesarbete. Riksdagsledamöterna engageras i olika lekmanastyrelser och i statliga utredningar, för internationella uppdrag osv. Med riksdagsmannaupdraget följer en mängd arbetsuppgifter vid

sidan av utskottsarbete och deltagande i kammarplenum. Vissa av dessa uppgifter kan skötas i riksdagshuset under sessionstid medan andra åter kräver att ledamöterna är fria att disponera sin tid oberoende av sammanträden i Stockholm.

Av föregående avsnitt har framgått att riksdagsarbetet, främst kammarplena, under senare år tagit en större del av riksdagsmännens tid i anspråk än tidigare. Frågan kan därför ställas vilka möjligheter ledamöterna i dag har att upprätthålla kontakten med samhället utanför riksdagen. Medger riksdagsarbetet för riksdagsmännen att svara mot de krav som finns på deras medverkan i olika sammanhang? Vad gör riksdagsmännen i riksdagen och vid sidan av arbetet i denna?

Frågor av det slag som diskuterats ovan låg bakom beslutet att under november 1974 företa en enkätundersökning rörande riksdagsmännens arbetsvillkor. I enkäten insamlades uppgifter angående ledamöternas förtroendeuppdrag av olika slag samt yrkesverksamhet. Samtidigt gjordes ett försök att via "dagboksanteckningar" fånga riksdagsmännens arbete under en novembervecka. I detta avsnitt skall först några uppgifter från denna enkät läggas till grund för en beskrivning av riksdagsmännens utåtriktade kontakter dvs. uppdrag av olika slag vid sidan av riksdagsarbetet. Därefter redovisas i nästa avsnitt riksdagsmännens "tidsbudget" dvs. hur de disponerade sin tid under den aktuella veckan.

Undersökningens genomförande

Undersökningen genomfördes som en brevenkät. Enkätformuläret redovisas i bilaga 1. Eftersom enkäten innehöll preciserade frågor rörande ledamöternas arbete under en särskild vecka var kvaliteten på svaren i ovanligt hög grad beroende av att inte alltför lång tid förflöt mellan den studerade tidsperioden och det tillfälle då enkäten besvarades. För att underlätta för ledamöterna att bedriva de "självstudier" som krävdes för att besvara enkäten utsändes denna före undersökningsveckan samtidigt som svarstiden fastställdes mycket snävt till tisdagen i veckan efter undersökningsveckan. Påminnelse utsändes en vecka efter undersökningsperiodens slut. Svar som inkom senare än tre veckor efter undersökningsveckan bearbetades ej.

Det lämpliga i att sända ut enkäten med dagboksbladet veckan före undersökningsveckan kan diskuteras. Risken finns naturligtvis för att en s. k. undersökningseffekt uppstår, dvs. att ledamöterna arbetat mer koncentrerat och utnyttjat tiden mer systematiskt än vad de gör under vanliga veckor. Att bedriva denna typ av självstudier leder gärna till en effektivisering av den egna arbetssituationen. Å andra sidan bedömdes kvaliteten på svaren bli bättre än om ledamöterna i efterhand skulle försöka att i detalj kartlägga en intensiv arbetsvecka. Det kan också antas att riksdagsmännens arbetsituation är sådan att det under en novembervecka finns mycket litet utrymme för en undersökningseffekt av detta slag. I praktiken torde dessutom

en del ledamöter ha fyllt i formuläret först i efterhand trots att det sändes ut i förväg. Beträffande svarens tillförlitlighet i övrigt diskuteras detta problem något ytterligare i anslutning till resultatredovisningen.

Svarsfrekvensen framgår av tabell 6. Undersökningspopulationen omfattade samtliga under vecka 48 1974 tjänstgörande ledamöter och ersättare. Totalt inkom 294 enkätsvar inom den fastställda tidsramen. Dessa utgjorde 84 % av samtliga. Själva dagboksbladet kunde bearbetas i 292 av dessa enkäter. Även i övrigt var det interna bortfallet obetydligt. Av tabellen framgår vidare att bortfallet är lika fördelat mellan de olika partierna. Endast från vänsterpartiet kommunisterna är svarsprocenten något lägre (78,9 %).

Riksdagsmännens uppdrag

Förtroendeuppdrag vid sidan av riksdagsuppdraget

I enkäten fick varje ledamot uppge sina förtroendeuppdrag under ett antal olika rubriker. Dessa var:

- 1. *Uppdrag inom rikspartiet*
 - a. Uppdrag inom riksdagsgruppen (förtroenderåd, kommittéer, delegationer och dylikt)
 - b. Övriga uppdrag inom rikspartiet. På central nivå
 - c. På valkrets nivå
 - d. På kommunal nivå
- 2. *Kommunala uppdrag*
 - a. På primärkommunal nivå
 - b. På landstingskommunal nivå
- 3. *Ledamotskap i statliga styrelser* (ämbetsverk, affärsdrivande verk, länsstyrelser, statliga bolag)
- 4. *Ledamotskap, expert m. m. i statliga utredningar*

Tabell 6: Svarsfrekvens på enkäten

Parti	Antal led.	Antal svar	Svarsprocent
M	51	43	84,3 %
C	90	75	83,3 %
Fp	34	29	85,3 %
S	156	132	84,6 %
Vpk	19	15	78,9 %
	350	294	84,0 %

5. *Förtroendeuppdrag inom olika organisationer*

- a. På central nivå
- b. På regional nivå
- c. På lokal nivå

6. *Uppdrag inom näringslivet (ej egen yrkesverksamhet)*

7. *Internationella uppdrag* (t. ex. inom FN-organ, europarådet, interparlamentariska unionen, Amnesty international, religiösa, kulturella, fackliga organisationer)

8. *Övriga uppdrag* som är av betydelse för kontakten med olika väljargrupper

I enkäten fanns också frågor angående det antal sammanträden, som varit föranledda av dessa uppdrag, som ledamöterna deltagit i under 1974 fram till enkättilfället. Vidare innehöll formuläret en fråga rörande tidsåtgången under vecka 48 (25/11–2/12) 1974 för arbete med anknytning till de olika uppdragen.

Kategoriseringen avsågs täcka in alla uppdrag som är av intresse för att belysa riksdagsmännens arbete som valda representanter för övriga medborgare. På grund av svårigheterna att i en fast kategoriindelning täcka in alla uppdrag av detta slag fanns den 8:e kategorin "övriga uppdrag som är av betydelse för kontakten med olika väljargrupper". Som framgår av tabellerna har ledamöterna också i viss utsträckning utnyttjat denna kategori. Det är dock sannolikt att de i någon utsträckning kan ha haft ytterligare uppdrag som bort placeras i denna men som de inte kommit att tänka på när de besvarade enkäten. Detta bortfall torde dock vara litet och i allt väsentligt bör de svar som erhöles åtminstone under övriga rubriker vara fullständiga.

Av tabell 7 kan utläsas att riksdagsledamöterna i genomsnitt har 10,5 uppdrag sammanlagt inom de olika kategorierna. Av dessa är 3,7 uppdrag inom rikspartiet (1,1 inom riksdagsgruppen), 1,8 kommunala uppdrag, 1,3 i statliga styrelser, 1,2 utredningsuppdrag samt 1,8 uppdrag på olika nivåer inom organisationslivet. Riksdagsmännen har vidare i genomsnitt 0,4 uppdrag inom näringslivet samt 0,2 internationella uppdrag. I kategorien "övriga uppdrag" finns endast 0,1 uppdrag per person.

Av tabellen kan utläsas relativt små skillnader mellan ledamöter från olika partier när det gäller antalet uppdrag. Ledamöterna från centerpartiet uppgav i genomsnitt 12 uppdrag, moderaterna 11,5, folkpartisterna 10,6, socialdemokraterna 10 och ledamöterna från vänsterpartiet kommunisterna 7,1 uppdrag.

Ett närmare studium av hur uppdragen fördelar sig på de olika kategorierna visar dock på vissa skillnader som kan vara värda en kommentar. I den första kategorin – Uppdrag inom riksdagsgruppen – har ledamöterna från oppositionspartierna i genomsnitt mellan 2,0 och 1,5 uppdrag per ledamot

Tabell 7: Antal uppdrag/person

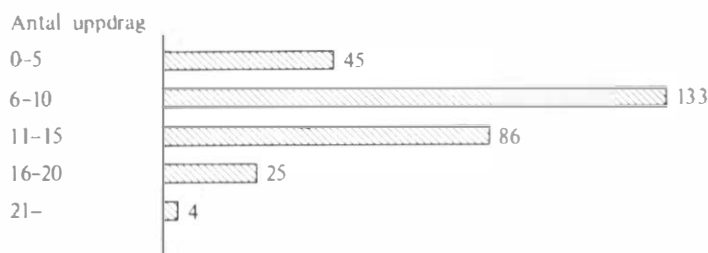
Uppdragskategori	M	C	Fp	Parti		Samtl.
				S	Vpk	
1. Uppdrag inom rikspartiet						
a. Inom riksdagsgruppen	2,0	1,7	2,0	0,3	1,5	1,1
b. Övriga inom rikspartiet centralt	1,2	0,9	1,0	0,4	1,1	0,8
c. På valkrets nivå	1,1	1,5	1,0	1,1	0,9	1,2
d. På kommunnivå	0,5	0,7	0,4	0,8	0,5	0,6
Totalt antal uppdrag inom rikspartiet	4,8	4,8	4,4	2,6	4,0	3,7
2. Kommunala uppdrag						
a. Primärkommunala	0,9	1,1	0,6	1,4	0,6	1,1
b. Landstingskommunala	0,7	1,1	0,4	0,7	0,1	0,7
Totalt antal kommunala uppdrag	1,6	2,2	1,0	2,1	0,7	1,8
3. Statliga styrelser	0,9	1,3	0,8	1,6	0,1	1,3
4. Statliga utredningar	1,2	0,9	1,4	1,4	0,8	1,2
5. Organisationslivet						
a. Central nivå	0,7	0,7	1,0	0,7	0,2	0,7
b. Regional nivå	0,7	0,6	0,7	0,5	0,1	0,6
c. Lokal nivå	0,3	0,3	0,5	0,5	0,7	0,5
Totalt antal uppdrag inom org.livet	1,7	1,6	2,2	1,7	1,0	1,8
6. Uppdrag inom näringslivet	0,9	0,6	0,2	0,2	0,2	0,4
7. Internationella uppdrag	0,3	0,2	0,4	0,3	0,1	0,2
8. Övriga uppdrag	0,2	0,2	0,1	0,1	0,2	0,1
Totalt	11,5	12,0	10,6	10,0	7,1	10,5

medan regeringspartiets ledamöter endast har 0,3. Detta återspeglar en skillnad i organisationen av riksdagsgruppernas arbete. Inom oppositionspartiernas riksdagsgrupper är ledamöterna medlemmar i ett antal kommittéer och delegationer vilka har till uppgift att inom olika områden svara för motionsarbete och att förbereda ställningstaganden till propositioner osv. Inom den socialdemokratiska riksdagsgruppen saknas en sådan organisationsform.¹

Vid sidan av arbetet i riksdagsgruppen har riksdagsmännen från samtliga partier i genomsnitt mellan 2 och 3 uppdrag på olika nivåer inom rikspartiet. Vanligast är enligt uppgifterna uppdrag på valkrets-nivån. På lokal nivå har ledamöterna mellan 0,4 och 0,8 uppdrag dvs. ungefär varannan riksdagsman har ett sådant uppdrag. Beträffande kommunala uppdrag kan utläsas att ledamöterna i större utsträckning har sådana på primärkommunal nivå. I

¹ Riksdagsgruppernas organisation redovisas utförligt i Bengtsson m. fl., Svenska partiapparater Stockholm 1972.

Figur 7: Antal ledamöter med resp. antal uppdrag

stort sett har riksdagsmännen ett primärkommunalt uppdrag vardera. Här finns dock klara skillnader mellan partierna. Medan folkpartiledamöterna har 0,6 uppdrag vardera har socialdemokraterna 1,4. Ett studium av det totala antalet kommunala uppdrag dvs. såväl primärkommunala som landstingskommunala ger vid handen att centerpartisterna och socialdemokraterna har sådana uppdrag i större utsträckning än övriga ledamöter.

Medeltalsberäkningar av det slag som presenteras i tabell 7 är missvisande i den meningen att de ger en bild av en genomsnittsriksdagsman som inte finns. Bland riksdagsmännen finns ledamöter med betydligt fler uppdrag än 10,5 och ledamöter som har färre uppdrag. I figur 7 redovisas fördelningen av riksdagsmännen på olika "uppdragsklasser". Av figuren framgår att 133 ledamöter har mellan 6 och 10 uppdrag. 29 ledamöter har 16 eller fler uppdrag. 4 ledamöter har uppgivit fler än 20 uppdrag.

I tabell 7 kunde en skillnad iakttas mellan oppositionspartiernas och regeringspartiets ledamöter vad gällde arbetet inom riksdagsgrupperna. Det ligger nära till hands att anta att den tid som ledamöterna varit riksdagsmän också påverkar deras arbetssituation och deras möjligheter att åta sig uppdrag vid sidan av det egentliga riksdagsarbetet. Å ena sidan kan antas att de nyvalda ledamöterna bevarat ett antal uppdrag som de erhållit före invallet i riksdagen och som de sedan på grund av riksdagsarbetet inte har möjlighet att på längre sikt behålla. Det är t. ex. väl känt att arbete inom organisationslivet, kommunerna och naturligtvis partiorganisationerna på lokal och regional nivå är en viktig karriärväg till riksdagen. Å andra sidan kan det antas att arbetet i riksdagen successivt leder till nya uppdrag t. ex. inom statliga styrelser och parlamentariska utredningar. I tabell 8 redovisas hur "uppdragsbilden" ser ut för de ledamöter som är nyvalda resp. har en, tre eller flera mandatperioder i riksdagen bakom sig.

Av tabellen kan utläsas att de nyvalda ledamöterna totalt sett har färre uppdrag än de äldre. Den med längre tid i riksdagen stigande trenden bryts dock av att den grupp ledamöter som har en mandatperiod bakom sig har något fler uppdrag än de som varit riksdagsmän mellan 4 och 9 år. I stort bekräftas för övrigt antagandena ovan. När det gäller uppdrag på lokal nivå inom partiorganisationen och inom organisationslivet minskar antalet uppdrag med antalet riksdagsår. Även de primärkommunala uppdragen är van-

Tabell 8: Antal uppdrag/person i olika "åldersgrupper"

Uppdragskategori	Nyvalda 68 led	1-3 år 72 led	4-9 år 81 led	10- 73 led
1. <i>Uppdrag inom rikspartiet</i>				
a. Inom riksdagsgruppen	0,9	1,5	0,9	1,2
b. Övriga på central nivå	0,7	0,9	0,7	0,7
c. På valkrets-nivå	1,3	1,3	1,1	0,9
d. På kommun-nivå	0,8	0,7	0,7	0,4
Totalt antal inom rikspartiet	3,7	4,4	3,4	3,2
2. <i>Kommunala uppdrag</i>				
a. Primärkommunal nivå	1,5	0,9	1,0	1,0
b. Landstingskommunala	0,7	0,7	0,7	0,9
Totalt antal komm. uppdrag	2,2	1,6	1,7	1,9
3. <i>Statliga styrelser</i>	0,8	1,1	1,3	1,8
4. <i>Statliga utredningar</i>	0,5	1,2	1,7	1,5
5. <i>Organisationslivet</i>				
a. På central nivå	0,4	0,8	0,6	1,1
b. På regional nivå	0,5	0,6	0,5	0,6
c. På lokal nivå	0,6	0,6	0,4	0,3
Totalt antal uppdrag inom org.	1,5	2,0	1,5	2,0
6. <i>Uppdrag inom näringslivet</i>	0,3	0,3	0,4	0,6
7. <i>Internationella uppdrag</i>	0,1	0,3	0,5	0,3
8. <i>Övriga uppdrag</i>	0,2	0,1	0,1	0,1
Sammanlagt	9,5	10,9	10,7	11,2

ligast hos de nyvalda ledamöterna. Uppdragen på landstingskommunal nivå visar däremot inget motsvarande samband med antalet riksdagsår. Antalet uppdrag på central nivå inom organisationslivet visar en tendens att öka med längre tid i riksdagen. Beträffande antalet partiuppdrag totalt dvs. såväl inom riksdagsgruppen som partiet i övrigt gäller att de riksdagsmän som varit ledamöter under en valperiod är de mest uppdragstygda.

Även antagandet att riksdagsuppdraget medför ett successivt mer omfattande engagemang i statliga styrelser och parlamentariska utredningar bekräftas i tabellen. Medan antalet uppdrag i dessa kategorier bland gruppen nyvalda endast är resp. 0,8 och 0,5 har de "äldsta" riksdagsmännen resp. 1,8 och 1,5 uppdrag vardera inom dessa kategorier. Utredningsuppdragen är dock ännu fler för de ledamöter som tillbringat två eller tre mandatperioder i riksdagen. I den gruppen har ledamöterna i genomsnitt 1,7 uppdrag i statliga utredningar.

Sammanfattningsvis kan konstateras att ledamöter med olika lång tid i riksdagen har olika "uppdragsbild". Ju längre tid i riksdagen desto mer

Tabell 9: Antal uppdrag/person inom olika ålders-/partigrupper

Åldersgrupp	Parti					
	Samtliga	M	C	Fp	S	Vpk
Nyvalda	9,5	13,5	10,4	—	7,8	—
1-3 rd.	10,9	9,7	12,5	12,4	10,4	7,7
4-9 rd.	10,7	10,0	11,9	10,3	10,6	—
10- rd.	11,2	12,8	13,6	9,3	10,3	—
Sammanlagt	10,5	11,5	12,0	10,6	10,0	7,1

”—” för få observationer för att redovisas

av krafterna tas i anspråk för politiska och administrativa uppdrag på central nivå. Eftersom de nyvalda ledamöterna samtidigt har ett större antal uppdrag i parti- och organisationslivet på lokal nivå blir dock uppdragsantalet i stort lika för samtliga kategorier av riksdagsmän. Detta framgår även av tabell 9 där det totala antalet uppdrag för ledamöter från olika partier och riksdagsårsklasser redovisas. De äldre centerpartisterna och de nyvalda moderaterna har flest uppdrag medan de nyvalda socialdemokraterna liksom ledamöterna från vänsterpartiet kommunisterna har lägst antal. De flesta grupperna har dock medeltal som ligger nära genomsnittet för samtliga ledamöter.

Antal sammanträden under 1974

Kartläggningen av riksdagsledamöternas olika uppdrag ger endast en grov och översiktlig bild av deras arbetssituation. Den tid som olika uppdrag tar i anspråk varierar kraftigt mellan olika uppdrag. Vissa kan skötas under sessionstid i riksdagshuset medan andra kräver att riksdagsmannen är fri från själva riksdagsarbetet. Vissa organ sammanträder ofta medan t. ex. landstingen hittills endast haft ett par sammanträden per år. Uppgifter om antalet sammanträden under 1974 (t. o. m. undersökningsveckan i november) samt hur stor del av dessa sammanträden som ägt rum i riksdagshuset ger därför sannolikt en bättre bild av den arbetsinsats som olika uppdrag kräver från riksdagsmännens sida.

Av tabell 10 framgår att de uppdrag som ledamöterna tagit upp i enkätsvaren i genomsnitt medfört sammanlagt 97 sammanträden under perioden januari–november 1974. Ledamöterna från centerpartiet har uppgivit 107 sammanträden, folkpartisterna 98, socialdemokraterna 95, de moderata riksdagsmännen 93 och ledamöterna från vänsterpartiet kommunisterna 69 sammanträden. Skillnaderna mellan ledamöter från olika partigrupper är alltså med undantag av de från vänsterpartiet kommunisterna obetydliga. Den skillnad som kunde iakttas beträffande uppdragsbilden inom rikspartiet mellan ledamöterna från oppositionspartierna resp. socialdemokraterna går emellertid igen även i dessa uppgifter. Ledamöterna från folkpartiets riks-

Tabell 10: Antal sammanträden/uppdragskategori/person under 1974

Uppdragskategori	Parti					
	M	C	Fp	S	Vpk	Samtl.
<i>1. Uppdrag inom rikspartiet</i>						
a. Inom riksdagsgruppen	22,8	27,1	41,1	3,8	12,9	16,7
b. Övriga på central nivå	7,8	6,0	6,2	3,1	13,2	5,3
c. På valkrets-nivå	9,0	12,7	8,3	9,4	15,1	10,3
d. På kommunal nivå	2,2	4,7	2,8	10,4	5,0	6,7
Totalt antal inom rikspartiet	41,8	50,5	58,4	26,7	46,2	39,0
<i>2. Kommunala uppdrag</i>						
a. Primärkommunal nivå	6,1	9,0	5,3	13,2	4,1	9,9
b. Landstingskommunala	5,6	8,8	2,9	5,2	0,8	5,7
Totalt antal kommunala sammanträden	11,7	17,8	8,2	18,4	4,9	15,6
<i>3. Statliga styrelser</i>	6,0	10,5	5,0	14,7	0,6	10,7
<i>4. Statliga utredningar</i>	8,2	8,6	10,2	13,6	6,5	10,8
<i>5. Organisationslivet</i>						
a. På central nivå	4,7	6,1	4,2	4,5	2,0	4,8
b. På regional nivå	8,7	4,4	4,2	4,4	0,2	4,8
c. På lokal nivå	2,0	1,9	4,8	6,7	6,6	4,6
Totalt inom org. livet	15,4	12,4	13,2	15,6	8,8	14,2
<i>6. Uppdrag inom näringslivet</i>	5,5	5,3	0,7	1,9	—	3,1
<i>7. Internationella uppdrag</i>	2,6	1,2	1,7	3,5	1,0	2,5
<i>8. Övriga uppdrag</i>	1,6	1,1	0,4	0,6	1,2	0,9
Sammanlagt	92,8	107,3	97,8	95,0	69,4	97,0

dagsgrupp har enligt enkätsvaren deltagit i 41 sammanträden med anknytning till riksdagsgruppens arbete. För centerpartiets och moderata samlingspartiets ledamöter är motsvarande antal resp. 27,1 och 22,8. Socialdemokraterna återigen har i denna kategori endast tagit upp 3,8 sammanträden per ledamot..

Uppgifterna angående antal sammanträden i olika delegationer och kommittéer inom riksdagsgruppen speglar sannolikt arbetet inom grupperna endast ofullständigt. Särskilt under plenitiden sker i riksdagshuset en kontinuerlig politisk verksamhet med informella sammanträffanden, arbetsluncher osv. Det torde i viss utsträckning vara en fråga om tillfälligheter hur stor andel av denna verksamhet som registreras som regelrätta sammanträden. Trots denna reservation måste siffrorna sägas ytterligare belysa den tidigare påtalade skillnaden i arbetssituation mellan ledamöter från oppositionspartierna resp. från socialdemokraterna.

Tabell 11: Antal sammanträden per person i riksdagshuset under sessionstid

Uppdrag	M	C	Fp	S	Vpk	Samtl
Antal sammanträden som ägt rum i riksdagshuset	30,9	38,1	38,3	17,7	22,0	22,0
% av samtliga sammanträden	33 %	35 %	39 %	19 %	32 %	29 %
Antal sammanträden i riksdagshuset vid sidan av riksdagsgruppsarbetet	11,4	15,1	12,6	14,5	10,3	13,7
% av samtliga sammanträden	16 %	19 %	22 %	16 %	18 %	17 %

Antalet sammanträden exkl. sammanträden inom riksdagsgruppsarbetet är störst för socialdemokraterna (91,3). Därefter följer centerpartisterna (80,2) och moderaterna (70,0). Folkpartiets och vänsterpartiet kommunisternas ledmöter har här uppgivit 56,7 resp. 56,5 sammanträden. Dessa siffror pekar på att arbetet i riksdagen tar en större del av arbetstiden i anspråk för ledamöterna från de mindre riksdagsgrupperna. Detta resultat framstår som naturligt med hänsyn till att dessa har samma mängd av riksdagsfrågor att bevaka som ledamöterna från övriga partigrupper. Av tabellen kan emellertid också utläsas att det partipolitiska arbetet på central nivå även i övrigt (dvs. inom rikspartiet) relativt sett tenderar att vara mest omfattande för ledamöterna från de mindre partierna. I gengäld arbetar t. ex. de socialdemokratiska ledamöterna i större utsträckning ute i landet på det lokala planet. Såväl när det gäller arbetet inom partiorganisationen på lokal nivå som inom primärkommunerna och organisationslivet lokalt har de socialdemokratiska ledamöterna uppgivit fler sammanträden än övriga. Socialdemokraterna har också deltagit i fler sammanträden i statliga styrelser och i statliga utredningar.

Av tabell 11 kan utläsas att i genomsnitt 29 % av sammanträdena ägt rum i riksdagshuset under sessionstid. Folkpartiets ledamöter har uppgivit att nästan 40 % av sammanträdena hållits i riksdagshuset. Av socialdemokraternas sammanträden hör däremot endast 19 % till denna kategori. Detta resultat är självfallet i första hand en effekt av de tidigare funna skillnaderna i sammanträdesfrekvens inom riksdagsgruppsdelegationer och liknande. Om dessa sammanträden frånräknas försvinner också i stort sett dessa skillnader. Av de sammanträden vid sidan av själva riksdagsarbetet som ledamöterna deltagit i har i genomsnitt 17 % ägt rum i riksdagshuset under sessionstid. Även här gäller dock att folkpartiets ledamöter i något större utsträckning haft sitt arbete koncentrerat till riksdagshuset. 22 % av deras sammanträden har förts till denna kategori. De övriga partierna ligger nära genomsnittet i detta avseende.

Av resultaten kan den slutsatsen dras att den helt övervägande andelen av riksdagsmännens uppdrag vid sidan av själva arbetet i riksdagen kräver att de också har möjlighet att vara verksamma på andra platser än i Stockholm och i själva riksdagshuset. En närmare analys av de uppgifter som ligger

Tabell 12: Ungefärlig tidsåtgång (timmar) under vecka 48 1974 per person

Uppdrag	M	C	Fp	S	Vpk	Samtl.
1. Uppdrag inom rikspartiet						
1. a Inom riksdagsgruppen	1,7	2,7	3,6	0,3	0,4	1,4
1. b Övriga på central nivå	0,9	1,0	0,3	0,3	1,4	0,6
1. c På valkrets-nivå	1,0	1,9	1,3	1,8	2,9	1,7
1. d På kommunal nivå	0,1	0,3	0,6	1,5	1,2	0,9
2. Kommunala uppdrag						
2. a Primärkommunal nivå	0,9	1,3	1,4	2,8	0,4	1,9
2. b Landstingskommunala	0,6	0,4	—	0,5	—	0,5
3. Statliga styrelser	0,7	0,8	0,3	1,9	—	1,2
4. Statliga utredningar	1,4	1,2	3,0	2,1	1,3	1,8
5. Organisationslivet						
5. a På central nivå	1,0	0,9	0,5	0,7	1,1	0,8
5. b På regional nivå	0,3	0,6	0,4	0,4	—	0,4
5. c På lokal nivå	0,1	—	0,8	0,8	0,2	0,5
6. Uppdrag inom näringslivet	0,6	0,4	0,2	0,2	—	0,3
7. Internationella uppdrag	0,2	0,07	0,03	0,4	0,07	0,2
8. Övriga uppdrag	0,1	0,04	0,06	0,2	—	0,1
Totalt	9,5	11,8	12,4	13,7	9,1	12,3
Totalt exkl. arbete inom riksdagsgruppen	7,8	9,1	8,8	13,4	8,7	10,9

till grund för tabellen visar att det egentligen endast är sammanträden i partiernas centrala organ och i statliga utredningar som i större utsträckning förläggs till riksdagshuset.

Tidsåtgång vecka 48 1974

I tabell 12 redovisas den ungefärliga tidsåtgången under vecka 48 1974 för de förtroendeuppdrag som tagits upp i detta avsnitt. Av redovisningen av variationerna i riksdagsarbetet under olika delar av sessionerna (s. 60) framgick att någon "typisk" riksdagsvecka egentligen inte existerar. Den tidsperiod under vilken enkätundersökningen genomfördes kan närmast karakteriseras som en vecka när riksdagsarbetet är som mest intensivt. Plenitiden var ganska omfattande även om det inte var något kvällsplenum på onsdagen. Utskotten arbetade ännu i full utsträckning. En stor del av det arbete som de olika uppdragen vid sidan av själva riksdagsarbetet medför för ledamöterna får antas ske under delar av året då riksdagsarbetet är mindre intensivt än i slutet av november. De uppgifter som redovisas i tabell 12 bör bedömas mot denna bakgrund. Tabellen skall därför närmast ses som ett exempel på hur stor del av ledamöternas tid som även under den brådsta

riksdagstiden tas i anspråk för dessa utåtriktade förtroendeuppdrag. Någon jämförelse mellan uppdrag av olika kategorier är däremot inte meningsfull. Uppdrag t. ex. inom kommunala och (främst) landstingskommunala organ kräver sannolikt väsentligt mer arbete under vissa andra perioder under året. Av riksdagsmännens arbetsuppgifter är det inte endast själva riksdagsarbetet som präglas av en stark periodicitet.

Av tabellen kan utläsas att riksdagsledamöterna under vecka 48 1974 i genomsnitt ägnade närmare 11 timmar åt arbete med anknytning till just de förtroendeuppdrag som behandlas i detta avsnitt (exkl. arbete i riksdagsgrupperna). Som framgår av nästa avsnitt innebär detta att "genomsnittsriksdagsmannen" under veckan ägnat inte fullt 20 % av sin arbetstid åt dessa förtroendeuppdrag. Det framträder en klar skillnad mellan å ena sidan ledamöterna från oppositionspartierna och å andra sidan socialdemokraterna. Medan de senare ägnat i det närmaste 13,5 timmar åt dessa uppdrag varierade motsvarande tid för övriga partigruppernas medlemmar mellan 7,8 och 9,1. Det som främst skapar denna skillnad är som framgår av tabellen den tid som ägnas åt uppdrag inom den lokala partiorganisationen och åt primärkommunala uppdrag.

En riksdagsvecka: riksdagsledamöternas arbete under vecka 48 1974

Inledning

I enkätformuläret fanns upptaget ett "dagboksblad" enligt vilket ledamöterna ombads att för varje dag, timme för timme, markera i vilken utsträckning de arbetade med arbetsuppgifter som kunde hänföras till någon av följande kategorier:

1. *Deltagande i kammardebatten*
2. *Följa kammardebatten*, antingen i kammaren eller via radioanläggningen
3. *Utskottsarbete*: sammanträde, inläsning, förberedande gruppsammanträde m. m.
4. *Riksdagsgruppsarbete*: sammanträde med riksdagsgrupp, förtroenderåd, delegation, kommitté etc., förberedelse till sammanträde, inläsning
5. *Partiarbete i övrigt*: sammanträde, inläsning, allmänt förberedelsearbete
6. *Uppvaktningar*: sammanträffande med grupper av olika slag, besök av enskilda, besvarande av brev m. m.
7. *Kommunala uppdrag*
8. *Uppdrag inom statliga utredningar, statliga styrelser m. m.*
9. *Uppdrag inom organisationslivet* (intresseorganisationer ideella organisationer, branschorganisationer m. fl.)
10. *Föredrag, skriva föredrag eller artiklar, framträdande i massmedia* samt förberedelser för sådana, allmänt *inläsnings- och studiearbete* av betydelse för riksdagsuppdraget (t. ex. läsning av betänkanden, debatlitteratur, facklitteratur), *studieresor, studiebesök* m. m.
11. *Yrkesverksamhet* vid sidan av riksdagsarbetet
12. *Restid*
13. *Övriga aktiviteter* med anknytning till riksdagsuppdraget

Det är naturligtvis förenat med svårigheter att besvara en enkätfråga av detta slag. Kategorierna är varandra inte helt uteslutande. Som exempel kan nämnas kategori 6 "Uppvaktnings m. m." En riksdagsman som är ledamot i en statlig utredning kan få ta emot brev och uppvaktnings i denna egenskap. Det är då inte utan vidare klart om aktiviteten skall kategoriseras som uppvaktnings (kategori 6) eller uppdrag inom statliga utredningar m. m. (kategori 8). På liknande sätt torde gränserna uppträda mellan t. ex. kategorierna 3 och 4 samt 6 och 7. Ett sannolikt svårare problem uppstår när flera aktiviteter äger rum samtidigt eller blandas t. ex. när ett telefonsamtal föranlett av ett kommunalt uppdrag bryter arbetet med att förbereda ett politiskt tal (kategori 10). I alla sådana fall har ledamöterna själva när de fyllde i enkätformuläret fått avgöra vilken kategori som varit dominerande. Självfallet kan redovisningen inte heller bli helt exakt när den minsta enheten i beräkningen som i detta fall utgörs av en timme.

I främst två fall har ledamöterna i viss utsträckning markerat i formuläret att de samtidigt varit engagerade i två slags aktiviteter. Det gäller kategori 2 "Följa kammardebatten" vilken kombinerats med t. ex. 10 "Föredrag studier m. m." och kategori 12 "Restid". I dessa fall har vid bearbetningen av enkäten följande handlingsregler tillämpats.

Vid samtidig markering av kategori 2 "följa kammardebatten" och annan kategori har tiden konsekvent hänförs till den andra aktiviteten. Det torde i dessa fall i allmänhet vara så att ledamoten följt kammardebatten i den interna radioanläggningen samtidigt som han arbetat med andra uppgifter. Radiolyssnandet bör då närmast ha en "allmän bevakningskaraktär" och det kan antas att den övriga verksamheten varit den primära.

Vid samtidig markering av kategori 12 "Restid" och annan aktivitet har däremot tiden konsekvent förts till kategori 12. Detta motiveras av önskemålet att få en uppfattning om hur stor del av riksdagsledamöternas arbetstid som åtgår just till resande.

En annan svårighet som bör kommenteras gäller kategori 10 till vilken den arbetstid har förts som ägnas åt att skriva föredrag eller artiklar, framträdande i massmedia samt förberedelser för sådana framträdanden men också den tid som ägnas åt allmänt inläsnings- och studiearbete. Det måste för riksdagsledamöterna vara svårare än för flertalet andra kategorier att avgöra var gränsen går mellan studier och mer "allmänbildande nöjesläsning". För riksdagsmännen kan i princip all läsning (möjligen viss underhållningslitteratur undantagen) indirekt komma till användning som bakgrundsinformation för det politiska arbetet. Det är därför sannolikt att denna kategori till någon del kommit att uppta verksamhet som andra personer närmast skulle placera vid sidan av själva arbetet.

Vid bedömningen av resultaten bör också uppmärksammas att riksdagsmännen under en stor del av arbetsveckan är bundna till riksdagshuset utan att deras tjänster direkt tas i anspråk för själva riksdagsarbetet. Detta gäller främst under plenitiden. Det kan med viss rätt göras gällande att

Tabell 13: Riksdagsledamöternas "tidsbudget"

Aktivitet	Tidsåtgång	Andel av samtlig tid % -tal
1. Delta i kammardebatten	– 24 min.	0
2. Följa kammardebatten	7 tim. 36 min.	13
3. Utskottsarbete	5 tim. 36 min.	10
4. Riksdagsgruppsarbete	4 tim. 48 min.	8
5. Partiarbete i övrigt	7 tim. 36 min.	13
6. Uppvaktningar m. m.	2 tim. 48 min.	5
7. Kommunala uppdrag	3 tim. –	5
8. Statliga utredningar	3 tim. 30 min.	6
9. Organisationsuppdrag	3 tim. 48 min.	7
10. Föredrag, artiklar, inläsnings- och studie- arbete, studieresor m. m.	8 tim. 6 min.	14
11. Yrkesarbete	2 tim. 42 min.	5
12. Restid	6 tim. –	10
13. Övrigt	1 tim. 42 min.	0,3
Sammanlagt	57 tim. 42 min.	

de därvid är i arbete hela denna tid även om de har möjlighet att temporärt koppla av i kafetèrian eller i motionslokalerna. Som undersökningen är upplagd har denna tid dock markerats som arbetstid endast under förutsättning att ledamöterna samtidigt markerat någon av de 13 kategorierna i sitt dagboksblad.

Riksdagsledamöternas "tidsbudget"

I tabell 13 redovisas hur stor andel av ledamöternas arbetstid som ägnades åt arbete inom resp. kategorier. Av tabellen kan utläsas att genomsnittsriksdagsmannen från måndag morgon till lördag kväll under den undersökta novemberveckan arbetade 57 timmar och 42 minuter. Drygt åtta timmar (dvs. 14 %) av denna tid ägnades åt den kategori som kan rubriceras som allmänt studiearbete m. m. I det närmaste lika lång tid tillbragte riksdagsmannen med att följa kammardebatten. Till detta anslogs sju och en halv timme. Den sammanlagda plenitiden under veckan var 26 timmar och 52 minuter. I genomsnitt följde alltså ledamöterna överläggningarna i kammararen under 28 % av denna tid.

Lika lång tid som ledamöterna ägnade åt att följa kammardebatten anslogs åt partiarbete i övrigt. Den genomsnittlige riksdagsmannen ägnade ungefär 10 % (6 timmar) av sin arbetstid åt resor. I denna tid ingår i första hand resor till och från riksdagen men också resor till möten och sammanträden i föreningar och andra organisationer runt om i landet. Även utskottsarbetet och arbetet i riksdagsgruppernas regi tog i anspråk närmare 10 % vardera av ledamöternas arbetstid.

För att återknyta till det i förarbetena till grundlagreformen i flera fall

framförda önskemålet att ledamöterna i riksdagen skall ha möjlighet att bevara en god kontakt med olika samhällsverksamheter vid sidan av riksdagsarbetet kan de 13 kategorierna samlas under fem huvudgrupper enligt nedan:

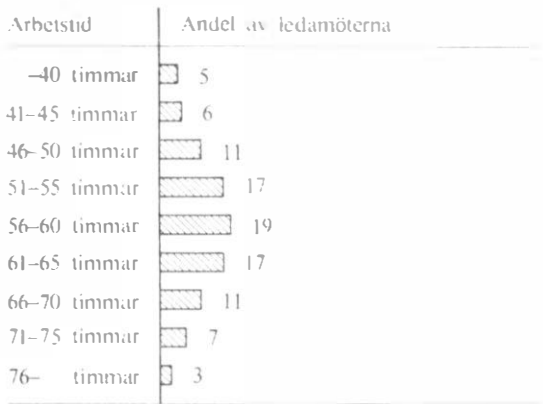
- A. Riksdagsarbete (kategorierna 1-4)
- B. Utåtriktat arbete (kategorierna 5-9)
- C. Allmän studie- och inläsningsarbete m. m. (kategori 10)
- D. Restid (kategori 12)
- E. Yrkesverksamhet (kategori 11)

Det arbete som enligt denna indelning kan karaktäriseras som direkt riksdagsarbete har under veckan tagit i genomsnitt 18,4 timmar i anspråk. Ledamöterna ägnade sammanlagt 31 % av sin arbetstid åt att antingen delta i eller följa kammardebatten, utskottsarbete och arbete i riksdagsgruppen. Det "utåtriktade" arbetet krävde närmare 21 timmars arbete (36 % av arbetstiden). Riksdagsmännens uppgifter vid sidan av själva riksdagsarbetet tar alltså för den genomsnittlige riksdagsmannen i anspråk en större del av arbetstiden än vad själva riksdagsarbetet gör.

Vid bedömningen av de uppgifter som redovisas ovan måste hållas i minnet de tidigare påtalade stora skillnaderna mellan olika riksdagsmän. Av figur 8 kan utläsas en betydande variation i arbetstid mellan enskilda riksdagsmän. 5 % av ledamöterna arbetade 40 timmar eller mindre medan 3 % uppgav att de arbetade mer än 75 timmar. 53 % av ledamöterna arbetade mellan 51 och 65 timmar söndagen oräknad.

I tabell 14 redovisas den totala arbetstiden för riksdagsmän från olika partier och med olika lång tid i riksdagen. Några större skillnader i arbetstid mellan ledamöterna från olika partier framträder inte i tabellen. Genomsnittet ligger i alla partigrupper mellan 55 och 61 timmar. Inte heller kan några mer systematiska skillnader iaktas mellan riksdagsmän i olika "ål-

Figur 8: Riksdagsmännens sammanlagda arbetstid

Tabell 14: Riksdagsmännens totala arbetstid (timmar per ledamot)

	Nyvalda	1-3 rd.	Ledamöter med olika riksdagstid		
			4-9 rd.	10- rd.	Totalt
M	56,6	57,2	53,6	56,5	55,8
C	61,7	60,7	59,6	60,6	60,8
Fp	—	57,5	55,3	60,0	57,1
S	54,0	59,6	58,2	56,8	57,0
Vpk	—	—	—	—	55,1

dersgrupper" (mätt i antalet riksdagsår). Längst arbetstid uppgav de nyvalda centerpartisterna vilka i genomsnitt arbetat 61,7 timmar. Kortast genomsnittliga arbetstid (53,6 timmar) uppgavs av de moderata riksdagsmännen med 4-9 riksdagar bakom sig.

Slutsatsen av dessa uppgifter måste bli att riksdagsmännen, även med beaktande av de gränsdragningsproblem som i vissa fall kan ha förelegat för ledamöterna när de besvarade enkäten, är en mycket arbetstyngd grupp. Ledamöterna i alla partigrupper, nyvalda såväl som äldre i riksdagen lämnade i enkäten uppgifter enligt vilka de under undersökningsveckan arbetade mellan 40 och 50 % längre tid än den lagstadgade 40-timmarsveckan.

Riksdagsveckan

En riksdagsvecka följer normalt ett schema av följande utseende:

Måndag: sammanträdesfritt

Tisdag: utskottsarbete på förmiddagen, kammarplenum med frågestund på eftermiddagen och kvällen.

Onsdag: arbetsplenum från kl. 10.00. Vid behov kvällsplenum.

Torsdag: utskottssammanträde på förmiddagen. Plenum på eftermiddagen/kvällen.

Fredag: I början av sessionerna sammanträdesfritt, därefter ofta plenum med interpellationer och frågedebatter.

Undersökningsveckan anslöt sig nära till denna normalplanering.

Under veckan förekom arbete i plenum på följande tider:

Tisdag	26/11 kl. 16.00-22.51	Svar på interpellationer och enkla frågor
Onsdag	27/11 kl. 10.00-17.36	Arbetsplenum
Torsdag	28/11 kl. 11.00-17.45	Svar på enkla frågor, därefter arbetsplenum
Fredag	29/11 kl. 11.00-16.36	Svar på interpellationer

I tabell 15 redovisas dag för dag hur stor andel av riksdagsledamöterna som åtminstone vid något tillfälle ägnat sig åt arbete inom resp. kategori enligt det tidigare presenterade kategorischemat. Kategorierna är rangordnade för varje dag så att den kategori som fått högst notering kommer först.

Av tabellen framgår att *måndagen* verkligen är "riksdagsfri" för en övervägande majoritet av ledamöterna. Endast 12 % har uppgivit att de arbetat med utskottsarbete (det måste i första hand ha gällt förberedelser till sammanträde). 7 % har varit engagerade med arbetsuppgifter med anknytning till riksdagsgruppens arbete.

Varannan riksdagsman har ägnat någon del av *måndagen* åt partiarbete i övrigt. Nästan lika många åt restid. Var tredje ledamot har arbetat med något kommunalt uppdrag, var fjärde med uppdrag inom organisationslivet och var femte med egen yrkesverksamhet.

Tisdagen präglas av utskottsarbetet. Den aktuella veckan engagerade utskottsarbete 86 % av ledamöterna under denna dag. Nästan lika många deltog i partigrupsarbetet. Partigrupperna har regelmässigt sammanträden under eftermiddagen på tisdagen. De ledamöter som inte rest till Stockholm på *måndagen* kom under tisdag morgon (50 %). Den interpellationsdebatt som ägde rum på kvällen i kammaren lockade endast 20 % av ledamöterna.

Onsdagens arbetsplenium däremot följdes åtminstone någon del av dagen av så många som 86 % av ledamöterna. I övrigt ägnades plenidagen åt en mängd olika aktiviteter. Nästan hälften av ledamöterna (46 %) ägnade sig åt att skriva artiklar eller föredrag eller åt allmänt studie- och inläsningsarbete. Även det allmänna arbetet inom riksdagsgruppen engagerade över 40 % av ledamöterna. Nästan var tredje riksdagsman ägnade någon del av dagen åt utskottsarbete, partiarbete i övrigt samt åt uppvaktningar och brevskrivning m. m. Onsdagen är vidare liksom torsdagen sammanträdesdag för de statliga utredningarna. 18 % av ledamöterna ägnade någon del av dagen åt utredningsuppdrag.

Även under *torsdagen* dominerades arbetet av kammardebatten. Torsdagen är också den andra utskottsdagen i veckan. 58 % av ledamöterna ägnade tid åt utskotten denna dag. I övrigt var torsdagen ganska lik onsdagen. 23 % av ledamöterna arbetade med statliga utredningar, 46 % med allmänt studie- och förberedelsearbete och 32 % ägnade någon del av dagen till resor.

Den vanligaste hemresedagen var annars *fredagen* då 56 % av ledamöterna ägnade någon del av dagen till att resa. Endast 11 % var kvar och följde delar av interpellationsdebatten i kammaren. Även övriga riksdagsaktiviteter faller ner i rangordningen. Riksdagsgruppsarbetet kommer på tionde plats (8 %) och utskottsarbetet på elfte plats (6 %). I stället kommer de utåtriktade aktiviteterna – partiarbete i övrigt (40 %) och organisationsuppdragen (23 %) – högt upp på listan. På fredagarna har ledamöterna åter möjlighet att ägna sig åt sina kommunala uppdrag. 14 % har uppgivit att de arbetat med sådana uppgifter. 16 % använde del av fredagen till sitt yrkesarbete.

Lördagen använde genomsnittsriksdagsmannen antingen till studier, föredragsskrivande och allmänt inläsningsarbete eller till partimöten och möten

Tabell 15: Andel av ledamöterna som ägnat någon del av dagen åt arbete inom resp. kategori. Procenttal.

<i>Måndag</i>		<i>Tisdag</i>	
1. Partiarbete i övrigt	50	1. Utskottsarbete	84
2. Restid	45	2. Riksdagsgruppsarbete	73
3. Föredrag m. m.	42	3. Restid	50
4. Kommunala uppdrag	34	4. Föredrag m. m.	38
5. Organisationsuppdrag	27	5. Partiarbete i övrigt	30
6. Yrkesarbete	20	6. Följa kammardebatten	20
7. Uppvaktningar m. m.	16	7. Uppvaktningar m. m.	19
8. Statliga utredningar	14	8. Statliga utredningar	15
9. Utskottsarbete	12	9. Organisationsuppdrag	10
10. Övriga aktiviteter	9	10. Kommunala uppdrag	9
11. Riksdagsgruppsarbete	7	Övriga aktiviteter	9
12. Delta i kammardebatten	–	12. Delta i kammardebatten	5
Följa kammardebatten	–	Yrkesarbete	5
<i>Onsdag</i>		<i>Torsdag</i>	
1. Följa kammardebatten	86	1. Följa kammardebatten	74
2. Föredrag m. m.	46	2. Utskottsarbete	58
3. Riksdagsgruppsarbete	44	3. Föredrag m. m.	46
4. Partiarbete i övrigt	33	4. Riksdagsgruppsarbete	34
Uppvaktningar m. m.	33	5. Partiarbete i övrigt	32
6. Utskottsarbete	30	Restid	32
7. Statliga utredningar	18	7. Uppvaktningar m. m.	24
8. Organisationsuppdrag	10	8. Statliga utredningar	23
Restid	10	9. Organisationsuppdrag	11
10. Delta i kammardebatten	8	10. Delta i kammardebatten	8
11. Övriga aktiviteter	6	Övriga aktiviteter	8
12. Kommunala uppdrag	5	12. Kommunala uppdrag	5
13. Yrkesarbete	3	Yrkesarbete	5
<i>Fredag</i>		<i>Lördag</i>	
1. Restid	56	1. Partiarbete i övrigt	37
2. Föredrag m. m.	46	2. Föredrag m. m.	33
3. Partiarbete i övrigt	40	3. Restid	22
4. Organisationsuppdrag	23	4. Organisationsuppdrag	17
5. Uppvaktningar m. m.	19	5. Yrkesarbete	11
6. Yrkesarbete	16	6. Uppvaktningar m. m.	8
7. Kommunala uppdrag	14	7. Utskottsarbete	5
Statliga utredningar	14	Kommunala uppdrag	5
9. Följa kammardebatten	11	9. Riksdagsgruppsarbete	4
10. Riksdagsgruppsarbete	8	10. Statliga utredningar	2
11. Utskottsarbete	6	Övriga utredningar	2
12. Övriga aktiviteter	5	12. Följa kammardebatten	–
13. Delta i kammardebatten	2	Delta i kammardebatten	–

inom organisationslivet. Detta ledde också till att 22 % måste använda del av lördagen till restid. Var tionde riksdagsman anslår också tid under lördagen till yrkesarbetet.

En plenidag

Av hänsyn till den långa tid som tas i anspråk för kammarens arbete i plenum är det av intresse att närmare studera hur ledamöterna utnyttjar en ordinär plenidag dvs. en dag då voteringar i kammaren kräver deras närvaro i riksdagshuset. Tabell 16 visar för varje timme under onsdagen hur stor andel av ledamöterna som varit engagerade av arbete inom olika kategorier.

Av tabellen kan utläsas att vid varje tillfälle mellan 40 och 60 % av ledamöterna följt kammardebatten. I övrigt finns ingen kategori som dominerar särskilt starkt. Mellan kl. 10 och 16 är 8–10 % av ledamöterna engagerade av statliga utredningar. Riksdagsgruppsarbete, liksom uppvaktningar och besvarande av brev m. m. engagerar också vardera ungefär en tiondel av ledamöterna under större delen av dagen. På eftermiddagen och kvällen är kategori 10 "Föredrag och allmänt inläsnings- och studiearbete" den vanligaste kategorin. Av tabellen framgår också att mellan kl. 18–19 arbetade ännu 60 % av ledamöterna. Så sent som kl. 21–22 var 30 % engagerade av arbete som kunde hänföras till någon av de 13 kategorierna.

Sammanfattning

Sammanfattningsvis ger undersökningen av riksdagsveckan den 25/11–1/12 1974 det intrycket att ledamöterna under tiden tisdag–torsdag hade begränsade möjligheter till aktiviteter vid sidan av själva riksdagsarbetet. Måndagen och i viss mån fredagen utnyttjades desto intensivare för kontaktskapande verksamhet vid sidan av riksdagsuppdraget. En intressant iakttagelse är att interpellationsdebatterna avvek så markant från arbetsplenum vad gäller den andel av ledamöterna som följde överläggningarna. Medan nästan alla följt kammardebatten vid något tillfälle under onsdagen och torsdagen var det som nämnts endast 11 % som följde debatten under fredagen. Med hänsyn till den kritik som förekommit angående ledamöternas bristande närvaro i kammaren under plenum är det vidare av intresse att notera att vid varje tillfälle under onsdagen omkring 175 ledamöter följde debatten (i flertalet fall) via radioanläggningen.

Av resultaten kan även den slutsatsen dras att den fasta planeringen av riksdagsveckan med måndag och fredag i princip sammanträdesfria torde vara en förutsättning för att ledamöterna skall kunna klara planeringen av sin egen arbetssituation med den mångfald av olika uppgifter som skall samordnas utan att tidsmässigt kollidera.

Arbetsbelastning bland olika riksdagsledamöter

Bakom de uppgifter som redovisats hittills beträffande arbetsbelastning och arbetsinriktning döljer sig stora variationer mellan enskilda ledamöter.

Tabell 16: Ledamöter som arbetat med resp. verksamhet (procenttal) timme för timme under onsdagen

Arbetsuppgifter	K1. 8-9	9-10	10-11	11-12	12-13	13-14	14-15	15-16	16-17	17-18	18-19	19-20	20-21	21-22
1. <i>Delta i kammardebatten</i>	0	0	2	2	2	2	2	2	2	2	0	0	0	0
2. <i>Följa kammardebatten. antingen i kammaren eller via radioanläggningen</i>	0	0	58	55	45	41	38	45	46	41	0	0	0	0
3. <i>Utskottsarbete: sammanträde, inläsning, förberedande gruppsammanträde m. m.</i>	8	18	2	2	1	2	3	2	3	4	3	4	2	2
4. <i>Riksdagsgruppsarbete: sammanträde med riksdagsgrupp, förtroenderåd, delegation, kommitté etc., förberedelse till sammanträde, inläsning</i>	3	11	11	12	6	8	11	9	7	7	19	15	12	3
5. <i>Partiarbete i övrigt: sammanträde, inläsning, allmänt förberedelsearbete</i>	4	11	6	6	5	5	5	6	5	5	4	5	7	7
6. <i>Uppvaktningsarbete: sammanträffande med grupper av olika slag, besök av enskilda, besvarande av brev m. m.</i>	2	4	2	5	9	10	11	8	6	4	3	4	3	3
7. <i>Kommunala uppdrag</i>	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	1	1
8. <i>Uppdrag inom statliga utredningar, statliga styrelser m. m.</i>	3	5	9	10	8	7	10	9	6	3	2	2	2	1

<i>Arbetsuppgifter</i>	Kl. 8-9	9-10	10-11	11-12	12-13	13-14	14-15	15-16	16-17	17-18	18-19	19-20	20-21	21-22
9. <i>Uppdrag inom organisationslivet</i> (intresseorganisationer, ideella organisationer, branschorganisationer m. fl.)	—	2	1	—	1	1	1	1	2	2	4	5	4	2
10. <i>Föredrag, skriva föredrag eller artiklar, framträdande i massmedia samt förberedelser för sådana, allmänt inläsnings- och studiearbete av betydelse för riksdagsuppdraget</i> (t. ex. läsning av betänkanden, debattlitteratur, facklitteratur), <i>studieresor, studiebesök m. m.</i>	4	9	5	5	5	8	11	10	13	14	14	22	16	7
11. <i>Yrkesverksamhet vid sidan av riksdagsarbetet</i>	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
12. <i>Restid</i>	5	3	—	—	—	—	—	1	2	2	3	3	3	3
13. <i>Övriga aktiviteter med anknytning till riksdagsuppdraget nämligen</i>	2	2	—	1	1	1	—	1	—	—	4	3	—	—
Sammanlagt	34	68	98	99	83	86	93	95	94	87	58	65	51	30

Tabell 17: Antal timmar per ledamot som ägnats åt olika aktiviteter. Uppdelning på parti och mest resp. minst arbetstygda grupp ledamöter under den aktuella veckan.

Aktivitet	Parti								Totalt		diff.
	I	M IV	I	Fp IV	I	C IV	I	S IV	I	IV	
Riksdagsarbete (Kategorierna 1-4)	15,4	17,9	15,7	20,1	16,6	20,5	16,5	18,5	16,2	19,2	3,0
Utåtriktat arbete (Kategorierna 5-9)	13,5	24,1	13,0	24,7	16,7	25,6	14,1	29,8	14,3	27,2	12,9
Allmänt studie- och inläsningsarbete m. m.	7,7	7,3	7,5	12,5	3,5	10,0	17,4	8,5	6,8	9,3	2,5
Restid (Kategori 12)	3,3	8,0	5,1	5,8	2,1	6,5	4,7	7,9	4,1	7,3	3,2
Yrkesverksamhet (Kategori 11)	2,2	13,0	0,9	5,9	3,3	5,6	0,8	2,3	1,5	5,0	3,5

Anm.: "I" markerar ledamöter i den grupp (1/4) som uppgivit lägst antal timmar

"IV" markerar ledamöter i den grupp (1/4) som uppgivit högst antal timmar

Antalet ledamöter från vänsterpartiet kommunisterna är för litet för att medge en uppdelning. Partiet har därför utesluts från denna redovisning.

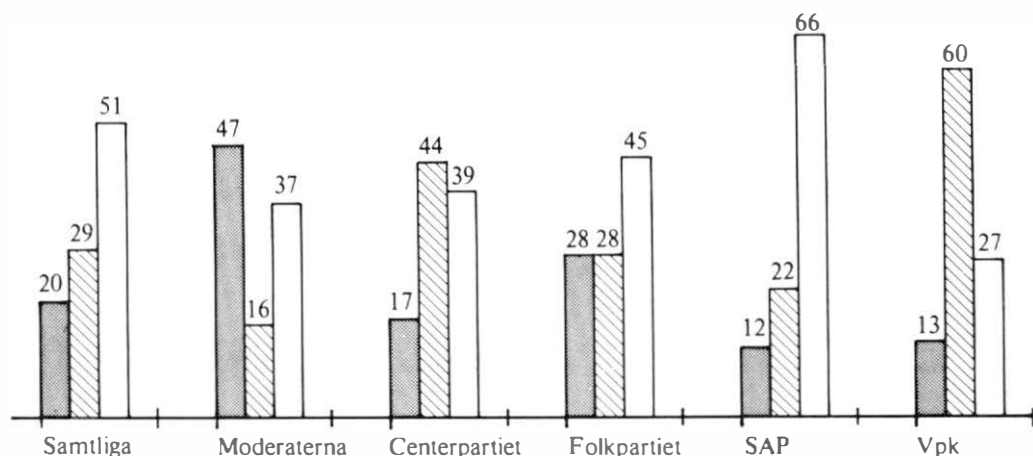
Av figur 8 (s. 79) kunde utläsas en betydande variation i antal arbetstimmar mellan olika ledamöter. I detta avsnitt skall något belysas hur arbetsuppgifterna för de mest arbetstygda ledamöterna avvek från uppgifterna för den grupp som uppgav lägst antal arbetstimmar.

För att möjliggöra ett sådant studium rangordnades ledamöterna efter uppgivet antal arbetstimmar. Därefter företogs en kvartilindelning dvs. en gruppering i fyra lika stora grupper så att den första gruppen kom att bestå av den fjärdedel av ledamöterna som uppgivit lägst antal timmar och den fjärde gruppen av den fjärdedel av ledamöterna som uppgivit flest timmar. I tabell 17 redovisas resultatet dels för ledamöterna i grupp I och IV totalt dels också uppdelade på partier. Tabellen skall läsas så att t. ex. "C IV" är den grupp av centerpartister som hör till den fjärdedel av samtliga ledamöter som arbetat längst. I tabellen har också aktivitetskategorierna för överskådlighetens skull förts samman i de fem huvudkategorierna som konstruerades på s.79.

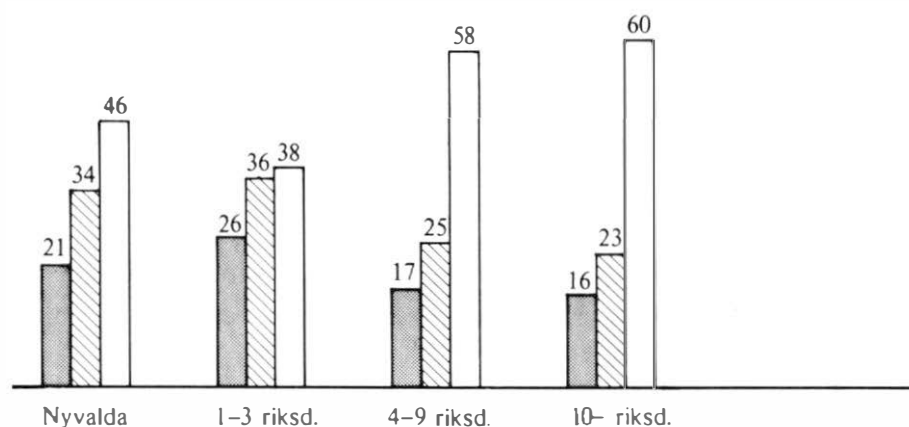
Av tabellen kan utläsas att de som uppgivit lång arbetstid arbetar mer än de som uppgivit kort tid inom samtliga fem huvudområden. Skillnaden är dock störst inom det utåtriktade arbetet dvs. partiarbete i övrigt, upp- vaktningar och brevskrivning m. m., kommunala uppdrag, uppdrag inom statliga utredningar m. m. samt uppdrag inom organisationslivet. De mest arbetstygda ledamöterna ägnade 27,2 timmar (40 % av tiden) åt arbete inom dessa kategorier medan ledamöterna i grupp I satsade 14,3 timmar på dessa aktiviteter (33 % av totala tiden). De arbetsuppgifter som mera direkt anknyter till riksdagsarbetet upptog 38 % av tiden för ledamöterna i gruppen med kortast arbetstid mot endast 28 % för den andra gruppen. Beträffande övriga kategorier är skillnaderna mindre.

Figur 9: Andel av riksdagsledamöterna som yrkesarbetat hela året under 1974 (fylld stapel), under sessionsuppehållet (streckad stapel) och inte alls (ofylld stapel). Procenttal.

a. Yrkesverksamhet bland riksdagsledamöterna under 1974. Uppdelat på olika partier.

b. Yrkesverksamhet bland riksdagsledamöter med olika lång tid i riksdagen.

Det är alltså framför allt strävanden att förena riksdagsuppdraget med andra uppgifter inom partiet, organisationer, kommuner, utredningar osv. som gör att vissa ledamöter arbetar långt utöver normal arbetstid. Socialdemokraterna i den mest arbetstygda gruppen ägnar i genomsnitt nästan 30 timmar i veckan åt dessa uppgifter. Kanske skulle några sammanträdesfria veckor i riksdagen kunna bidra till att avlasta ledamöterna i den mest arbetstygda gruppen en orimlig arbetsbörda.

Riksdagsledamöternas yrkesverksamhet

Riksdagsledamöternas möjligheter att förena riksdagsuppdraget med fortsatt yrkesverksamhet är en fråga som tillmätts stor betydelse vid överväganden rörande riksdagens arbete och sessionsplanering.

I figur 9 redovisas den andel av riksdagsledamöterna som yrkesarbetat under 1974. Av figuren kan utläsas att 20 % av ledamöterna arbetat (åtminstone i någon utsträckning) även under sessionstid. 29 % har haft yrkesarbete under något eller båda sessionsuppehållen (jul eller sommar) medan nästan hälften av ledamöterna (51 %) varit helt lediga från sitt vanliga arbete.

Yrkesverksamhet under sessionerna är vanligast bland ledamöterna från moderata samlingspartiet. Närmare hälften av moderaterna har uppgivit att de i någon utsträckning yrkesarbetat under sessionstid. Mellan sessionerna är yrkesverksamheten vanligast bland ledamöterna från vpk och centerpartiet. Bland socialdemokraterna har 66 % av samtliga tagit helt ledigt från sitt ordinarie arbete.

Av figur 9 b kan spåras en tendens till att de ledamöter som varit många år i riksdagen yrkesarbetat i mindre utsträckning än de "yngre". Bland de nyvalda har 46 % varit helt lediga från sitt ordinarie arbete medan motsvarande andel är 60 % bland de ledamöter som varit riksdagsmän 10 eller flera år. Den minskade frekvensen av yrkesarbete efter fler riksdagsår gäller såväl arbete mellan som under sessionerna.

Uppgifterna angående yrkesarbetet under sessionstid kan eventuellt ge en överdriven bild av dess omfattning. De 20 % som yrkesarbetar under sessionstid torde inte ha arbetat i full utsträckning. I själva verket bör det i första hand vara måndagar och i någon mån fredagar som ägnats åt yrkesarbete. För många ledamöter med politiska arbetsuppgifter även vid sidan av riksdagsuppdraget är det naturligtvis också svårt att avgränsa yrkesarbetet från riksdagsarbetet.

Sammanfattning

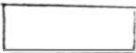
Vid övergången till enkammarriksdagen uttalades farhågor för att arbetet i den nya större kammaren skulle bli så tidsmässigt omfattande att riksdagsmännens kontakter med partier, organisationer, kommunalt arbete osv. vid sidan av riksdagen skulle bli lidande. Det kan nu också efter närmare två mandatperioder med den nya ordningen konstateras att riksdagsarbetet blivit betydligt mer omfattande för de enskilda riksdagsmännen än under tvåkammarriksdagens tid. Den stabilisering som nu synes ha inträffat vad gäller plenitidens omfattning och antal interpellationer och frågor ligger ca 50 % högre än under tvåkammarriksdagens sista år. Antalet motioner fortsätter att stiga medan antalet regeringsförslag framförda i propositioner inte ökat under senare år.

Eftersom det inte finns någon motsvarande undersökning som den här

föreliggande av de enskilda riksdagsmännens arbetssituation från slutet av 1960-talet är det svårt att bedöma konsekvenserna av denna utveckling för ledamöternas kontakter med samhällslivet utanför riksdagen. Som framhållits slits den enskilde riksdagsmannen alltid mellan riksdagsarbetets och väljarnas krav på hans uppmärksamhet. Trots det mer omfattande riksdagsarbetet ägnar dock fortfarande genomsnittsriksdagsmannen en större andel av sin arbetstid åt vad som här kallats utåtriktat arbete (36 % av arbetstiden) än åt det egentliga riksdagsarbetet (31 % av arbetstiden). Detta sker dock till priset av en arbetsbörda som under en intensiv riksdagsvecka ligger 40 till 50 % högre än den normala 40-timmarsveckan.

Vid bedömningen av dessa uppgifter måste dock beaktas de betydande variationerna i riksdagsarbetets omfattning under året. Koncentrationen till maj och november har alltid varit stark och synes inte ha minskats av de ansträngningar som fortlöpande görs för att utjämna arbetet. Detta förhållande påverkar sannolikt resultatet i denna undersökning. Det är troligt att ledamöterna har större möjligheter att arbeta på fältet under andra delar av året än i november som var den tid som specialstuderats här. Undersökningen av ledamöternas olika förtroendeuppdrag vid sidan av riksdagsuppdraget pekar på detta.

UTREDNINGEN ANGÅENDE EN
ALLMÄN ÖVERSYN AV RIKSDAGENS
ARBETSFORMER

Fråga A: Riksdagsledamöternas uppdrag

Möjligheten att förena riksdagsuppdraget med andra arbetsuppgifter inom politiken, det kommunala livet, organisationslivet osv. är naturligtvis viktig vid överväganden angående veckoplanering av riksdagsarbetet, sessionstidens längd och förläggning m.m. Nedan finns upptagna ett antal kategorier av uppdrag av de olika slag som riksdagsledamöterna brukar inneha. Vill Du gå igenom förteckningen och ange vilka uppdrag Du har under de olika rubrikerna, hur många sammanträden dessa uppdrag medfört under året (t.o.m. den 30 november) samt uppskatta hur lång tid Du ägnat åt uppdragen under vecka 48 1974.

	Antal samman- träden under 1974 (t.o.m. 30/11)	Darav samman- träden som ägt rum i riksd. huset under sess.tid	Ungefär- lig tids- åtgång (timmar) under vecka 48 1974
<u>1. Uppdrag inom rikspartiet</u>			
a. Uppdrag inom riksdagsgruppen (förtroenderådet, kommittéer, delegation- er och dylikt)			
.....			
.....			
.....			
.....			
b. Övriga uppdrag inom rikspartiet			
På central nivå:			
.....			
.....			
.....			
.....			
På valkrets-nivå:			
.....			
.....			
.....			
.....			
På kommun-nivå:			
.....			
.....			
.....			
.....			
<u>2. Kommunala uppdrag</u>			
På primärkommunal nivå:			
.....			
.....			
.....			
.....			
På landetingskommunal nivå			
.....			
.....			
.....			
.....			

	Antal samman- traden under 1974 (t.o.m. 30/11)	Därav samman- traden som ägt rum i riksd. huset under 1974	Ungefär- lig tids- åtgång (timmar) under vecka 18 1974
3. <u>Ledamotskap i statliga styrelser</u> (ambetsverk, affärsdrivande verk, läns- styrelser, statliga bolag)			
.....			
.....			
.....			
.....			
4. <u>Ledamotskap, expert m.m. i statliga utredningar</u>			
.....			
.....			
.....			
.....			
5. <u>Förtroendeuppdrag inom olika organi- sationer</u>			
På central nivå:			
.....			
.....			
.....			
.....			
På regional nivå:			
.....			
.....			
.....			
.....			
På lokal nivå:			
.....			
.....			
.....			
.....			
6. <u>Uppdrag inom näringslivet</u> (o j egen yrkesverksamhet)			
.....			
.....			
.....			
.....			
7. <u>Internationella uppdrag</u> (t.ex. inom FN- organ, europarådet, interparlamentariska unionen, Amnesty international, reli- giösa, kulturella, fackliga organisa- tioner)			
.....			
.....			
.....			
.....			
8. <u>Övriga uppdrag</u> som är av betydelse för kontakten med olika väljargrupper			
.....			
.....			
.....			
.....			

B. Beträffande ledamöternas yrkesverksamhet

En fråga som diskuteras mycket är i vilken utsträckning det är möjligt för riksdagsledamöterna att förena riksdagsuppdraget med vanligt yrkesarbete. Kan Du ange under vilka perioder Du under 1971, 1972, 1973 och 1974 har tjänstgjort på Din vanliga arbetsplats eller haft annan yrkesverksamhet vid sidan av riksdagsuppdraget?

Om Du är nyvald eller ersättare noterar Du detta i rutan nedan

Nyvald

☐

Ersättare

☐

År	Tid	Yrke
1971		
1972		
1973		
1974		

C. Specialundersökning under veckan 25/11 - 1/12 1974

För att få en bild av hur riksdagsarbetet gestaltar sig för ledamöterna under en veckas tid ber vi Dig att så exakt som är möjligt i dagboksbladet på nästa blad för varje dag föra in i vilken utsträckning och vid vilken tidpunkt som Du varit upptagen av olika arbetsuppgifter med anknytning till ditt politiska arbete.

För att underlätta blankettens ifyllande och skapa enhetlighet i svaren har kategorierna på blanketten utarbetats. Du behöver alltså bara markera med siffror i dagboken vilken kategori de olika arbetsuppgifterna kan hänföras till. Ett exempel på ett ifyllt dagboksblad bifogas separat.

Om Du inte vill använda sifferbeteckningen ber vi Dig att i stället följa de understrukna rubrikerna för varje kategori. Detta är nödvändigt för att det skall bli möjligt att bearbeta svaren på ett enhetligt sätt.

Arbetsuppgifter

1. Deltagande i kammardebatten
2. Följa kammardebatten, antingen i kammaren eller via radioanläggningen
3. Utskottsarbete: sammanträde, inläsning, förberedande gruppsammanträde m.m.
4. Riksdagsgruppsarbete: sammanträde med riksdagsgrupp, förtroenderåd, delegation, kommitté etc., förberedelse till sammanträde, inläsning
5. Partiarbete i övrigt: sammanträde, inläsning, allmänt förberedelsearbete
6. Uppvaktningar: sammanträffande med grupper av olika slag, besök av enskilda, besvarande av brev m.m.
7. Kommunala uppdrag
8. Uppdrag inom statliga utredningar, statliga styrelser m.m.
9. Uppdrag inom organisationslivet (intresseorganisationer, ideella organisationer, branschorganisationer m.fl.)
10. Föredrag, skriva föredrag eller artiklar, framträdande i massmedia samt förberedelser för sådana, allmänt inläsnings- och studiearbete av betydelse för riksdagsuppdraget (t.ex. läsning av betänkanden, debattlitteratur, facklitteratur), studieresor, studiebesök m.m.
11. Yrkesverksamhet vid sidan av riksdagsarbetet
12. Restid
13. Övriga aktiviteter med anknytning till riksdagsuppdraget
nämligen:
.....

LÄGGSYMPAD FÖR VECKA 46 (25/11 1974 - 1/12 1974)

Ip nr

Tidpunkt	måndag	tisdag	onsdag	torsdag	fredag	lördag
8-9						
9-10						
10-11						
11-12						
12-13						
13-14						
14-15						
15-16						
16-17						
17-18						
18-19						
19-20						
20-21						
21-22						

D. Övriga frågor

1. Riksdagsarbetet och riksdagsledamöternas arbetsuppgifter är mångskiftande och omfattande. Om Du ser till Dina arbetsuppgifter i dag, finns det då några uppgifter som Du skulle vilja ha möjlighet att ägna mer tid åt?

Svar:
.....
.....
.....
.....

2. Finns det några uppgifter som Du anser tar för mycket tid i dag och som Du alltså skulle vilja ägna mindre tid åt?

Svar:
.....
.....
.....
.....

3. Har Du några förslag på åtgärder som skulle kunna vidtas för att direkt påverka tidsåtgången för riksdagsarbetet.

Svar:
.....
.....
.....
.....

4. Utredningen angående en allmän översyn av riksdagens arbetsformer har att överväga vilka förändringar som kan genomföras i riksdagsarbetet för att underlätta ledamöternas arbete. Har Du med Dina erfarenheter några särskilda förslag eller önskemål som Du anser att utredningen bör beakta i sitt arbete.

Svar:
.....
.....
.....
.....

Utredningens rapport till talmanskonferensen 1974

Till Talmanskonferensen

Genom beslut den 6 juni 1973 uppdrog riksdagen åt talmanskonferensen att tillkalla en särskild utredning med uppgift att göra en allmän översyn av riksdagens arbetsformer. Med anledning härav beslött talmanskonferensen den 29 november 1973 att tillsätta utredningen och till ledamöter utse talmannen Henry Allard, tillika ordförande, Hilding Johansson i Trollhättan, Gudrun Sundström, Torsten Bengtson, Bertil Fiskesjö, Ivar Virgin, Björn Molin och Lars Werner i Tyresö. Utredningen har till sekreterare utsett föredraganden i konstitutionsutskottet Robert Söderblom och till biträdande sekreterare föredraganden i samma utskott Bengt Ove Birgersson. Som experter har utsetts riksdagsdirektören Sune Johansson, förvaltningsdirektören Eric Lindström samt inrikesutskottets kanslichef Gunnar Grenfors. Utredningen har berett personalorganisationerna inom riksdagen tillfälle att följa utredningens arbete.

Utredningen har påbörjat sitt arbete med en översyn av bl. a. utskottsindelningen och ärendefördelningen mellan utskotten. För detta ändamål har utredningen genom enkäter till utskottspräsidier – ordförandena, vice ordförandena och kanslicheferna – inhämtat synpunkter på hithörande frågor. Utredningen har bedömt det vara av intresse att lämna en lägesrapport över vad som framkommit vid dessa enkäter. Utredningen har i avvaktan på resultatet av sitt fortsatta arbete med bl. a. frågor om års- och veckorytm i riksdagsarbetet avstått från att nu framlägga några förslag till ändring av utskottsorganisationen.

Stockholm den 7 november 1974

På utredningens vägnar

HENRY ALLARD

/ Robert Söderblom

I Inledning

1.1 Utredningens tillkallande m. m.

I konstitutionsutskottets betänkande med anledning av propositionen 1973:90 med förslag till ny regeringsform och ny riksdagsordning m. m. jämte motioner anfördes som inledning till avsnittet Förslaget till ny RO följande (KU 1973:26 s. 74–76):

Såsom tidigare framgått har i förslaget till RO – som inte behåller sin karaktär av grundlag men blir svårare att ändra än lagar i allmänhet – bestämmelserna uppdelats på huvudbestämmelser och tilläggsbestämmelser. Huvudbestämmelserna omfattar de grundläggande reglerna om riksdagsarbetet som bl. a. avser att garantera riksdagsledamöternas arbetsmöjligheter, medan tilläggsbestämmelserna består av föreskrifter av bl. a. ordningskaraktär. Som tilläggsbestämmelser har i princip förts in sådana bestämmelser om riksdagens inre organisation och arbetsformer som f. n. finns i riksdagsstadgan och inte i nuvarande RO. Av förslaget till RF (8 kap. 16 och 17 §§) framgår att tilläggsbestämmelserna i RO skall kunna ändras och upphävas i samma ordning som vanlig lag. Det bör erinras om att förslaget till RO förutsätter att åtskilliga bestämmelser om riksdagsorganen iår sin plats i särskilda instruktioner och reglementen.

Vid behandlingen av det framlagda förslaget till ny RO har utskottet funnit att det nu – efter drygt två års erfarenheter av arbetet i enkammarriksdagen – föreligger behov av en ingående och bred översyn av riksdagens arbetsformer. Såsom närmare framgår av det av grundlagberedningen redovisade materialet har riksdagens arbetsuppgifter under senare år blivit både mer omfattande och mer komplicerade. Tidsåtgången för arbetet såväl i kammaren som i utskotten har avsevärt ökat. Arbetsbelastningen under vissa perioder av riksdagsåret, framför allt vid slutet av sessionerna, har blivit alltmer svårbemästrad. Såsom beredningen framhållit torde man vidare ha anledning att räkna med att riksdagsärendena till följd av den offentliga verksamhetens expansion i framtiden kommer att ytterligare öka i antal, omfattning och svårighet.

Även om det framlagda förslaget till ny RO i huvudsak har karaktär av tekniskt betonad översyn och anpassning av bestämmelserna rörande riksdagens arbetsformer till reglerna i den nya RF innebär det även åtskilliga ändringar i förhållande till nuvarande ordning, främst föranledda av omläggningen av riksdagens årliga arbetsperiod. Utskottet har, såsom framgår av vad utskottet i det föregående anfört med anledning av RF:s bestämmelser om riksdagen och riksdagsarbetet, inte något att erinra mot de framlagda förslagen till omläggning av riksdagsåret eller de inom ramen för detta föreslagna åtgärderna, som syftar till att effektivisera och rationalisera riksdagsarbetet.

Det är enligt utskottets mening påkallat att till ytterligare övervägande ta upp frågor som hänger samman med årsrytmen i riksdagsarbetet – exempelvis genom omfördelning av ärenden mellan sessionerna och arbetsfria perioder under pågående riksmöte – och också rörande veckorytmen i arbetet. Av stor betydelse härvidlag är att riksdagsledamöterna bereds rimliga möjligheter att verka även utanför riksdagshuset och därmed bevara kontakterna med sina hemorter liksom med samhällslivet i övrigt. En annan fråga, som enligt utskottets mening också bör närmare övervägas, gäller fördelningen av ärenden mellan utskott.

Med hänvisning till det anförda föreslår utskottet att en särskild utredning tillsätts med uppdrag att göra en allmän översyn av riksdagens arbetsformer. Enligt utskottets mening bör denna utredning tillsättas av talmanskonferensen. Härigenom får riksdagsledamöterna motionsrätt beträffande de förslag som läggs fram av utredningen.

I motionen 1973:1847 av herr Fiskesjö m. fl. (c) begärs utredning i samma syfte som nu angetts. I motionen erinras om uppläggningsen av arbetet i den västtyska förbundsdagen. Det bör enligt utskottet ankomma på den föreslagna utredningen att pröva även de synpunkter som anföras i motionen 1973:1847, vars syfte därmed får anses tillgodosett.

I motionen 1973:4 av herr Sjöholm (fp) hemställs att riksdagen måtte besluta att frågan om riksdagens arbetsformer görs till föremål för en allsidig utredning genom en av talmanskonferensen utsedd parlamentariskt sammansatt kommitté. Enligt motionen bör utredningen bl. a. pröva om antalet riksdagsledamöter bör reduceras till förslagsvis högst 175 ledamöter, om enhälliga utskottsbeslut i vissa fall bör kunna bli bindande för riksdagen utan kammarbehandling, om en allmän motionstid eventuellt bör införas även vid höstsessionens början, om försök med manuskriptfria överläggningar bör göras samt om riksdagens arbetsformer bör bli mera schema-bundna.

Utskottet har i det föregående tagit ställning till vissa av de i motionen framförda förslagen, t. ex. beträffande antalet riksdagsledamöter. Utskottet vill vidare uttala, att utskottet ställer sig avvisande till förslaget att enhälliga utskottsbeslut skall kunna bli bindande för riksdagen utan behandling i kammaren liksom förslaget om förbud mot att tala från manuskript. Som nyss nämnts föreslår utskottet att riksdagens arbetsformer görs till föremål för översyn. Utredningsyrkandet i motionen 1973:4 får anses besvarat med vad utskottet i denna del anför.

Beträffande direktiv till utredning av riksdagens arbetsformer avgav herr Molin (fp) ett särskilt yttrande (se KU 1973:26 s. 103).

Utskottet hemställde att riksdagen skulle uppdra åt talmanskonferensen att tillsätta en särskild utredning med uppgift att göra en allmän översyn av riksdagens arbetsformer (KU 1973:26 s. 90). Riksdagen beslöt i enlighet med utskottets hemställan. Beslutet fattades den 6 juni 1973. Talmanskonferensen beslöt den 29 november 1973 att tillsätta utredningen, vilken benämns Utredningen angående en allmän översyn av riksdagens arbetsformer.

Vid sammanträde med utredningen den 14 december 1973 beslöts att utredningens arbete skulle börja med en översyn av fördelningen av ärendena mellan utskotten.

1.2 Bakgrund till nuvarande utskottsorganisation

Den sedan enkammarreformens genomförande 1971 gällande nya utskottsorganisationen bygger i allt väsentligt på ett av grundlagberedningen framlagt förslag, vilket redovisades i betänkandet Ny utskottsorganisation (SOU 1969:62). Frågan om utskottsindelningen och ärendefördelningen mellan utskotten togs därefter upp i propositionen 1970:40 som jämte ett antal motioner i ämnet behandlades av konstitutionsutskottet i betänkandet KU

1970:27. Propositionen, som enligt utskottets hemställan antogs av 1970 års riksdag – vissa förslag till grundlagsändringar såsom vilande – gick ut på en genomgripande omläggning av utskottsorganisationen.

Enligt det tidigare systemet var det i princip riksdagens olika statsrättsliga funktioner som utgjorde utgångspunkten för fördelningen av utskottens arbetsuppgifter. Grundlagsfrågor bereddades av konstitutionsutskottet, andra lagfrågor av lagutskott, skattefrågor av bevillningsutskottet och huvuddelen av frågorna om utgiftsanslag av statsutskottet. Den nya ordningen innebar övergång till ett system med fackutskott. Alla frågor inom ett ämnesområde, vare sig det gällde lagstiftning, utgiftsanslag eller något annat, skulle sålunda i princip beredas av samma utskott. Vid riksdagens början skulle väljas ett konstitutionsutskott och ett finansutskott samt minst 14 andra ständiga utskott. Varje utskott skulle ha minst 15 ledamöter. Endast huvuddragen av utskottssystemet skulle bestämmas i grundlag. Det förutsattes att de närmare reglerna om vilka utskott som skulle finnas, deras uppgifter, antalet ledamöter och suppleanter m. m. skulle ges i författning som riksdagen själv beslutar om och som kunde ändras utan större omgång.

Beräffande finansutskottet anfördes att detta, som i princip saknade motsvarighet i det tidigare systemet, skulle ha till uppgift att bl. a. bereda frågor om allmänna riktlinjer för den ekonomiska politiken och för statsregleringen. Utskottet skulle för detta ändamål tidigt under varje riksdagssession avge utlåtande över finansplanen med bilagor och i anledning därav väcka motioner. Detta utlåtande skulle sedan tjäna som underlag för en allmän finansdebatt i riksdagen.

Beträffande utskottsorganisationen i övrigt skulle möjligheten att inrätta särskilt utskott behållas, liksom möjligheten att tillsätta sammansatt utskott. Dessutom förutsattes att samarbete mellan utskotten skulle kunna förekomma i den formen att ett utskott lämnar över ett ärende för fortsatt beredning till ett annat utskott. Ett sådant förfarande skulle dock kunna ske endast under förutsättning av det senare utskottets samtycke. Vidare skulle riksdagen vid behandlingen av ett utskottsutlåtande kunna besluta att överlämna ärendet till ett annat utskott för fortsatt beredning. Enligt det nya systemet skulle samtliga utskott få självständig initiativrätt, dvs. rätt att inom sina resp. ämnesområden väcka även andra förslag än sådana som hade samband med det hänvisade frågor.

De vilande grundlagsförslagen enligt nyssnämnda proposition antogs slutligt vid början av 1971 års riksdag i samband med att enkammarreformen trädde i kraft. Samtidigt antogs ett av konstitutionsutskottet utarbetat förslag till riksdagsstadga med bl. a. närmare bestämmelser om utskotten och deras uppgifter (jfr KU 1970:48 och 1971:2).

I grundlagberedningens slutbetänkande (SOU 1972:15) med förslag till total författningsreform, som avgavs den 2 mars 1972, anfördes att den nya utskottsorganisationen i huvudsak fungerat bra. Det var därför enligt beredningen inte påkallat att på nytt överväga huvuddragen i berednings-

organisationen. I propositionen 1973:90 med förslag till ny regeringsform och ny riksdagsordning intogs samma ståndpunkt. Endast några smärre jämkningar föreslogs. Riksdagen följde propositionens förslag beträffande utskottsorganisationen (jfr KU 1973:26 och 1974:8). Bestämmelserna om utskottsindelningen och ärendefördelningen mellan utskotten är följaktligen i allt väsentligt överensstämmande i den nya riksdagsordningen, som skall träda i kraft den 1 januari 1975, och i den nuvarande riksdagsstadgan. Beträffande de hittills under enkammarriksdagen gällande bestämmelserna hänvisas till 7–30 §§ riksdagsstadgan.

II Behov av ändringar i utskottsorganisationen m. m.

2.1 Inledning

Som nyss anförts har bestämmelserna om utskottsorganisationen i den nya riksdagsordningen, som träder i kraft den 1 januari 1975, i allt väsentligt samma innehåll som i den nuvarande riksdagsstadgan. Det bör erinras om att den grundläggande bestämmelsen om riksdagsutskotten återfinns i 4 kap. 3 § andra stycket i den nya regeringsformen där det stadgas att riksdagen inom sig väljer utskott, däribland ett konstitutionsutskott, ett finansutskott och ett skatteutskott, enligt bestämmelser i riksdagsordningen. I samma stadgande föreskrivs vidare att ärende som väcks av regeringen eller riksdagsledamot före avgörandet bereds av utskott, om ej annat är bestämt i regeringsformen. De närmare bestämmelserna om utskottsorganisationen har intagits i riksdagsordningens 4 kap. om ärendenas beredning.

Fr. o. m. den 1 januari 1974 gäller en ny departementsorganisation. Antalet statsdepartement har ökat från 12 till 13. Ett nytt departement för bostadsfrågor har inrättats. Inom detta handläggs utöver ärenden rörande boende-frågor, som tidigare handlagts inom inrikesdepartementet, dels ärenden från det tidigare civildepartementet angående byggnadsväsendet inbegripet den fysiska riksplaneringen och vissa andra frågor med anknytning till dessa verksamhetsområden, dels från socialdepartementet ärenden rörande bostadstillägg för barnfamiljer m. m. Det tidigare inrikesdepartementet har fått benämningen arbetsmarknadsdepartementet med ansvar även för arbetsmiljöfrågorna – dvs. frågor om arbetarskydd, arbetstid och semester – vilka tidigare handlagts inom socialdepartementet. Civildepartementet slutligen har fått benämningen kommundepartementet. (Beträffande den senaste lydelsen av departementsstadgan hänvisas till SFS 1973:1138.)

Vissa ändringar i riksdagsstadgan, främst i anledning av den s. k. ersättnarreformen, beslöts av förra årets riksdag (KU 1973:48). Konstitutionsutskottet erinrade i det sammanhanget bl. a. om att utredningen om en allmän översyn av riksdagens arbetsformer tillkallats och att det förutsatts att vissa beslut på grund av utredningsarbetet skulle kunna fattas före den 1 januari 1975. Då enligt utskottet detta utredningsarbete inte borde fö-

regripas, hade utskottet funnit sig böra avstå från att framlägga ytterligare ändringsförslag i riksdagsstadgan, t. ex. om ändringar i utskottens kompetensområden.

I syfte att få en uppfattning om utskottens arbetsbörda har utskottskanslierna lämnat vissa statistiska uppgifter beträffande arbetsbelastningen under åren 1971–1973 bl. a. beträffande utskottens sammanträdestider. En sammanställning i form av ett stapeldiagram av dessa uppgifter framgår av en bilaga till denna rapport.

2.2 Enkät angående utskottsindelningen och ärendefördelningen mellan utskotten

Utredningen har genom en enkät till samtliga utskottspresidier (ordförandena, vice ordförandena jämte kanslicheferna) erhållit synpunkter och önskemål om vissa ändringar främst beträffande ärendefördelningen. De frågor som ställdes till utskottspresidierna var följande:

1. Bör en mer genomgripande förändring av utskottsorganisationen genomföras?
I så fall efter vilka riktlinjer (större omfördelning av ärenden, nya utskott, sammanslagning av utskott)?
2. Bör utskottet bestå i stort sett med samma arbetsuppgifter som f. n.?
3. Om utskottet bör bestå, bör någon ändring i ärendefördelningen vidtas?
Även önskemål om smärre ändringar bör anges.
4. Bör ändring beträffande utskottets benämning göras?
5. Ytterligare synpunkter beträffande utskottets arbetsförhållanden.

Enkäten besvarades av samtliga utskottspresidier. Ytterligare synpunkter har lämnats sedan utskottspresidierna fått del av varandras enkätsvar.

I det följande skall lämnas en sammanställning över vad som framkommit genom enkätundersökningen. Beträffande varje utskott anges de uppgifter som enligt tilläggsbestämmelser till 4 kap. den nya riksdagsordningen skall ankomma på respektive utskott.

Konstitutionsutskottet

RO 4.6.1

Konstitutionsutskottet skall, utöver sina uppgifter enligt 4 ., bereda ärenden om lagstiftning i konstitutionella och allmänt förvaltningsrättsliga ämnen, ärenden om press- eller partistöd, lagstiftning om radio, television och film liksom andra ärenden som angår yttrandefrihet, opinionsbildning och religionsfrihet, övriga ärenden om riksdagen, riksdagens ombudsmän och riksdagens myndigheter utom riksbanken, riksgäldskontoret och riksdagens revisorer, ärenden om medgivande från riksdagen att väcka talan mot riks-

dagsledamot eller att ingripa i hans personliga frihet samt ärenden av allmän betydelse för den kommunala självstyrelsen.

Enligt konstitutionsutskottet är regleringen av utskottets kompetens i allt väsentligt lämplig. Det erinras om att enligt den nya riksdagsordningen kommer ärenden om riksdagens revisorer, som hittills ankommit på konstitutionsutskottet, att beredas av finansutskottet. Vidare anför att det tidigare (av grundlagberedningen) avsetts att den på konstitutionsutskottet ankommande granskningen av löne delegationens årsberättelse skulle överflyttas till inrikesutskottet. I samband med enkätundersökningen har något uttalande från inrikesutskottets sida inte gjorts i denna del.

Konstitutionsutskottet ifrågasätter om inte ärenden rörande riksdagsbiblioteket, som nu ankommer på konstitutionsutskottet, i stället borde beredas av utskott som handhar övriga biblioteksfrågor (kulturutskottet eller utbildningsutskottet). Något uttalande på denna punkt har inte gjorts av kulturutskottet eller utbildningsutskottet.

Kulturutskottet har med hänvisning till de av statsmakterna fastställda nya riktlinjerna för kulturpolitiken anført att gränsdragningen mellan konstitutionsutskottet och kulturutskottet bör ses över och därvid övervägas om inte både presstödet och tidskriftsstödet som kulturfrågor bör handläggas i kulturutskottet.

Vidare har kulturutskottet ifrågasatt om inte de rundradiofrågor som nu behandlas av konstitutionsutskottet bör överflyttas till kulturutskottet.

Konstitutionsutskottet har inte uttalat sig i de av kulturutskottet angivna frågorna.

Finansutskottet

RO 4.6.2

Finansutskottet skall, utöver sina uppgifter enligt 5 , första stycket, bereda ärenden om beräkning av statens inkomster och andra ärenden rörande statsbudgeten, som icke tillhör annat utskotts beredning, allmänt budgettekniska ärenden, ärenden om penning-, kredit- och valutapolitiken, om riksgäldskontoret och riksdagens revisorer, om förvaltningsrevision, statlig redovisning och rationalisering, om upphandling i allmänhet inom statsförvaltningen, om statens egendom i allmänhet samt förvaltningsekonomiska ärenden i övrigt som icke rör enbart visst ämnesområde. Det skall även sammanställa statsbudgeten.

Finansutskottet diskuterar frågan om en bättre koordinering av utskottens beredningsarbete. I princip finns det enligt finansutskottet härvidlag två vägar att välja emellan. Finansutskottet anför:

Den ena är ett utvidgat samarbete mellan utskotten inom ramen för en i stort sett oförändrad utskottsorganisation. Den andra är en sammanslagning av vissa utskott med närliggande arbetsuppgifter till större enheter. Går man den senare vägen kan det inte minst med hänsyn till stabiliserings-

politikens effektivitet övervägas om inte finans- och skatteutskotten borde sammanslås. Riksdagen skulle på så sätt få ett utskott som bättre svarar till finansdepartementets verksamhet på det ekonomisk-politiska området. Även för en del andra utskott med mycket närliggande beredningsområden torde en sammanslagning kunna aktualiseras. Det bör i sammanhanget noteras att en sammanslagning av finans- och skatteutskotten kräver ändring av regeringsformen.

Om utredningen inte väljer att föreslå någon mera genomgripande förändring av utskottsorganisationen synes det enligt finansutskottet lämpligt att utskottet består med i stort sett samma arbetsuppgifter som för närvarande.

Finansutskottet föreslår precisering av beskrivningen av utskottets ämnesområde så att det klart framgår att utskottet bereder ärenden angående AP-fondens förvaltning. Vidare anför finansutskottet att utskottet bereder ärenden rörande skatteutjämnings- och skattebortfallsbidrag till kommunerna m. fl. Finansutskottet anser att det bör övervägas om inte ärendebeskrivningen för finansutskottet bör kompletteras med ett stadgande om att utskottet skall bereda ärenden rörande allmänna riktlinjer för kommunernas upplåning och kostnadsfördelningen mellan stat och kommun. Detta bör föranleda till viss ändring av beskrivningen av nuvarande civilutskottets ärendebeskrivning (4.6.16).

Beträffande finansutskottets synpunkter i fråga om AP-fondens förvaltning erinrar näringsutskottet om att ärenden rörande fonden för närvarande fördelas mellan finansutskottet och näringsutskottet med hänsyn till sin sakliga innebörd. Så har när det gällt återlån från fonden finansutskottet behandlat motioner rörande tillämpningen av kreditrestriktioner på återlån, medan näringsutskottet behandlat allmänt institutionella frågor rörande återlånen – låneunderlag, amorteringstid etc. Det hittills viktigaste ärendet rörande allmänna pensionsfondens förvaltning har varit propositionen 1973:97 om aktieplaceringar från fondens sida och inrättandet av en fjärde fondstyrelse för detta ändamål. Det synes uppenbart att de näringspolitiska aspekterna var dominerande i detta fall. När ämnet nu på nytt har aktualiserats genom motioner är den mest kontroversiella frågan huruvida fondens aktieinnehav i ett visst företag skall vara begränsat till högst fem procent eller, som nu gäller, kunna utsträckas till en majoritetsandel. Detta är lika uppenbart i första hand en näringspolitisk fråga.

Ärenden rörande allmänna pensionsfondens förvaltning som främst är av ekonomisk-politisk natur bör enligt näringsutskottet givetvis beredas av finansutskottet. Att till finansutskottet föra över sådana ärenden på området som nu bereds av näringsutskottet synes däremot inte rimligt. Allmänt gäller att de institutionella frågor rörande kreditgivning på basis av fondens medel som näringsutskottet behandlar ligger väl i linje med motsvarande av näringsutskottet behandlade frågor rörande andra organ – kreditinstitut, statliga lånefonder osv. – som lämnar lån till näringslivet. En regel att ärenden rörande allmänna pensionsfondens förvaltning alltid skall beredas av

finansutskottet skulle enligt näringsutskottet strida mot den fackutskottsprincip som i stort sett tillämpas. Att reglementet angående allmänna pensionsfondens förvaltning i här aktuell del handhas av finansdepartementet har enligt näringsutskottets mening ingen betydelse i sammanhanget. Åtskilliga ärenden från detta departement bereds enligt nuvarande ordning inte av finansutskottet utan av näringsutskottet eller annat utskott.

Finansutskottet delar ett av civilutskottet framfört förslag att ärenden rörande statlig statistik flyttas från civilutskottet till finansutskottet. Slutligen lämnar finansutskottet vissa synpunkter beträffande beredningen av ärenden rörande riksdagens revisorer vilken i fortsättningen skall ankomma på finansutskottet i stället för på konstitutionsutskottet.

Skatteutskottet

RO 4.6.3

Skatteutskottet skall, utöver sina uppgifter enligt 5 § andra stycket, bereda ärenden om taxering, uppbörd och folkbokföring samt ärenden om alkoholhaltiga varor.

Skatteutskottet diskuterar i sitt enkätsvar bl. a. frågor om sakutskottens inflytande vid behandling av "paketförslag" i ekonomisk-politiska ärenden och i anslutning här till finansutskottets ställning. Härvid anförs bl. a. följande:

Erfarenheterna från enkammarriksdagen har visat att huvudprincipen för ärendenas fördelning mellan utskotten alltmer kommit att åsidosättas, framför allt när det gäller större ekonomisk-politiska förslag i propositioner och motioner, som berör olika ämnesområden. I dylika fall har ärendet remitterats till finansutskottet, som därefter inhämtat yttranden från de berörda sakutskotten. Härigenom har finansutskottet kommit att fungera som ett överutskott, vilket inte torde ha varit avsett vid enkammarreformens genomförande. Avsikten torde i stället ha varit att finansutskottet skall vara det riksdagsorgan som överblickar och samordnar budgetens inkomst- och utgiftssida.

De mest påtagliga nackdelarna med en sådan anordning är att sakutskottens möjligheter att påverka det slutliga ställningstagandet i det beslutande utskottet minskat avsevärt. Detta gäller särskilt när det beslutande utskottet i väsentlig mån avviker från de principiella och tekniska bedömningar som sakutskotten gjort i sina yttranden. Med hänsyn till att "paketförslag" i propositioner och motioner blivit allt vanligare under senare år och till stadgandet i 4 kap. 6 § andra stycket nya RO om att riksdagen i särskilda fall kan avvika från de grunder som fastställts för ärendenas fördelning mellan utskotten, finns det anledning anta att dylika ärenden även i fortsättningen kommer att utskottsbehandlas på angivet sätt.

Enligt vår bestämda uppfattning bör en striktare ärendefördelning än f. n. upprätthållas mellan utskotten i överensstämmelse med huvudregeln i 4 kap. 6 § första stycket nya RO. En möjlighet att bibehålla sakutskottets faktiska inflytande vid behandlingen av "paketförslag" i ekonomisk-politiska ärenden är att den ekonomiska ramen för förslagen och inriktningen

av åtgärderna först behandlas och beslutas i finansutskottet och att övriga utskott därefter behandlar den tekniska utformningen av de förslag som berör deras ämnesområden. I andra fall, då frågor, som berör flera utskott, behandlas i propositioner och motioner, bör övervägas om man inte bör återgå till den under tvåkammarriksdagen tillämpade metoden med särskilda utskott eller ev. sammansatta utskott.

Beträffande ärendefördelningen föreslår skatteutskottet att utskottets kompetensområde utvidgas till att omfatta ärenden som rör varusmuggling. Dessa frågor handläggs f. n. av justitieutskottet. Då skatteutskottet handlägger tullfrågor är det lämpligt att varusmuggningslagen hänförs till skatteutskottets kompetensområde på samma sätt som dess motsvarighet på skattesidan, skattebrottslagen.

Härom anför justitieutskottet bl. a. följande:

Varusmuggningslagen anknyter visserligen nära till tullagstiftningen men samtidigt innehåller lagen straffrättsliga bestämmelser vilka har nära samband med reglerna i brottsbalken. Utskottet vill särskilt peka på straffstadgandet i 3 § som ger en särskild straffskala för det fall att smugglingen gäller narkotika. Detta stadgande är av en central betydelse i narkotikalagstiftningen och har i åtskilliga sammanhang varit föremål för utskottets särskilda intresse. Att annat utskott än justitieutskottet – eller socialutskottet som från delvis andra synpunkter behandlar narkotikafrågor – skulle pröva frågor om ändring av detta stadgande synes klart olämpligt. Utskottet motsätter sig således bestämt att "varusmuggningslagen" hänförs till skatteutskottet genom uttrycklig bestämmelse i riksdagsstadgan. Utskottet har däremot ingen erinran mot att frågor om ändring av lagen vilka i huvudsak gäller tullfrågor av teknisk natur behandlas av skatteutskottet. Uppkommande avgränsningsfrågor torde – liksom hittills – kunna lösas under hand på tjänstemannaplanet. Motsvarande betraktelsesätt kan anläggas på skattebrottslagen liksom f. ö. även på trafikbrottslagen.

Skatteutskottet föreslår vidare att med hänsyn till att riksskatteverket numera övertagit den centrala ledningen av exekutionsväsendet och till att ca 80 procent av verksamheten avser indrivning av skatter att skatteutskottet handlägger frågor rörande exekutionsväsendet. Civilutskottet, som hittills handlagt dessa frågor, har också föreslagit detta. Däremot har lagutskottet ansett att dessa frågor bör föras inte till skatteutskottet utan till lagutskottet. Härvid har lagutskottet erinrat om att ärenden rörande utsökningslagstiftningen bereds av lagutskottet och att 1975 väntas förslag till utsökningsbalk, vilken kommer att uppta dels civilrättsliga regler, dels regler om förfarandet hos utsökningsmyndigheterna. Skatteutskottet har uttalat att ärenden rörande utsökningslagstiftningen – som hittills – bör beredas av lagutskottet.

Justitieutskottet

RO 4.6.4

Justitieutskottet skall bereda ärenden som rör domstolarna, arrendenämnderna och hyresnämnderna, åklagarväsendet, polisväsendet och kriminal-

vården samt ärenden rörande brottsbalken, rättegångsbalken och lagar som ersätter eller har nära samband med föreskrifter i dessa balkar.

Justitieutskottet föreslår ingen ändring beträffande utskottets ämnesområde men anger i sitt enkätsvar exempel på frågor där meningarna varit delade om i vilket utskott ärendet i fråga lämpligen borde handläggas. Som nyss framgått motsätter sig justitieutskottet att ärenden enligt varusmuggningslagen flyttas till skatteutskottet men har ingen erinran mot att skatteutskottet handlägger frågor om ändring av denna lag när det gäller tullfrågor av teknisk natur. Som nedan under redovisningen av lagutskottets enkätsvar närmare anges motsätter sig justitieutskottet överflyttning av anslagsposten "Ersättning för personskador på grund av brott" till lagutskottets kompetensområde.

Lagutskottet

RO 4.6.5

Lagutskottet skall bereda ärenden rörande giftermåls-, föräldra-, ärvda-, handels- eller jordabalken eller lagar som ersätter eller anknyter till föreskrifter i dessa balkar, i den mån ärendena icke tillhör annat utskotts beredning. Det skall även bereda ärenden som gäller lagstiftning om försäkringsavtalsrätt, bolags- och föreningsrätt, växel- och checkrätt, skadeståndsrätt, immaterialrätt, utsökning, konkurs, internationell privaträtt samt lagstiftning i andra ärenden av allmänt privaträttslig beskaffenhet.

Som nyss framgått ifrågasätter lagutskottet överflyttning av frågor om anslag till ersättning för personskador på grund av brott från justitieutskottet till lagutskottet. Som motiv härför anför lagutskottet bl. a. att utskottet, som bereder ärenden rörande skadeståndsrätt, vid flera tillfällen har haft att behandla ärenden som rört frågor om skadestånd bl. a. till brottsoffer. Med hänsyn till det nära sambandet mellan skadeståndsrätten och den framtida utformningen av anslaget är det enligt lagutskottet lämpligt att anslagsposten förs över till lagutskottets beredningsområde.

Justitieutskottet invänder bl. a. följande:

Lagutskottets önskemål gäller omflyttning från justitie- till lagutskottet av anslaget "Ersättning för personskador på grund av brott" på justitiedepartementets huvudtitel. Även bortsett från den tvekan som från principiella synpunkter kan anföras såväl mot en ökad uppdelning av en redan splittrad huvudtitel som mot ett överförande av anslagsfrågor till lagutskottet – som hittills ansetts böra enbart syssla med lagstiftningsfrågor – vill utskottet bestämt motsätta sig förslaget. Spörsmålet om ersättning till personer som skadas genom brott utgör en viktig kriminalpolitisk fråga som inte bör handläggas av annat utskott än det som prövar frågor om straffrätt och kriminalpolitik. Vad nu sagts kan självfallet inte rubbas av det förhållandet att skadeståndsrättsliga principer i större utsträckning än f. n. kan komma att bli vägledande vid ersättningsprövningen.

Som redan nämnts vid redovisningen av skattutskottets kompetensområde föreslår lagutskottet att frågor om exekutionsväsendet förs från civilutskottet till lagutskottet och ej till skatteutskottet.

Lagutskottet erinrar om att sjölagen innehåller bestämmelser av huvudsakligen centralcivilrättslig karaktär. Därutöver upptas emellertid bl. a. regler som har med fartygs säkerhet att göra. Efter överenskommelse med trafikutskottet har lagutskottet handlagt samtliga ärenden som rör sjölagen. Det synes lämpligt att sjörätt och det något vidare begreppet transporträtt fogas in i beskrivningen av lagutskottets ansvarsområde. Trafikutskottet har ej uttalat sig i frågan.

Vidare erinrar lagutskottet om att jordbruksutskottet bereder frågor om bl. a. vattenrätt. Efter särskild överenskommelse behandlar civilutskottet de delar av vattenlagen som har fastighetsbildnings- och expropriationsrättslig anknytning. Vattenlagen innehåller i övrigt bestämmelser av central fastighetsrättslig karaktär. Vid översynen bör enligt lagutskottet övervägas om de delar av vattenlagen, som inte handläggs av civilutskottet, lämpligen kunde överföras till lagutskottets ansvarsområde.

Med hänvisning till 4 kap. 6 i den nya riksdagsordningen jämfört med 8 kap. 2 i den nya regeringsformen föreslår lagutskottet att lagstiftningen rörande svenskt medborgarskap överförs från nuvarande inrikesutskottet till lagutskottet. Inrikesutskottet anser däremot att medborgarskapslagstiftningen även i fortsättningen bör beredas av det utskott som har hand om invandrarfrågor och utlänningslagstiftning.

Lagutskottet erinrar om att utskottet bl. a. bereder ärenden rörande jordabalken. Enligt överenskommelse med civilutskottet handläggs dock frågor om hyra, som har stark anknytning till bostadspolitiken, av civilutskottet. Dessa frågor bör även i fortsättningen handläggas av sistnämnda utskott, vilket bör komma till uttryck i beskrivningen av civilutskottets ansvarsområde. Civilutskottet har samma uppfattning.

Vidare anför lagutskottet att utskottet har en ojämn arbetsbelastning. Det torde därför vara en fördel om utskottet vid sidan av huvuduppgiften att bereda frågor som rör civilrättslig lagstiftning tilläggs beredningsskyldighet beträffande de tidigare nämnda budgetfrågorna.

Som framgår av redovisningen av inrikesutskottets kompetensområde föreslår inrikesutskottet att frågor som hör samman med statlig lönegaranti vid konkurs förs från lagutskottet till inrikesutskottet. Lagutskottet har ingen erinran mot att så sker.

Lagutskottet noterar slutligen att socialförsäkringsutskottet föreslagit ändring av sin benämning till försäkringsutskottet. Lagutskottet påpekar att lagutskottet bl. a. handlägger frågor om lagstiftning beträffande försäkringsavtalsrätt. Lagutskottet anser namnändring olämplig.

Utrikesutskottet

RO 4.6.6

Utrikesutskottet skall bereda ärenden om rikets förhållande till och överenskommelser med främmande stater och mellanfolkliga organisationer, Sveriges representation i utlandet och bistånd till främmande lands utveckling samt ärenden i övrigt om utrikes handel och internationellt ekonomiskt samarbete, allt i den mån ärendena icke tillhör annat utskotts beredning.

Utrikesutskottet föreslår inga ändringar beträffande utskottets kompetensområde.

Försvarsutskottet

RO 4.6.7

Försvarsutskottet skall bereda ärenden om militärt försvar, civillförsvar, psykologiskt försvar, ekonomiskt försvar, vapenfri tjänst och värnpliktigas ekonomiska förmåner.

Försvarsutskottet anföratt beskrivningen av utskottets beredningsområde inte är helt logisk. Frågor om de värnpliktigas ekonomiska förmåner bör inte anges särskilt eftersom sådana frågor ingår bland frågor om militärt försvar. På motsvarande sätt ingår frågor om civillförsvarspliktigas ekonomiska förmåner bland frågor om civillförsvar. Vidare uttalar försvarsutskottet, att ämnesområdet "ekonomiskt försvar" är mycket vidsträckt. Utskottet har beredningsansvar för de anslag m. m. som föreslås av Kungl. Majt (handelsdepartementet) under rubriken Ekonomiskt försvar samt för i riksdagen aktualiserade frågor om antagande, ikraftträdande och tillämpning av författningar som väsentligen gäller landets beredskap inför krig och krigsfara. Eftersom systemet för sådan beredskap även används för åtgärder i samband med s. k. fredskriser har utskottet att bereda frågor som aktualiseras av sådana kriser. Det blir härvid ofta aktuellt att samråda med annat utskott. Totalförsvaret innefattar beredskapsåtgärder även vid sidan om militärt försvar, civillförsvar, psykologiskt försvar och ekonomiskt försvar. Andra utskott än försvarsutskottet har på riksdagens nivå huvudansvaret för sådana frågor. Detta överensstämmer med principen att den som i fred har ansvaret för en verksamhet även skall svara för det fredstida krigsförberedelsearbetet.

Liksom i Kungl. Majts kansli bör visst utskott, lämpligen försvarsutskottet, svara för de samordningsfrågor som rör totalförsvaret och inte tillhör annat utskotts beredning. Utskottet föreslår att beredningsområdet för försvarsutskottet anges vara frågor om militärt försvar, civillförsvar, psykologiskt försvar, ekonomiskt försvar och vapenfri tjänst samt frågor om samordning inom totalförsvaret.

Socialförsäkringsutskottet

RO 4.6.8

Socialförsäkringsutskottet skall bereda ärenden om allmän försäkring och yrkesskadeförsäkring samt studiesociala ärenden.

Socialförsäkringsutskottet anser att utskottet bör bestå med i stort sett samma arbetsuppgifter som f. n. Den nyligen genomförda departementsreformen innebär nämligen inte att några av de ärenden som hittills handlagts av socialförsäkringsutskottet överflyttats från socialdepartementet till annat departementet. Socialförsäkringsutskottet handlägger ärenden avseende allmän försäkring. Gemensamt för alla dessa ärenden är att de rör frågor om ekonomiskt grundskydd vid inkomstbortfall. F. n. handläggs frågor om arbetslöshetsförsäkring av inrikesutskottet. Enligt socialförsäkringsutskottet talar principiella och praktiska skäl för att flytta över handläggningen av dessa ärenden till socialförsäkringsutskottet. I vart fall bör en sådan överflyttning ske om en allmän arbetslöshetsförsäkring skulle lagfästas. I sammanhanget erinras om att inrikesutskottet torde ha varit ett av de mest arbetstyngda riksdagsutskotten under enkammarriksdagens tillvaro.

Inrikesutskottet kan inte biträda förslaget att arbetslöshetsförsäkringen skall föras till socialförsäkringsutskottet och anför:

Kontantunderstöd i form av KAS-stöd eller ersättning från arbetslöshetskassa är ett av de alternativ som kan komma i fråga vid arbetslöshet. Andra alternativ är exempelvis arbetsmarknadsutbildning eller beredskapsarbete. Vilken lösning som skall väljas i det enskilda fallet bör bedömas i ett sammanhang. Arbetslöshetsförsäkringen är alltså ett arbetsmarknadspolitiskt instrument och bör därför behandlas i ett arbetsmarknadspolitiskt sammanhang. F. ö. kan anmärkas att frågan om en obligatorisk arbetslöshetsförsäkring kommer att utredas.

Socialförsäkringsutskottet föreslår slutligen, att utskottets benämning ändras till försäkringsutskottet. Lagutskottet anser, som ovan nämnts, att detta inte är lämpligt.

Socialutskottet

RO 4.6.9

Socialutskottet skall bereda ärenden om barna- och ungdomsvård, åldersvård, nykterhetsvård, socialhjälp, stöd åt barnfamiljer, arbetarskydd, arbetstid, semester, häls- och sjukvård, handikappvård och rehabilitering samt sociala ärenden i övrigt.

Socialutskottet erinrar bl. a. om att den nyligen genomförda departementsreformen bl. a. innebär att vissa frågor, som tidigare handlagts inom socialdepartementet, överflyttats till andra departement, nämligen ärenden rörande bostadstillägg till bostadsdepartementet och ärenden rörande arbe-

tarskydd, arbetstid och semester till arbetsmarknadsdepartementet. Enligt 18 i riksdagsstadgan ankommer det på socialutskottet att behandla frågor om bl. a. stöd åt barnfamiljer – till vilken ärendegrupp bostadstillägg till barnfamiljer enligt praxis ansetts höra – arbetarskydd, arbetstid och semester. Tilläggas bör att även frågor om statsbidrag till kommunerna för bostadstillägg till låginkomsttagare utan barn handläggs inom utskottet. Mot bakgrund av det anförda har fråga uppkommit huruvida det finns skäl att genom ändringar i riksdagsstadgan eller då det gäller bostadstillägg ändring av praxis låta ärenden, som tillhör de angivna grupperna, beredas inom andra utskott, nämligen inrikesutskottet (arbetarskydd, arbetstid och semester) och civilutskottet (bostadstillägg).

Socialutskottet framhåller, att väsentliga inslag i familjepolitiken under de senaste åren bestått i åtgärder för att förbättra barnfamiljernas bostadsstandard. Mot denna bakgrund talar enligt utskottet vägande skäl för att ärenden rörande bostadstillägg även i fortsättningen bereds inom socialutskottet. Det torde dock inte kunna hållas för uteslutet, att de förslag på bostadsområdet, som beräknas komma att föreläggas höstrikdagen 1974, får ett sådant innehåll att det framstår som motiverat att överflytta ärenden rörande bostadstillägg till civilutskottet.

Civilutskottet erinrar om att socialutskottet har att bereda frågor om stöd till barnfamiljer. Under denna beteckning under socialhuvudtiteln ingick tidigare det anslag för bostadstillägg som numera överförts till bostadsdepartementet. Enligt civilutskottet talar såväl departementstillhörigheten som det sakliga intresset i och för sig att kunna bedöma skilda bostadspolitiska instrument i ett sammanhang för att denna ärendegrupp överförs till civilutskottets beredning. Detta torde enligt civilutskottet i och för sig inte kräva ändring i bestämmelserna men kan markeras om det bedöms önskvärt.

Då det gäller frågan huruvida ärenden rörande arbetarskydd, arbetstid och semester skall överflyttas från socialutskottet till inrikesutskottet framhåller socialutskottet att en av de väsentliga principer, på vilka den nuvarande utskottsorganisationen vilar, är att arbetsbelastningen i de olika utskotten skall vara ungefär lika stor. Vid bedömningen av arbetsbelastningen måste för ledamöternas del hänsyn tas till bl. a. sammanträdestidens längd. Då den sammanlagda sammanträdestiden under åren 1971–1973 i inrikesutskottet varit mer än dubbelt så lång som i socialutskottet, talar enligt socialutskottet nämnda princip för att man inte utan mycket tungt vägande skäl av annan karaktär bör överflytta ärenden från socialutskottet till inrikesutskottet. Enligt socialutskottet föreligger inte några sådana skäl. Det finns nämligen inte något stöd för att påtagliga fördelar ur handläggningssynpunkt skulle stå att vinna genom att de ovan redovisade ärendegrupperna överflyttades till inrikesutskottet. Det förhåller sig visserligen så, att inom den enhet inom arbetsmarknadsdepartementet, som upprättats för arbetsmiljöfrågor, även frågor om åtgärder för arbetsanpassning kommer att handläggas. Det är emellertid inte någon nyhet inom riksdagen att ärenden,

som handläggs inom en och samma enhet i ett departement, behandlas av två olika utskott. Såvitt kan bedömas behöver en sådan uppdelning i det här aktuella fallet inte innebära några svårigheter. Det bör vidare beaktas, att de aktuella ärendegrupperna har en nära anknytning till andra frågor, som handläggs av socialutskottet, nämligen bl. a. frågor rörande hälso- och sjukvård, vilka frågor alltmör får en inriktning mot insatser av förebyggande karaktär. Utskottet anser således att ärenden rörande arbetarskydd – inklusive företagshälsovård – arbetstid och semester även i fortsättningen bör beredas inom socialutskottet.

Inrikesutskottet anför allmänt, att systemet med fackutskott där ärenden inom ett ämnesområde hålls samman i beredningsarbetet har visat sig vara en lyckad konstruktion. Av olika skäl genomfördes inte denna princip fullt ut vid omläggningen av utskottssystemet år 1971. Enligt utskottets mening är det mot bakgrund av vunna erfarenheter och den nyligen genomförda departementsreformen lämpligt att nu justera ärendefördelningen så att man i möjligaste mån undviker att ärenden inom samma ämnesområde behandlas i olika utskott.

Inrikesutskottet erinrar om att utskottets två stora huvudområden är regionalpolitik och arbetsmarknadspolitik inklusive huvuddelen av den arbetsrättsliga lagstiftningen. Det finns emellertid ett ämnesområde som rör arbetslivet men som hittills inte hänförs till inrikesutskottet, nämligen frågor om arbetsmiljö, arbetstid och semester. Sådana ärenden remitteras till socialutskottet och orsaken härtill är att dessa ärenden fram till den nyligen genomförda departementsreformen hänfördes till socialdepartementets verksamhetsområde. Enligt inrikesutskottets mening talar starka skäl för att riksdagen gör en omfördelning av ärenden som ansluter sig till den nya departementsindelningen.

Enligt inrikesutskottet bör frågor som rör arbetsmarknaden och arbetslivets villkor koncentreras till ett utskott. Eftersom inrikesutskottet redan handlägger den helt dominerande delen av dessa frågor bör de arbetsmiljöfrågor som nu handläggs av socialutskottet föras över till inrikesutskottet. Beträffande vad som påpekats av socialutskottet om inrikesutskottets arbetsbörda anser inrikesutskottet att detta argument måste få vika för intresset att hålla ihop frågorna på arbetslivets område.

Kulturutskottet

RO 4.6.10

Kulturutskottet skall bereda ärenden som rör allmänna kultur- och bildningsändamål, ungdomsverksamhet, internationellt kulturellt samarbete samt idrotts- och friluftsverksamhet. Det skall även bereda kyrkofrågor och ärenden om radio och television i den mån de icke tillhör konstitutionsutskottets beredning.

Kulturutskottet tar upp vissa gränsdragningsfrågor i förhållande till andra utskott. Härvid erinras om att utbildningen på det konstnärliga området för närvarande behandlas av utbildningsutskottet. Dessa utbildningsfrågor har enligt kulturutskottet ett nära samband med kulturpolitiken – närmare än med skol- och universitetspolitiken. Utbildningsutskottet har inte uttalat sig i denna fråga.

Vidare bör som tidigare nämnts i samband med konstitutionsutskottets ämnesområde enligt kulturutskottet övervägas om inte frågor om prestöd och tidskriftsstöd som kulturfrågor bör handläggas i kulturutskottet och inte i konstitutionsutskottet. Detsamma gäller de rundradiofrågor som nu behandlas av konstitutionsutskottet. Vidare tar kulturutskottet upp vissa gränsdragningsproblem avseende nykterhets-, turist- och kulturmiljöfrågor. Därutöver har sekreteraren i kulturutskottet pekat på vissa andra frågor, nämligen anslag till hov- och slottsstaterna samt till främjande av hemslöjd som eventuellt borde överföras till kulturutskottet.

Näringsutskottet har lämnat följande synpunkter i anledning av vissa av kulturutskottet angivna gränsdragningsfrågor:

Kulturutskottet anser att frågan om gränsdragningen mellan kulturutskottet och näringsutskottet när det gäller turistfrågor "bör belysas". Näringsutskottet instämmer i att gränsdragningsproblem kan uppstå på detta område. Den allmänna princip som skall följas torde emellertid vara klar; den antyds i kulturutskottets yttrande. Gränsdragningsproblemen torde i fortsättningen liksom hittills lätt kunna lösas i praxis. Det synes inte vara mödan värt att söka belysa detta ämne från mera teoretisk utgångspunkt.

Kulturutskottets sekreterare har vidare anfört att frågor om anslag till främjande av hemslöjd eventuellt borde överföras från näringsutskottet till kulturutskottet. Anslag för detta ändamål disponeras av statens industriverk och avser åtgärder som, ehuru givetvis intressanta från kulturpolitisk synpunkt, har ett klart näringspolitiskt syfte. Enligt näringsutskottets mening bör det inte göra någon ändring på denna punkt.

Utbildningsutskottet

RO 4.6.11

Utbildningsutskottet skall bereda ärenden om högre utbildning och forskning, skolväsendet, lärarutbildning och vuxenutbildning.

Utbildningsutskottet anser att det inte finns anledning till någon mer genomgripande förändring av utskottsorganisationen. Utskottet erinrar om att riksdagens revisorer i skrivelse till riksdagen den 29 november 1973 angående den statliga forskningsverksamheten föreslagit att till utbildningsutskottet skall knytas ett särskilt forskningssekretariat. I fråga om ärendefördelningen erinras om att ärenden beträffande den lägre jordbruks- och skogsbruksutbildningen remitteras till utbildningsutskottet under det att frågor om den högre jordbruks- och skogsbruksutbildningen med därtill anknuten forskning är hänfödda till jordbruksutskottets arbetsområde.

Trafikutskottet

RO 4.6.12

Trafikutskottet skall bereda ärenden om järnvägar, post, telegraf, telefon, vägar, vägtrafik, sjöfart, luftfart och väderlekstjänst.

Enligt trafikutskottet föreligger inte något behov av en genomgripande förändring av den nuvarande utskottsorganisationen. Trafikutskottets arbetsuppgifter, som i stort motsvaras av kommunikationsdepartementets verksamhetsområde, synes väl avgränsade. Utskottet bör bestå med i stort sett samma arbetsuppgifter.

Som framhållits från civilutskottets sida har vissa frågor om enskilda vägar, som nu ingår i anläggningslagen, och även närmast fastighetsbildningstekniska frågor i väglagen i full enighet mellan utskotten beretts i civilutskottet. Så bör även fortsättningsvis ske och någon särskild reglering härav i bestämmelserna om utskottets kompetensområden synes inte behövlig.

Från trafikutskottets sida har däremot observerats att finansutskottet vid behandling av frågor, som varit föremål för remissbehandling av trafikutskottet (se FiU 1973:40), gjort uttalanden och bedömningar av klart trafikpolitisk art, för vilka täckning ej funnits i trafikutskottets remissyttrande. En klarare gränsdragning mellan utskottens arbetsområden i dessa hänseenden är måhända därför motiverad enligt trafikutskottet.

Jordbruksutskottet

RO 4.6.13

Jordbruksutskottet skall bereda ärenden om jordbruk, skogsbruk, trädgårdsnäring, jakt, fiske och vattenrätt. Det skall även bereda ärenden om naturvård samt ärenden om miljövård i övrigt som icke tillhör annat utskotts beredning.

Jordbruksutskottet uttalar att från utskottets synpunkt har nuvarande utskottsorganisation fungerat i huvudsak tillfredsställande. Någon genomgripande organisationsförändring synes därför inte påkallad i vad gäller jordbruksutskottet.

Beträffande ärendefördelningen nämner jordbruksutskottet att i fråga om vattenrätt och naturvård har det visat sig ändamålsenligt med viss ärendepuppdelning mellan jordbruksutskottet och civilutskottet. I vad avser vattenrätt är utskotten sålunda eniga om att i vart fall sådana frågor som har fastighetsbildnings- och expropriationsrättslig anknytning liksom riksplaneringsfrågor skall behandlas i civilutskottet. Likaså har sådana frågor i naturvårdslagen som har nära anknytning till byggnadslagen och expropriationslagen ansetts böra beredas av civilutskottet.

Vidare diskuterar jordbruksutskottet vissa samordningsfrågor vid beredningen i finansutskottet av ekonomisk-politiska förslag berörande olika fackutskotts områden. Jordbruksutskottet har därvidlag i princip ingen

invändning mot nuvarande ordning. Utskottet framhåller vikten av att läck-utskotten bereds tillfälle att framföra sina synpunkter så snart det rör sig om för vederbörande sakområde väsentliga frågor.

Näringsutskottet

RO 4.6.14

Näringsutskottet skall bereda ärenden om allmänna riktlinjer för näringspolitiken och därmed sammanhängande forskningsfrågor samt ärenden om industri och hantverk, handel, statlig företagsamhet, konsumentfrågor, pris- och konkurrensförhållanden i näringslivet, kredit- och fondväsendet och det affärsmässiga försäkringsväsendet.

Näringsutskottet uttalar att enligt hittillsvarande erfarenhet fungerar utskottsorganisationen i allt väsentligt väl. I de fall då ärendefördelningen föranleder särskilda överväganden brukar en tillfredsställande lösning kunna uppnås under smidiga former. Möjligheterna att inhämta yttrande från annat utskott och att överlämna ett ärende till annat utskott för vidare behandling samt att göra tillfälliga avvikelser från den normala ärendefördelningen har utnyttjats och visat sig fördelaktiga.

Näringsutskottet diskuterar vissa gränsdragningsfrågor i förhållande till andra utskott och anför bl. a. följande:

Näringsutskottet har att behandla bl. a. frågor om pris- (och konkurrens-) förhållanden inom näringslivet. Vissa frågor rörande prisreglering har bedömts närmast vara hänförliga till kategorin "Frågor om allmänna riktlinjer för den ekonomiska politiken" och har följaktligen hänvisats till finansutskottet. Även i fortsättningen bör ärendefördelningen i detta hänseende få regleras genom praxis.

Lagutskottet behandlar ett stort antal lagstiftningsfrågor som helt eller till avgörande del faller inom näringsutskottets intresseområde. Det kan noteras att grundlagberedningen (SOU 1969:62 s. 132) anförde att skäl kan "åberopas för att lagfrågor om bolagsrätt, firma, patent, mönster och varumärken tilldelas ett utskott för handels- och näringsfrågor". Aktuella exempel på lagar som behandlats av lagutskottet och som har nära samband med lagstiftningsfrågor eller andra frågor inom näringsutskottets arbetsområde är konsumentköplagen och den lag om ändring i aktiebolagslagen som bl. a. avser aktiekapitalets minsta belopp. En överflyttning från lagutskottet till näringsutskottet av hela det lagstiftningsområde som naturligt skulle kunna hänföras till näringsutskottet synes dock under i övrigt huvudsakligen oförändrade förhållanden inte vara att rekommendera.

Fördelningen av ärenden rörande utrikes handel mellan utrikesutskottet och näringsutskottet har hittills inte vållat några egentliga problem. Även i fortsättningen bör fördelningen mellan de båda utskotten av detta slags ärenden få ankomma på praxis.

Frågor om ekonomiskt försvar behandlas av försvarsutskottet. De har nära anknytning till näringsutskottets intresseområde och torde i och för sig med fördel kunna behandlas av näringsutskottet. Med hänsyn till de skäl som talar för att försvarsutskottet behandlar alla frågor rörande försvaret i vid mening och till att en inskränkning av försvarsutskottets arbetsområde

kan vara mindre lämplig föreslås dock ingen ändring på denna punkt.

Från inrikesutskottets sida har anförts att anslagsfrågor rörande företagareföreningarna borde överföras från näringsutskottet till inrikesutskottet. Näringsutskottet behandlar frågor angående företagareföreningarna och av dem administrerad bidrags- och långivning i samband med den stora mängd övriga ärenden rörande mindre och medelstora företag som regelmässigt förekommer till behandling i näringsutskottet. Detta samband är betydelsefullt. Utvecklingen för företagareföreningarnas del synes gå i den riktningen att föreningarna i ökad utsträckning blir näringspolitiska organ på det regionala planet med uppgifter inom ett stort sakområde. De sorterar administrativt under statens industriverk. Någon ändring av nuvarande ordning att företagareföreningarnas anslagsfrågor behandlas av näringsutskottet bör inte ske.

Inrikesutskottet har beträffande sistnämnda anslagsfrågor anfört följande:

Frågor som rör företagareföreningarna och deras verksamhet har både allmänt näringspolitiska och regionalpolitiska aspekter. Ärenden som rör företagareföreningarna har därför fördelats mellan näringsutskottet och inrikesutskottet med hänsyn till var tyngdpunkten legat i aktuella förslag. Anslagsfrågor har dock behandlats i näringsutskottet trots att anslagen upptas i bil. 13 (arbetsmarknadsdepartementet) till statsverkspropositionen. Utskottet vill för sin del ifrågasätta om inte de berörda anslagen i fortsättningen bör föras över till inrikesutskottet (arbetsmarknadsutskottet).

Inrikesutskottet

RO 46.15

Inrikesutskottet skall bereda ärenden om arbetsmarknaden, regional utveckling, lokaliseringsstöd, allmän tjänsteplikt, arbetsavtalsrätt, arbetslöshetsförsäkring, arbets- och anställningsförhållanden i allmän tjänst, svenskt medborgarskap och utlänningars ställning.

Som tidigare framgått framhåller inrikesutskottet i anslutning till den nyligen genomförda departementsreformen att starka skäl talar för att frågor som rör arbetsmarknaden och arbetslivets villkor koncentreras till ett utskott – nuvarande inrikesutskottet (se vad ovan anförts under socialutskottet). Vidare kan inrikesutskottet inte biträda förslaget från socialförsäkringsutskottet att frågor om arbetslöshetsförsäkring flyttas från inrikesutskottet till socialförsäkringsutskottet (se ovan under SfU). Inrikesutskottet föreslår att frågor som hör samman med statlig lönegaranti vid konkurs överförs från lagutskottet till inrikesutskottet. Som tidigare framgått biträder lagutskottet detta förslag.

Inrikesutskottet anser – vilket också berörs i samband med redovisningen av lagutskottets enkätsvar – att medborgarskapslagstiftningen även i framtiden bör beredas av det organ som har hand om invandrarfrågor och utlänningslagstiftningen.

Som framgått av redovisningen av näringsutskottets ämnesområde ifrågasätter inrikesutskottet om inte anslagsfrågor avseende företagareförening-

arna och deras verksamhet borde överföras från näringsutskottet till inrikesutskottet.

Slutligen föreslås att inrikesutskottet får benämningen arbetsmarknadsutskottet (AU).

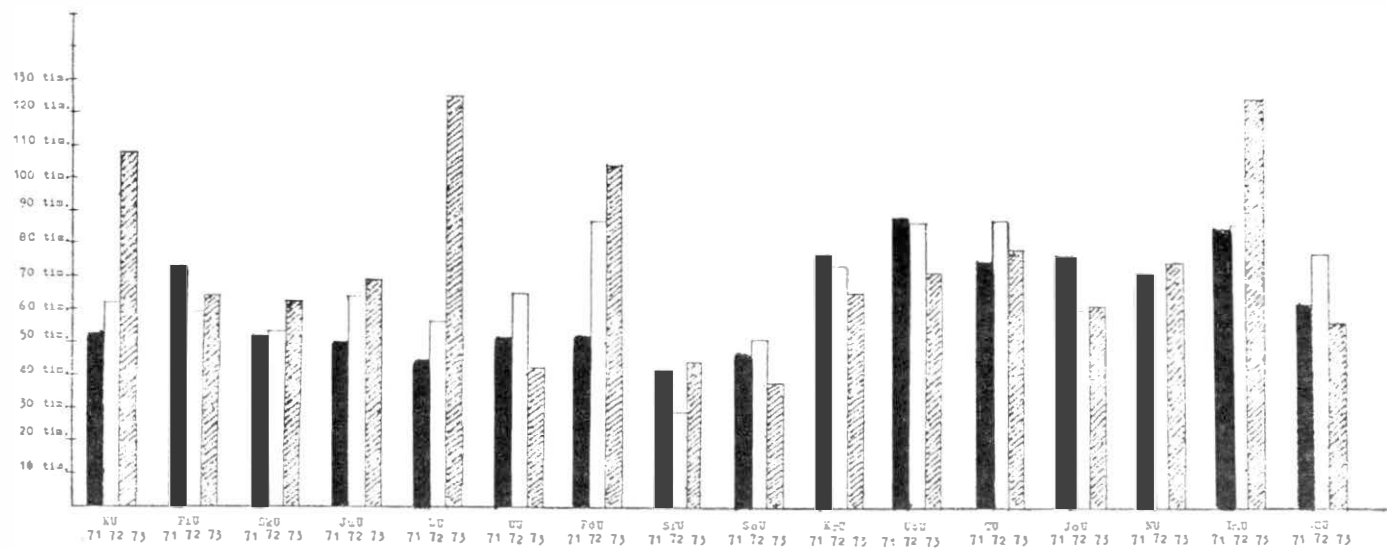
Civilutskottet

RO 4.6.16

Civilutskottet skall bereda ärenden om bostadspolitiken, hyresreglering, bebyggelseplanläggning, byggnadsväsendet, fysisk planering, expropriation, fastighetsbildning, lantmäteriväsendet, länsförvaltningen med lokala skattemyndigheter och exekutionsväsendet, statistik, brandväsendet och rikets administrativa indelning samt sådana kommunfrågor som icke tillhör konstitutionsutskottets beredning.

Civilutskottet föreslår – som tidigare framgått vid redovisningen av berörda utskotts kompetensområden – att frågor om statistik koncentreras till ett utskott, finansutskottet, vilket förslag finansutskottet biträder, att frågor om exekutionsväsendets centrala ledning handläggs av skatteutskottet (se ovan under skatteutskottet och lagutskottet), att de till bostadspolitiken knutna hyresfrågorna – vilka redan enligt överenskommelse mellan lagutskottet och civilutskottet handläggs av lagutskottet – formellt förs över till civilutskottets ansvarsområde (se ovan under lagutskottet), att bostadstillläggsfrågorna förs från socialutskottet till civilutskottet (se ovan under socialutskottet), att ev. frågor om enskilda vägar och fastighetsbildningstekniska frågor i väglagen förs till civilutskottet från trafikutskottet (se ovan under trafikutskottet) samt att vissa vattenrättsfrågor och frågor i naturvårdslagen förs från jordbruksutskottet till civilutskottet (se ovan under lagutskottet och jordbruksutskottet).

Slutligen har civilutskottet övervägt ändrad benämning – planterings-, bostads- eller kommunutskottet, i första rummet planteringsutskottet – men föreslår ingen ändring.

Arbetsrytm, utskottsorganisation och debattregler i några utländska parlament

av

Rolf Jönsson

Inledning

Föreliggande sammanställning av uppgifter om arbetsrytm, utskottsorganisation och debattregler avser sju utländska parlament, utvalda med tanke på att åtminstone i någon mån vara jämförbara med svenska förhållanden. Det bör dock påpekas att jämförelsemöjligheterna begränsas av att framställningen i övervägande grad bygger på författningstexterna och att praxis har kunnat studeras blott i begränsad utsträckning.

Källmaterialet har varit resp. lands grundlagar samt arbetsordningar eller motsvarande i resp. parlament. Vidare har använts resultat från två enkätundersökningar, en av interparlamentariska unionen år 1973 angående parlamentens struktur och funktioner och en av generalsekreterarsamman slutningen år 1971 om organisationen av parlamentsdebatter.

Norge

1. Allmänt

Det norska parlamentet, stortinget, är ett modifierat enkamarsystem. Stortinget består av en direktvald kammare med 155 ledamöter. Vid behandlingen av lagfrågor tillämpar man dock en form av dubbelbehandling, och då är stortinget uppdelat på två avdelningar, odelstinget och lagtinget. Vid första sammanträdet med stortinget efter allmänt val utses en fjärdedel av ledamöterna att utgöra lagtinget, dvs. 39 ledamöter. De övriga tre fjärdedelarna utgör odelstinget. Partierna är proportionellt företrädna i avdelningarna.

Mandattiden är fyra år, och stortinget kan inte upplösas i förtid.

2. Arbetsrytm

Stortinget öppnar sin session första vardagen i oktober, och den brukar pågå med uppehåll för sommarferier till nästa stortings början.

Tingen och utskotten sammanträder i regel vardagar mellan kl. 10 och kl. 15, lördagar mellan kl. 10 och kl. 13. Om arbetsmängden så kräver, kan sammanträden också hållas mellan kl. 18 och kl. 22 och med resp. tings samtycke även längre.

Med hänsyn till utskottsarbetet, som sker på förmiddagarna, bör sammanträden med tingen enligt arbetsordningen inte börja före kl. 12, med undantag av torsdag och lördag, då man börjar kl. 10. Kvällssammanträden skall företrädesvis förläggas till tisdagar och om ytterligare tid krävs även torsdagar.

Budgetåret sammanfaller med kalenderåret. Budgetförslaget skall läggas fram av regeringen under första veckan av oktober.

3. Utskotten

Samtliga stortingets ledamöter fördelas på de 12 ständiga fackutskotten. Utskottsvalen förrättas av en valkommitté på 37 ledamöter med partierna proportionsvis representerade. Mandattiden i utskotten är fyra år.

De ständiga utskotten är följande:

Administrationsutskottet (10 ledamöter). Behandlar bl. a. anslagen till stortinget, statlig förvaltning och administration, statstjänstemannapensioner, statsrevisorernas verksamhet.

Finansutskottet (16 ledamöter). Behandlar finanspolitik, skatter, tullar, valutafrågor m. m.

Försvarsutskottet (10 ledamöter).

Industriutskottet (14 ledamöter). Behandlar frågor om industri, hantverk och skogsbruk.

Justitieutskottet (10 ledamöter). Behandlar civil- och kriminallagstiftning, domstolsväsende, polisväsende m. m.

Kyrko- och undervisningsutskottet (14 ledamöter). Förutom de uppgifter som framgår av namnet behandlar utskottet också bostads- och planfrågor.

Jordbruksutskottet (12 ledamöter).

Samfärdselutskottet (14 ledamöter).

Sjöfarts- och fiskeutskottet (12 ledamöter).

Socialutskottet (15 ledamöter).

Utrikes- och konstitutionsutskottet (14 ledamöter).

Förutom de beredande uppgifterna skall varje utskott inom sitt sakområde gå igenom statsrådsprotokollen samt behandla statsrevisorernas granskning av statsmedlens användning.

Utöver de 12 ständiga utskotten utses också ett utvidgat utrikes- och konstitutionsutskott – ett slags motsvarighet till utrikesnämnden i Sverige.

4. Debattregler

Före en större debatt kan talmannen avtala med partigruppernas ordförande om talarordningen för att få en rimlig fördelning av talartiden mellan partigrupperna.

Ingen talare får yttra sig mer än två gånger under den allmänna debatten i en fråga eller i ett enskilt avsnitt av en fråga i de fall debatten är uppdelad. Inte heller får någon yttra sig mer än två gånger under specialdebatten om en enskild paragraf eller anslag eller enskilt förslag. Talmannen kan dock ge tillstånd till kort replik.

Avseende talartiden finns en generell begränsning om högst en timme vid första inlägget och högst 20 minuter vid andra.

Vid budgetbehandling har talesman och berörd minister och statsministern en talartid på 15 minuter vid första inlägget. I övrigt är talartiden 10 minuter.

Talmannen kan föreslå att talartiden inskränks, i allmänhet dock inte till under 3 minuter. Efter förslag av talmannen kan undantag göras för statsråd, ordförande i partigrupp, ordförande i vederbörande utskott och talesmän.

Talmannen kan också tillåta replikdebatt. Varje talare kan då få en talartid på 2 minuter, och replikdebatten som helhet får icke överstiga 20 minuter. Den, vars inlägg förorsakat replikdebatten, kan svara på vart och ett av inläggen efter hand eller ge ett sammanhållet svar. I det senare fallet kan talmannen ge talaren rätt att tala längre än 2 minuter. Denne har också rätt till sista inlägget. Alla utom den som gett upphov till replikdebatten får bara yttra sig en gång.

Tio ledamöter gemensamt har rätt att föreslå begränsning av talartiden. Omröstning hålls om förslaget utan debatt.

Tio ledamöter gemensamt eller talmannen kan på motsvarande sätt föreslå att en debatt skall avslutas innan alla anmälda talare har haft ordet. Förslaget skall erhålla två tredjedels majoritet för att bli antaget. Omröstning sker efter det att en talare har fått tala för förslaget och en emot förslaget, en gång vardera.

Vid interpellations besvarande har interpellanten tid i 15 minuter för motivering. Vederbörande minister får använda 15 minuter för sitt svar. Vid efterföljande debatt får ingen talare utom interpellanten, statsministern och berörd minister ha ordet mer än en gång. Tidsbegränsning till 10 minuter gäller. Behandlingen av interpellationen får inte pågå mer än två timmar.

Frågor kan ställas till medlem av regeringen av stortingsledamot. När frågan skall besvaras har frågaren möjlighet att motivera, men icke längre än 5 minuter. Samma talartid har den regeringsmedlem som svarar på frågan, dock med möjlighet till förlängning. Därefter har frågaren och ministern rätt att yttra sig ytterligare en gång var med korta inlägg.

Danmark

1. Allmänt

Det danska parlamentet, folketinget, består av en kammare med 179 ledamöter. Alla ledamöter väljs samtidigt vid direkta val, och mandattiden är fyra år. Statschefen (i praktiken regeringen) kan dock när som helst utlysa nyval.

2. Arbetsrytm

Enligt grundlagen skall en session pågå från första tisdagen i oktober till första tisdagen i oktober påföljande år. Under sessionen görs uppehåll dels från mitten av december till mitten av januari, dels från mitten av juni till oktober.

Folketinget sammanträder vanligen fyra dagar i veckan, tisdag till fredag. På tisdagarna börjar man kl. 13.30, på onsdagar och torsdagar kl. 13.00 och på fredagar kl. 11.00. Beroende på arbetsbelastningen är det ibland sammanträde blott tre dagar i veckan, ibland tvingas man sammanträda fem dagar.

I genomsnitt pågår sammanträdena tretimmar. Man söker i största möjliga mån undvika kvällssammanträden. Sådana förekommer blott ca tio gånger per session.

Följande tabell visar antalet sammanträdesdagar åren 1967/68–1972/73:

67/68	68/69	69/70	70/71	71/72	72/73
95	118	108	113	111	104

Budgetåret börjar 1 april. Regeringen skall lägga fram budgetförslaget senast 1 december.

3. Utskott

I grundlagen stadgas rätt för folketinget att utse utskott. Valen till dessa skall vara proportionella. I folketingets arbetsordning är stadgat att det skall utses 24 ständiga utskott, varav två skall ha 21 ledamöter och de övriga 17. Ledamöterna väljs för ett år (session). Enligt arbetsordningen finns också möjlighet att utse tillfälliga, särskilda utskott.

Utskotten består av ledamöter och suppleanter. Varje partigrupp utser en till två suppleanter.

Följande ständiga utskott finns.

1. *Arbetsordningsutskottet*. Behandlar och beslutar om en rad administrativa frågor i folketinget, bl. a. löner och pensioner. Bereder ärenden rörande arbetsordningen. Utskottet består av folketingets presidium samt så många av folketinget valda ledamöter att antalet blir 21. Talmannen är ordförande.
2. *Valprövningsutskottet*. Granskar val till folketinget, besvär över val samt ärenden om ifrågasatt förlust av valbarhet för redan valda folketingsmedlemmar.
3. *Arbetsmarknadsutskottet*. Behandlar arbetsmarknadspolitik och frågor rörande statliga tjänstemän och den statliga verksamhetens organisation.
4. *Bostadsutskottet*. Behandlar frågor om bostadsbyggande och hyreslagstiftning.
5. *Energipolitiska utskottet* består av 21 ledamöter. Behandlar frågor om import, produktion och användning av olika energiformer samt frågor om ägarförhållanden, placering, säkerhet och miljöskydd vid energianläggningar.
6. *Näringsutskottet*. Behandlar frågor rörande handel, hantverk, industri, sjöfart, banker, försäkring, valutalagstiftning, pris-, näringslivs- och konkurrenslagstiftning m. m.
7. *Finansutskottet*. Bereder finanslagförslag, tilläggsbudgetförslag, statslån, statsrevision m. m.
8. *Försvarsutskottet*. Behandlar frågor rörande militära försvaret, civillförsvaret m. m.
9. *Utskottet för fysisk planering*. Behandlar frågor rörande stads- och regionplanering, naturvård m. m.
10. *Medborgarskapsutskottet*. Behandlar frågor rörande lagar om medborgarskap.
11. *Kyrkoutskottet*. Behandlar frågor rörande statskyrkan, begravningsväsendet, andra trossamfunds ställning m. m.
12. *Kommunalutskottet*. Behandlar kommunala frågor, sjukhusfrågor, kommunala skatter, folkbokföring m. m.
13. *Kulturutskottet*. Behandlar kulturpolitik, bl. a. frågor om bibliotek, museer, teater, film, radio och TV, upphovsrätt och byggnadsminnesvård.
14. *Jordbruks- och fiskeutskottet*. Behandlar frågor rörande jordbruk och skogsbruk, veterinärväsendet, jakt och fiske m. m.
15. *Utrikeshandelsutskottet*. Behandlar internationellt handelssamarbete, i

synnerhet frågor i anslutning till Danmarks medlemskap i de europeiska gemenskaperna.

16. *Miljöutskottet.* Behandlar frågor om miljöskydd och bekämpning av miljögifter och miljöföroreningar.

17. *Utskottet för kommunikationer och offentliga arbeten.* Behandlar frågor om järnvägar, vägar, hamnar, luftfart, post, telefon, vidare el, gas och utnyttjande av naturtillgångar.

18. *Ekonomisk-politiska utskottet.* Skall vara kontaktorgan mellan regeringen och folketinget i frågor av principiell betydelse för den samhällsekonomiska utvecklingen och långtidsplaneringen.

19. *Justitieukskottet.* Behandlar frågor rörande rättskipning och polisväsande m. m. samt frågor rörande folketingets ombudsmans verksamhet och verksamhetsberättelse.

20. *Skatte- och avgiftsutskottet.* Behandlar frågor rörande statlig inkomst- och förmögenhetsskatt, arvs- och gåvoskatt, stämpelavgifter, tullar m. m.

21. *Socialutskottet.* Behandlar frågor rörande pensioner och försäkringar, omsorger om barn och ungdom, fysiskt och psykiskt handikappade, barnbidrag m. m.

22. *Utbildningsutskottet.* Behandlar frågor rörande ungdomsutbildning, folkbildning, utbildningsbidrag, universitet m. m.

23. *Utrikesutskottet.* Behandlar frågor rörande folkrätten, FN, NATO och andra internationella organisationer, u-landsbistånd m. m.

24. *Forskningsutskottet.* Till utskottets uppgifter hör att behandla den årliga berättelsen från forskningsplaneringsrådet. Vidare skall utskottet söka skapa en nära kontakt mellan folketingets medlemmar och representanter för den vetenskapliga forskningen. Utskottet utser ett arbetsutskott, bestående av en representant för varje parti samt motsvarande antal representanter för forskningen.

4. Debattregler

A. Lagförslag i allmänhet

För muntlig redogörelse för förslaget kan tio minuter disponeras. Vid första behandlingen gäller följande anförandetider:

	1a anf.	2a anf.	Följ. anf.
Talesmän och övr. ledamöter	10 min.	5 min.	
Statsråd	20 min.	10 min.	10 min.

Vid andra behandlingen gäller följande anförandetider:

	1a anf.	2a anf.	Följ. anf.
Talesmän	20 min.	10 min.	
Övriga ledamöter	10 min.	5 min.	
Statsråd	1 tim.	30 min.	10 min.

Vid tredje behandlings diskussion av ändringsförslag gäller följande anförandetider:

	<i>1a anf.</i>	<i>2a anf.</i>	<i>Följ. anf.</i>
Talesmän	15 min.	5 min.	
Övriga ledamöter	10 min.		
Statsråd	15 min.	10 min.	10 min.

Vid tredje behandlings generaldebatt gäller följande anförandetider:

	<i>1a anf.</i>	<i>2a anf.</i>	<i>Följ. anf.</i>
Talesmän	20 min.	10 min.	
Övriga ledamöter	10 min.		
Statsråd	30 min.	10 min.	10 min.

B. Finanslagförslaget (budgetförslaget)

För muntlig redogörelse för förslaget finns ingen tidsbegränsning.
Första behandlingen:

	<i>1a anf.</i>	<i>2a anf.</i>	<i>Följ. anf.</i>
Talesmän	30 min.	15 min.	
Övriga ledamöter	20 min.	10 min.	
Statsråd		– obegränsat –	

Andra behandlingen (gäller också tilläggsbudgetförslaget):

För varje avsnitt

	<i>1a anf.</i>	<i>2a anf.</i>	<i>Följ. anf.</i>
Talesmän	30 min.	15 min.	
Övriga ledamöter	15 min.	5 min.	
Statsråd	30 min.	15 min.	10 min.

Tredje behandlingen (gäller också tilläggsbudgetförslaget):

I Ändringsförslag: anförandetider som vid andra behandlingen

II Generaldebatten

	<i>1a anf.</i>	<i>2a anf.</i>	<i>Följ. anf.</i>
Talesmän	30 min.	15 min.	
Övriga ledamöter	15 min.	5 min.	
Statsråd	90 min.	30 min.	10 min.

C. Övriga förslag till beslut

I Förslag till beslut som framläggs av regeringen eller folketsmedlemmar:

Anförandetiden vid muntlig redogörelse är tio minuter, vid första och andra (sista) behandlingen som vid första och tredje behandlingen av lagförslag i allmänhet.

II Andra förslag till beslut:

Anförandetid vid första och andra (sista) behandlingen som vid andra och tredje behandlingen av lagförslag i allmänhet.

D. Öppningsdebatten

Vid folketingets första sammanträde under en session avger statsministern en regeringsförklaring, vilken blir föremål för en allmän debatt några dagar senare. Anförandetiderna vid denna debatt är desamma som gäller vid första behandlingen av finansförslaget.

E. Övriga debattbestämmelser

Talmannen har rätt att tillåta avvikelser från de fastställda anförandetiderna när omfattningen av ett ärende påkallar detta. Begäran om utvidgad anförandetid skall ske innan det aktuella sammanträdet inleds.

Bortsett från de fastställda anförandetiderna kan talmannen, i den omfattning han finner rimligt, ge ledamöter ordet för replik (kort bemärkning) på högst två minuter. Under speciella omständigheter kan talmannen ge en ledamot ordet för en replik om fem minuter.

Talmannen bestämmer talarordningen, men huvudregeln är att ledamöterna får ordet i den ordning de begär det. Talesmän och förslagsställare placeras i allmänhet före övriga talare.

F. Interpellation

Om en ledamot vill ta upp en offentlig angelägenhet till behandling och få vederbörande statsråds uppfattning i frågan bekantgjord kan ledamoten framställa en interpellation (forespørgsel). Den inges skriftligt till talmannen som anmäler den vid pågående eller därpå följande sammanträde.

I samband härmed får interpellanten eller talesmannen för interpellanterna hålla ett anförande om högst 15 minuter.

Vid ett följande sammanträde avgör folketinget utan debatt om interpellationen får framställas. Blir beslutet positivt meddelar talmannen vederbörande statsråd om interpellationen.

Senast den tionde sammanträdesdagen efter interpellationens godkännande skall den besvaras. Efter det att statsrådet har besvarat interpellationen gäller följande debattregler. Interpellanten (talesmannen) samt en talesman för varje partigrupp kan få ordet två gånger, en halv resp. en kvarts timme. Andra ledamöter kan få ordet två gånger, 15 minuter resp. 5 minuter. Statsråden är undantagna från bestämmelserna om anförandetiden.

Finland

1. Allmänt

Det finska parlamentet – riksdagen – består av en kammare och har 200 ledamöter. Mandattiden är fyra år, och alla ledamöterna väljs samtidigt i direkta val. Presidenten har rätt att upplösa riksdagen och förordna om nyval. Ny och full mandatperiod börjar därefter löpa.

2. Arbetsrytm

Riksdagen börjar sin ordinarie session den första februari och den pågår enligt riksdagsordningen i 120 dagar, men med möjlighet till förlängning eller förkortning. I realiteten har sessionerna under de senaste åren pågått från den första februari till januari följande år. Uppehåll har förekommit som regel från början av juni till början av september.

Riksdagen sammanträder i plenum i huvudsak på tisdagar och fredagar. Plenum börjar kl. 14.00 och slutar kl. 16.00. Följande tabell visar antalet sammanträden och totala antalet plenitimmor:

År	1968	1969	1970	1971	1972
Antal sammanträden	109	129	143	130	142
Antal plenitimmor	239	270	349	386	312

Budgetåret sammanfaller med kalenderåret. Budgetförslaget skall överlämnas till riksdagen minst två månader innan höstsammanträden avslutas, och i praktiken sker överlämnandet under senare delen av september.

3. Utskott

Enligt riksdagsordningen skall det inom fem dagar efter öppnandet av en ordinarie session utses följande utskott med ett minimiantal ledamöter enligt nedan:

Grundlagsutskott	17 ledamöter
Lagutskott	17 ledamöter
Utrikesutskott	17 ledamöter
Finansutskott	21 ledamöter
Bankutskott	11 ledamöter

Endast ett utskott har ett större antal ledamöter än minimiantalet, nämligen bankutskottet som har 13 ledamöter.

Samtidigt med valen av ledamöter utses suppleanter till ett antal av minst en tredjedel av antalet ordinarie ledamöter.

Vid varje session utses också ett utskott, bestående av minst 45 ledamöter plus suppleanter, kallat stora utskottet. Detta fyller en förstakammarfunktion

vid behandlingen av alla frågor utom budgetfrågor.

Utöver de ovan nämnda fasta utskotten har riksdagen rätt att utse extra ordinarie utskott. Under senare år har regelbundet följande extra ordinarie utskott blivit utsedda, samtliga bestående av 17 ledamöter: ekonomiutskottet, lag- och ekonomiutskottet, utbildningsutskottet, jordbruks- och skogsbruksutskottet, socialutskottet, försvarsutskottet och transportutskottet.

Alla valen sker proportionellt. Utskottet utser inom sig ordförande och vice ordförande. Härvidlag sker en fördelning, så att fördelningen av samtliga ordförandeposter så nära som möjligt blir proportionell mot den partimässiga sammansättningen i riksdagen.

Utskottens uppgifter:

Grundlagsutskottet behandlar grundlagsfrågor och annan lagstiftning som har samband med grundlagarna, vidare arbetsordningsfrågor för riksdagen, o. likn.

Lagutskottet behandlar lagstiftningsfrågor.

Utrikesutskottet behandlar fördrag med främmande makter och andra utrikesfrågor.

Finansutskottet behandlar budgetförslaget och finansmotioner och granskar statens hushållning.

Bankutskottet övar tillsyn över centralbanken och behandlar frågor rörande övriga banker samt valutafrågor.

Debattregler

Varje ledamot har rätt att delta i debatterna. Anmälan sker till talmannen, som bestämmer talarordningen. Statsråd har rätt att när som helst bryta talarlistan och gå in i debatten.

Replikrätt om två minuter föreligger. I speciella debatter, budgetdebatt, interpellationsdebatt osv. har utvecklats en praxis, så att efter det att statsrådet i fråga har talat kommer talesmän för partierna i tur efter partiernas storleksordning.

Västtyskland

1. Allmänt

Det västtyska parlamentet består av två kamrar, förbundsrådet och förbundsdagen. Förbundsrådet omfattar 45 ledamöter, som utses av delstatsparlamenten. Förbundsdagen omfattar 518 ledamöter, vilka väljs i direkta val för en period av fyra år.

2. Arbetsrytm (förbundsdagen)

I grundlagen stadgas att förbundsdagen skall sammanträda senast sextio dagar efter valet. I övrigt bestämmer förbundsdagen själv sina sammanträden under valperioden. Det bör observeras att valperioden inte är indelad i sessioner.

Förbundsdagen sammanträder, bortsett från sammanträdesfria perioder kring större helger och under sommaren, hela året. Särskilt schema görs upp, utvisande vilka veckor som sammanträden pågår och vilka som är sammanträdesfria. Följande schema avser år 1975.

19.1 – 25.1	Sammanträdesvecka	8.6 – 14.6	Sammanträdesvecka
26.1 – 1.2	Sammanträdesvecka	15.6 – 21.6	Sammanträdesvecka
2.2 – 8.2	Sammanträdesfri	22.6 – 6.9	Sommaruppehåll
9.2 – 15.2	Sammanträdesfri	7.9 – 13.9	Sammanträdesvecka
16.2 – 22.2	Sammanträdesvecka	14.9 – 20.9	Sammanträdesfri
23.2 – 1.3	Sammanträdesvecka	21.9 – 27.9	Sammanträdesfri
2.3 – 8.3	Sammanträdesfri	28.9 – 4.10	Sammanträdesvecka
9.3 – 15.3	Sammanträdesvecka	5.10 – 11.10	Sammanträdesvecka
16.3 – 22.3	Sammanträdesvecka	12.10 – 18.10	Sammanträdesvecka
23.3 – 5.4	Påskuppehåll	19.10 – 25.10	Sammanträdesfri
6.4 – 12.4	Sammanträdesvecka	26.10 – 1.11	Sammanträdesvecka
13.4 – 19.4	Sammanträdesvecka	2.11 – 8.11	Sammanträdesvecka
20.4 – 26.4	Sammanträdesvecka	9.11 – 15.11	Sammanträdesfri
27.4 – 3.5	Sammanträdesfri	16.11 – 22.11	Sammanträdesfri
4.5 – 10.5	Sammanträdesfri	23.11 – 29.11	Sammanträdesvecka
11.5 – 17.5	Sammanträdesvecka	30.11 – 6.12	Sammanträdesfri
18.5 – 24.5	Sammanträdesvecka	7.12 – 13.12	Sammanträdesvecka
25.5 – 31.5	Pingstuppehåll	14.12 – 20.12	Sammanträdesvecka
1.6 – 7.6	Sammanträdesvecka	21.12 – 10.1	Juluppehåll

Förbundsdagen sammanträder i plenum i genomsnitt 5 timmar per dag onsdag–fredag. Arbetsbelastningen avgör hur många dagar därutöver som behöver tas i anspråk. Sammanträdena pågår antingen mellan kl. 9 och kl. 13 eller kl. 14 till ca kl. 20. Behöver man sammanträda hela dagen startar man kl. 9 och gör ett uppehåll mellan kl. 13 och kl. 14. Därefter vidtar en frågetimme, och sammanträdet avslutas mellan kl. 18 och kl. 21.

Antal sammanträdesdagar och totala antalet sammanträdestimmar framgår av följande tabell:

År	1968	1969	1970	1971	1972
Antal sam. dagar	61	62	68	72	45
Antal sam. timmar	325	318	344	364	213

Förbundsdagen sammanträder i genomsnitt 22 veckor om året.

Budgetåret sammanfaller med kalenderåret. Budgetförslaget skall lämnas senast första veckan förbundsdagen sammanträder efter 1 september.

3. Utskott

Förbunds~~s~~dagen tillsätter vid varje mandatperiods början ett antal ständiga utskott. I förbunds~~s~~dagsstadgan finns de obligatoriska utskotten (ett fåtal) angivna. Varje förbunds~~s~~dag bestämmer suveränt om antalet utskott, ledamotsantal och kompetensområde. Ledamöterna väljs proportionellt. Under perioden 1973–1977 finns följande 19 ständiga utskott och därutöver ett särskilt utskott för straffrättsreformen.

<i>Utskottets namn</i>	<i>Antal ledamöter</i>
Utskottet för valprövning, immunitet och arbetsordning	17
Petitionsutskottet	27
Utrikesutskottet	33
Inrikesutskottet	27
Idrottsutskottet	17
Rättsutskottet	27
Finansutskottet	33
Budgetutskottet	33
Ekonomiutskottet	27
Utskottet för livsmedel, jord- och skogsbruk	27
Utskottet för arbetsmarknad och socialpolitik	27
Försvarsutskottet	27
Utskottet för ungdom, familj och hälsovård	27
Utskottet för samfärdsel	27
Utskottet för bostads- och byggnadsfrågor	27
Utskottet för inomtyska frågor	19
Utskottet för forskning och teknologi och för post- och telekommunikation	19
Utskottet för utbildning och vetenskap	27
Utskottet för ekonomiskt samarbete	19

Alla budgetfrågor behandlas förutom i resp. fackutskott även i budgetutskottet.

Utskotten sammanträder undantagsvis även på de i övrigt sammanträdesfria veckorna. Under perioden 1965–1969 förekom det 63 gånger och under perioden 1969–1972 vid drygt 30 tillfällen.

Debattregler

Inga begränsningar finns avseende antalet talare i en debatt och ej heller avseende antalet inlägg. I arbetsordningen stadgas däremot en generell maximitid om 15 minuter för varje inlägg. Emellertid kan varje partigrupp för en av ledamöterna begära förlängd tid till 45 minuter, och talmannen kan bevilja förlängningen. Praxis är att ledamöterna anmäler hur lång tid de önskar tala, och den tiden godkänns i allmänhet. Den allmänna tidsbe-

gränsningen på 15 minuter tillämpas i stort sett i vanliga debatter. Den kan överskridas enbart i debatter av särskilt intresse, upp till 90 minuter i exceptionella fall.

Äldrerådet (en motsvarighet till talmanskonferensen) har vidare möjlighet att föreslå förbundsdagen besluta om den totala tid som får anslås till en viss debatt, men det förekommer i praktiken sällan. I stället försöker partierna inom rådet att komma överens om hur lång tid som skall anslås till en viss debatt. Dessa överenskommelser brukar respekteras av ledamöterna, men är ej bindande.

I de fall man kommer överens om att en viss debatt endast skall pågå en viss tid fördelas tiden proportionellt mellan partierna i förhållande till antalet ledamöter i resp. grupp. Regeringsmedlemmar går dock "utanför kvoten". Partierna beslutar i sådana fall själva hur de vill disponera sin tid på olika talare.

Talarlistan komponeras av talmannen efter samråd med "inpiskarna". Talmannen har även möjlighet att frångå talarlistan för att t. ex. ge oppositionsledarna möjlighet att direkt bemöta inlägg från förbundskanslern.

Under pågående debatt kan 26 ledamöter gemensamt (5 % av totala antalet ledamöter) initiera förslag om tidpunkt för debattens avslutande. Detta förekommer dock ytterst sällan. För att minska debatttiden sker inte sällan att partierna i äldrerådet kommer överens om att debatt i viss fråga inte skall förekomma eller att endast en eller två talare från varje partigrupp skall delta i en viss debatt.

Interpellationer kan framställas av gemensamt minst 26 ledamöter. Under åren 1966–1971 var antalet interpellationsdebatter följande:

1966	1967	1968	1969	1970	1971
8	12	10	7	11	14

För interpellationsdebatterna gäller de allmänna debattbestämmelserna.

Muntliga frågor kan framställas av ledamöterna. Svar på sådana lämnas vid de särskilda frågestunderna. Följdfrågor men inte debatt är tillåtna vid dessa tillfällen. 26 ledamöter kan dock begära begränsad debatt med anledning av en fråga av särskilt intresse. Sådan debatt begränsas till en timme, och varje talare disponerar endast 5 minuter (regeringens representanter ej inräknade). Antalet muntliga frågor (och debatter med anledning av dessa) framgår av nedanstående tablå:

År	Antal frågor	Antal debatter
1967	2 679	4
1968	3 060	6
1969	2 623	2
1970	3 775	3
1971	3 949	3

Nederländerna

1. Allmänt

Det nederländska parlamentet – generalstaterna – består av två kamrar. Andra kammaren är direktvald och består av 150 ledamöter. Första kammaren har 75 ledamöter och den väljs av motsvarigheten till de svenska landstingen. Andra kammarens mandattid är fyra år.

2. Arbetsrytm (andra kammaren)

Den årliga sessionen skall öppnas tredje tisdagen i september och pågå minst 20 dagar. Bortsett från de tillfällen då parlamentet upplösts pågår session till lördagen innan den tredje tisdagen i september året därpå.

Bägge kamrarna beslutar själv vilka dagar de skall sammanträda. I genomsnitt sammanträder andra kammaren 90 dagar. Detta innebär i stort sett tre dagar i veckan utom under ferierna. Fredagar och måndagar är i allmänhet sammanträdesfria. Följande schema anger sammanträdestider under en tämligen arbetsfylld vecka:

<i>Tisdag</i>	<i>Onsdag</i>	<i>Torsdag</i>
14.00–16.00	13.00–16.00	11.00–13.30
16.20–18.00	16.20–18.00	14.00–16.00
20.00–24.00	20.00–24.00	16.20–18.00

Under åren 1966–1970 sammanträdde andra kammaren i genomsnitt 489 timmar per session.

Budgetåret sammanfaller med kalenderåret. Budgetförslaget skall lämnas till parlamentet tredje tisdagen i september.

3. Utskott

Arbetsordningen för andra kammaren föreskriver att det skall finnas ett ständigt utskott motsvarande varje regeringsdepartement, såvida inte kammaren beslutar annorlunda. Sålunda finns utskott, svarande mot samtliga departement utom statsministerns. Budgetfrågor tillhörande detta departement behandlas av inrikesutskottet. Ytterligare ständiga utskott kan utses. Vidare kan särskilda utskott bildas.

Varje kammar har egna utskott – ett fåtal gemensamma utskott finns, vilka huvudsakligen behandlar parlamentsadministrativa frågor. Särskilt utskott existerar till dess att arbetsuppgiften är slutförd. Ständiga utskott tillsätts sessionsvis, men vanligtvis beslutar kammaren vid inledningen av en ny session att föregående sessions utskott skall fortsätta. Undantag härvidlag görs vid session efter nyval.

Utskotten väljs proportionellt. Följande utskott fanns i andra kammaren 1973.

<i>Utskottets namn</i>	<i>Led.</i>	<i>Suppl.</i>
Utskottet för förbindelser med Surinam och Nederländska Antillerna	18	18
Utrikesutskottet	24	18
Utskottet för utvecklingsbistånd	18	18
Justitieutskottet	16	16
Medborgarskapsutskottet	9	9
Inrikesutskottet	19	19
Utskottet för social service	18	18
Utbildningsutskottet	24	18
Utskottet för vetenskap	18	18
Sekretessutskottet	8	—
Utskottet för medborgarskydd	16	16
Finansutskottet	18	18
Utskottet för offentliga utgifter	18	18
Försvarsutskottet	19	19
Plan- och bostadsutskottet	18	18
Utskottet för transport, trafik och dammar	18	18
Ekonomiutskottet	19	19
Utskottet för handelspolitik	15	15
Detaljhandelsutskottet	16	16
Kärnenergiutskottet	17	17
Utskottet för jordbruk och fiske	18	18
Fiskeutskottet	11	11
Socialutskottet	19	19
Utskottet för kultur, rekreation och social välfärd	19	19
Miljöutskottet	18	18
Hälsovårdsutskottet	18	18
Arbetsordningsutskottet	24	—
Petitionsutskottet	11	11

Utöver dessa 28 ständiga utskott fanns det samtidigt 42 särskilda utskott i andra kammaren.

4. Debattregler

Arbetsordningen för andra kammaren innehåller en aldrig tillämpad bestämmelse om att man kan besluta om vid vilken tidpunkt en debatt skall avslutas. Om inte kammaren ger särskilt tillstånd (vilket dock sällan vägras) får ingen ledamot tala mer än två gånger i samma ärende. Antalet anföranden av regeringsledamot kan inte begränsas.

Talmannen eller fem ledamöter gemensamt kan under pågående sammanträde föreslå begränsning av talartiden. Talmannen föreslår alltid sådan begränsning vid interpellationsdebatter och budgetdebatter. Begränsningen av anförandelängden vid debatter om lagförslag är ovanlig, men talmannen väddar ofta till talarna att tala kort, i synnerhet när de talar för andra gången. Talmannen uppmanar i allmänhet talaren att inte använda mer än en tredjedel eller en fjärdedel av tiden för första anförandet.

När det gäller interpellationer är den vanliga ordningen att begränsa interpellantens första anförande till 10 minuter och inlägg som följer på regeringens svar till 5 minuter, för både interpellanten och övriga ledamöter.

I fråga om budgetdebatten har det blivit vanligt att begränsa den totala tid som varje partigrupp har till förfogande. Fördelningen av talartid sker då i förhållande till varje partigrups storlek.

Belgien

1. Allmänt

Belgien har tvåkammersystem. Parlamentet består av senaten, som har 178 ledamöter, och representantkammaren, som har 212 ledamöter. Huvuddelen av senaten och hela representantkammaren är direktvalda. Mandattiden är fyra år.

2. Arbetsrytm (representantkammaren)

Representantkammaren, liksom senaten, öppnar sina årliga sessioner andra tisdagen i oktober, om inte konungen sammankallar parlamentet tidigare. Kamrarna skall enligt författningen sammanträda minst 40 dagar varje år.

Under åren 1967–1972 sammanträdde parlamentet under följande perioder:

1967–1968	14.11.1967– 1. 3.1968
1968	23. 4.1968– 8.11.1968
1968–1969	12.11.1968–10.10.1969
1969–1970	14.10.1969– 9.10.1970
1970–1971	13.10.1970–24. 9.1971
1971–1972	25.11.1971– 9.10.1972

Kammaren sammanträder i allmänhet 4–5 timmar per dag. Om inget annat beslutas pågår sammanträdena på förmiddagen mellan kl. 10 och ca 12.30 och på eftermiddagen mellan kl. 14 och ca kl. 18. Antalet sammanträdesdagar och sammanträdestimmar i representanthuset framgår av tabell på följande sida.

År	1967-68	1968	1968-69	1969-70	1970-71	1971-7
Ant. sammantr.	32	17	81	88	103	58
Ant. sam.timmar	100	77	316	319	376	231
Ant. sam.dagar	47		76	82	92	

Utskotten sammanträder vanligen på tisdagar och onsdagar mellan kl. 10.30 och kl. 12.30 och eventuellt också på eftermiddagarna.

Budgetåret sammanfaller med kalenderåret. Budgetförslaget skall överlämnas till parlamentet senast 30 september.

3. Utskott

Representantkammaren väljer vid första sessionen efter allmänna val ständiga utskott. Deras ansvarsområde motsvarar departementens. Samtliga utskott har 23 ledamöter och är proportionellt sammansatta.

4. Debattregler

Om inte kammaren beslutar annorlunda, gäller för allmän debatt om lagförslag en begränsning av tiden för anförande till 30 minuter, för budgetdebatter 60 eller 30 minuter för talesmän inom ramen för den totala tid som varje partigrupp har blivit tilldelad. Under debatten om varje enskild paragraf är anförandetiden 15 minuter, motsvarande i budgetärenden 5 minuter. Inlägg om tilläggsförslag begränsas till 10 minuter. Rörande procedurförslag är debattiden 10 minuter.

Ingen får tala mer än två gånger i samma ärende.

Vid interpellationsdebatt har interpellanten först 30 minuter till förfogande för att motivera sitt spörsmål, varefter ministern svarar. Endast fyra talare får yttra sig efter svaret, högst 10 minuter vardera, varvid interpellanten har företräde, och denne har dessutom rätt till slutreplik. Replikerar ministern får även övriga talare ordet på nytt om de önskar. Ofta undertecknas en interpellation av två eller tre ledamöter, vilka därvid får företrädesrätt till ordet. Interpellationerna upptar ca 20 % av representantkammarens sammanträdestid.

Vid sidan av interpellationerna förekommer också frågor. De inlämnas skriftligt, och besvarandet får inte följas av debatt. Frågeställaren får således ej heller kommentera svaret.

Österrike

1. Allmänt

Österrikes parlament består av två kamrar, nationalrådet och förbundsrådet. Nationalrådet är direktvalt och består av 183 ledamöter. Mandatperioden är fyra år.

2. Arbetsrytm (nationalrådet)

Nationalrådet håller årligen två sessioner, en vårsession och en höstsession. Vårsessionen skall pågå minst två månader men inte längre än till den 15 juni. Höstsessionen får inte öppnas före den 15 oktober och skall pågå minst fyra månader. Vanligen pågår vårsessionen tre månader och höstsessionen sex månader. Vid arbetsplaneringen av sessionerna strävar man efter att i tur och ordning ha en till två sammanträdesveckor, en till två utskottsveckor och en sammanträdesfri vecka.

Under sammanträdesveckorna börjar man på tisdag eller onsdag och använder sedan så många övriga dagar som behövs med hänsyn till arbetsbelastningen.

Den dagliga sammanträdestiden är i genomsnitt 9–10 timmar. Sammanträdena börjar vanligen kl. 9 eller kl. 10.

Följande tabell visar antalet sammanträden och antalet sammanträdes-timmar åren 1968–1972.

År	1968	1969	1970	1971	1972
Ant. sammanträden	42	45	32	42	42
Ant. sammantr. tim.	407	380	265	338	420

Budgetåret sammanfaller med kalenderåret. Budgetförslaget skall överlämnas senast 10 veckor före budgetårets början.

3. Utskott

Bägge kamrarna har ständiga utskott, organiserade enligt fackutskottsprincipen. Någon fullständig överensstämmelse med departementens ansvarsområden föreligger dock inte. Utskotten är proportionellt sammansatta. 1973 fanns 22 ständiga utskott i nationalrådet. Vidare fanns två undersökningsutskott och ett utskott gemensamt med förbundsrådet. De ständiga utskottens namn och ledamotsantal framgår nedan.

Arbetsordningsutskottet	21 ledamöter
Författningsutskottet	21 ledamöter
Finans- och budgetutskottet	21 ledamöter
Justitieutskottet	21 ledamöter
Underrättelseutskottet	21 ledamöter
Utskottet för vetenskap och forskning	21 ledamöter
Socialutskottet	21 ledamöter
Utskottet för hälsovård och medborgarskydd	21 ledamöter
Utskottet för jord- och skogsbruk	21 ledamöter
Handelsutskottet	21 ledamöter
Bostadsutskottet	21 ledamöter
Utskottet för trafik och elförsörjning	21 ledamöter

Försvarsutskottet	21 ledamöter
Utskottet för ekonomisk integration	21 ledamöter
Utrikesutskottet	21 ledamöter
Huvudutskottet	27 ledamöter
Ständiga underutskottet till huvudutskottet	15 ledamöter
Immunitetsutskottet	11 ledamöter
Oförenlighetsutskottet (led.:s bisysslor)	11 ledamöter
Revisionsutskottet	21 ledamöter
Utskottet för statliga företag	21 ledamöter
Tullutskottet	21 ledamöter

Huvudutskottet och dess underutskott finns angivna i grundlagen och har uppgifter av administrativ natur. Regeringsbeslut avseende t. ex. vissa taxor och avgifter måste sanktioneras av huvudutskottet.

4. Debattregler

För debatterna gäller inga generella tidsbegränsningar, ej heller begränsas antalet talare i debatterna. Nationalrådet kan emellertid besluta om tidsbegränsning till 30 minuter. Varje talare kan få ordet högst två gånger i samma ärende.

I interpellationsdebatter får ingen tala mer än 20 minuter.